

ISSN 2226-0099

Міністерство освіти і науки України
державний вищий навчальний заклад
«Херсонський державний аграрний університет»

**Таврійський
науковий вісник**

Економічні науки

Випуск 99

Херсон – 2018

Рекомендовано до друку вченою радою
Херсонського державного аграрного університету
(протокол № 4 від 07.12.2017 року)

Таврійський науковий вісник: Науковий журнал. Вип. 99 – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. – 82 с.

Видається за рішенням Науково-координаційної ради Херсонської області Південного наукового центру Національної академії аграрних наук України, вченої ради Херсонського державного аграрного університету та Президії Української академії аграрних наук з 1996 року. Зареєстрований у ВАК України в 1997 році “Сільськогосподарські науки”, перереєстрацію пройшов у червні 1999 року (Постанова президії ВАК № 1-05/7), у лютому 2000 року (№ 2-02/2) додатково “Економіка в сільському господарстві”, у червні 2007 року (№ 1-05/6) додатково “Іхтіологія” та у квітні 2010 року “Сільськогосподарські науки” (№ 1-05/3). Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 13534-2508 ПР від 10.12.2007 року.

Редакційна колегія:

1. Кирилов Юрій Євгенович – ректор ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», д.е.н., доцент – головний редактор
2. Яремко Юрій Іванович – перший проректор ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», д.е.н., доцент – заступник головного редактора
3. Потравка Лариса Олександрівна – завідувач кафедри публічного управління та адміністрування ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», д.е.н., доцент – відповідальний редактор
4. Аверчева Наталія Олександрівна – доцент кафедри економіки та фінансів ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», к.е.н., доцент
5. Грановська Вікторія Григорівна – декан економічного факультету ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», к.е.н., доцент
6. Губа Марина Ігорівна – доцент кафедри публічного управління та адміністрування ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», к.е.н., доцент
7. Губені Юрій Едвардович – професор кафедри права і підприємництва Львівського національного аграрного університету (м. Львів), д.е.н., професор
8. Дудченко Володимир Вікторович – головний науковий співробітник Інституту рису НААНУ, д.е.н., с. Антонівка, Херсонська область
9. Мармуль Лариса Олександрівна – професор Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (м. Київ), д.е.н., професор
10. Морозов Роман Володимирович – завідувач кафедри менеджменту організацій ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», д.е.н., професор
11. Мохненко Андрій Сергійович – завідувач кафедри економіки, фінансів і підприємництва Херсонського державного університету, д.е.н., професор
12. Петрова Ольга Олександрівна – доцент кафедри економіки та фінансів ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», к.е.н., доцент
13. Покотилова Валентина Іванівна – ректор Херсонського економічно-правового інституту, д.е.н., професор
14. Руснак Алла Валентинівна – професор кафедри економіки та фінансів ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», д.е.н., доцент
15. Сакун Аліна Жоржовна – доцент кафедри обліку і оподаткування ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», к.е.н., доцент
16. Танклевська Наталія Станіславівна – завідувач кафедри економіки фінансів ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет», д.е.н., професор
17. Фомішина Віра Миколаївна – професор кафедри зовнішньоекономічної діяльності Херсонського національного технічного університету, д.е.н., професор
18. Чеканович Валентина Григорівна – старший викладач кафедри іноземних мов ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

ECONOMIC SCIENCES

УДК 339.138:338.439.52:339.3(477.72)

МАРКЕТИНГОВІ АСПЕКТИ ПРОСУВАННЯ ПРОДУКЦІЇ М'ЯСОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ НА ЛОКАЛЬНОМУ РІВНІ

Боліла С.Ю. – к.с.-г.н., доцент,
ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

У статті висвітлені деякі маркетингові аспекти підтримки продукції м'ясопереробки на регіональному ринку. Визначена сутність комплексу просування продукції м'ясопереробними підприємствами та надані рекомендації щодо впровадження його ефективних засобів на локальному рівні.

Ключові слова: м'ясопереробна галузь, м'ясопереробні підприємства, дослідження ринку, сегментація споживачів, просування продукції.

Bolela S.Yu. Marketing Aspects of Promoting the Products of Meat Processing Enterprises at the Local Level

В статті освещены некоторые маркетинговые аспекты поддержки продукции мясопереработки на региональном рынке. Определена сущность комплекса продвижения продукции мясоперерабатывающими предприятиями и даны рекомендации по внедрению его эффективных средств на локальном уровне.

Ключевые слова: мясоперерабатывающая отрасль, мясоперерабатывающие предприятия, исследования рынка, сегментация потребителей, продвижение продукции.

Bolela S.Yu. Marketing Aspects of Promoting the Products of Meat Processing Enterprises at the Local Level

The paper examines some marketing aspects of promoting products of meat processing at the regional market. It determines the essence of the complex of promoting products by meat processing enterprises and offers recommendations as for implementing its efficient measures at the local level.

Keywords: meat processing industry, meat processing enterprises, market research, segmentation of consumers, product promotion.

Постанова проблеми. Вітчизняний м'ясопереробний ринок переживає достатньо складні часи. Експерти охарактеризували три його останні роки як смугу сильної турбулентності. Ситуацію на ринку вони пояснюють низкою факторів: зростанням цін на сировину, зниженням загальної купівельної спро-

можності українців, і як наслідок, зменшенням споживання м'яса і м'ясопродуктів, світовими тенденціями на м'ясному ринку.

Зростання цін на м'ясо-ковбасні вироби було зумовлене скороченням виробництва м'яса яловичини і подорожчанням свинини, результатом чого став її дефіцит. На сьогодні споживачі здебільшого віддають перевагу продукції середнього цінового рівня та економ-класу.

Конкуренція на м'ясопереробному ринку дуже висока. І тут слід розглянути як локальну її складову, так і національну. На локальному рівні конкуренція запекліша. Потужності середніх і малих підприємств дають змогу якомога якісніше та ретельніше виробляти продукцію. Тож покупець більше відчуває «домашність» і «традиційність» локальної конкуренції. Саме тому вона інколи не дає можливості закріпитись на такому ринку навіть вітчизняним м'ясопереробним підприємствам. В умовах загострення конкуренції використання маркетингових засобів просування продукції дає можливість виробнику укріпити свої конкурентні позиції та отримати прихильність споживачів на регіональному ринку, що й зумовлює актуальність досліджень за цим напрямком..

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню теоретичних і практичних питань функціонування підприємств м'ясопереробної галузі присвячено значну кількість наукових праць. Серед вітчизняних вчених вагомий внесок у дослідження цих проблем внесли такі науковці, як: Т. Пічкур, Г. Бандуренко, Д. Засекін, Л. Соломчук, І. Коняк, Н. Грибан, О. Богданюк, І. Шовкова, Т. Берегова, В. Ємцев та ін.

У наукових дослідженнях згаданих авторів розкрита сутність м'ясопереробного підкомплексу у структурі харчової промисловості, здійснений аналіз стану українського ринку м'яса і м'ясопродуктів, окреслено сучасні проблеми й шляхи розвитку м'ясопереробної галузі, розкриті шляхи формування внутрішнього економічного механізму функціонування м'ясопереробних підприємств, окреслені основні напрями удосконалення виробничого процесу м'ясопереробних підприємств і підвищення якості продукції, представлено теоретичні й практичні аспекти функціонування та формування конкурентоспроможності підприємств м'ясної галузі та їх продукції тощо [1, с.49; 2, с. 80; 3, с.17; 4, с.161; 5, с.45; 6, с.50; 7, с.102]. Ситуація на ринку м'яса та м'ясопродуктів швидко змінюється, тому постійно відстежується й аналізується, оскільки завжди є актуальною, враховуючи попит населення на дану продукцію. Маркетингові чинники підтримки виробника на національному рівні досліджувалися багатьма науковцями, але в той же час галузева специфіка та інструменти ефективного просування продукції м'ясопереробки на локальному рівні з врахуванням регіональних особливостей ринку та уподобань споживача розкриті не в повній мірі та потребують більш детального дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є визначення змісту та особливостей системи просування м'ясопереробної продукції та розробка її ефективних заходів для м'ясовиробників на регіональному продовольчому ринку. Об'єктом дослідження в нашій роботі виступив ринок продукції м'ясопереробки м. Херсона. Предметом дослідження є процес формування програми просування для виробників м'ясопереробної продукції на локальному рівні. Мето-

дологічною основою дослідження слугували праці провідних вчених з питань комунікаційної складової маркетинг-міксу. Дослідження базувались на діалектичному методі пізнання теоретико – методичних основ просування продукції та системному підході. В роботі використано такі методи: абстрактно-логічний, статистико-економічний, аналітичних групувань, розрахунково-конструктивний, експертних оцінок та анкетування споживачів.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що основні положення наукового дослідження, викладені автором, створюють базу подальшого збагачення теорії і практики управління процесом просування продукції підприємств м'ясопереробного підкомплексу харчової промисловості, а висновки і пропозиції можуть бути використані в процесі посилення конкурентних переваг виробників на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу дослідження. М'ясопереробна промисловість є сукупністю підприємств, які технологічними зв'язками і економічним відносинами пов'язані з тваринництвом, торгівлею, підприємствами продовольчого машинобудування тощо. М'ясопереробна галузь посідає важливе місце в продовольчому комплексі України, її головне функціональне призначення полягає у забезпеченні потреб населення в свіжому м'ясі, субпродуктах, ковбасних výroбах, копченостях, м'ясних консервах та делікатесах. Не дивлячись на певні складнощі в цій галузі, м'ясна промисловість України має високий потенціал розвитку та потребує інновацій. Для підвищення рівня рентабельності м'ясопереробних підприємств необхідно об'єднати в систему виробництво, переробку та реалізацію готової продукції. При зваженій інвестиційній політиці на всіх підприємствах – учасниках технологічного процесу (від виробництва сільськогосподарської сировини до реалізації кінцевої продукції) можна досягти стабільного розвитку сировинної бази, що позитивно впливатиме на вирішення основних проблем, стабілізацію та успішну роботу всього м'ясопереробного комплексу.

Сегмент м'ясної переробки займає достатньо велику нішу в харчовій промисловості України, поступаючись за обсягами реалізованої продукції лише секторам молочного виробництва та виробництва напоїв. Значне місце в обсязі готових м'ясопродуктів займає сектор виробництва ковбасних виробів (більше 30%), які поділяються на: вироби ковбасні варені, сосиски, сардельки; вироби ковбасні напівкопчені; вироби ковбасні варено-копчені, напівсухі, сиров'ялені, сирокопчені, включаючи "саями"; вироби ковбасні печінкові (ліверні), включаючи пасти й паштети в ковбасній оболонці; вироби ковбасні з конини; студні, зельці; вироби ковбасні копчено-запечені тощо. Українцям смакує весь спектр вітчизняної продукції м'ясопереробки, але перевагу вони надають вареній ковбасі, сосискам та сарделькам, а серед видів м'яса, внаслідок ціни, переважають курятина та свинина.

Для вітчизняного ринку м'ясо-ковбасних виробів характерна локальність. Регіональні переваги по смаковій гамі, відмінність місцевих традицій сприйняття продукту, відносини до місцевого виробника та інші особливості різних територіальних каналів збуту, дуже важливі в діяльності виробників м'ясопереробної продукції, що слід враховувати при розробці комплексу просування продукції.

За результатами аналізу на ринку м. Херсона представлена значна кількість (близько 20) продуцентів м'ясопереробної продукції, при чому переважають саме вітчизняні виробники, що є відомими і поширеними по всій території України. Більшість споживачів м'ясної і м'ясопереробної продукції знають її основних виробників, яких вони ідентифікують за допомогою товарних марок, ефект від яких – сприяти реалізації продукції, бо це дає можливість вирізнити якісну продукцію відомого товаровиробника серед аналогічної продукції конкурентів. Серед основних товарних марок виробників м'ясної та м'ясопереробної продукції, які посіли лідируючі позиції за прихильністю споживачів, на ринку м. Херсона можна виділити такі, як: «Глобине», «Ювілейний», «Ятрань», «Ковбасний ряд», «М'ясна лавка», «Полтава», «Кременчугм'ясо», «Гульчинм'ясо» тощо.

Більшість виробників м'ясопереробної продукції в Херсонській області має офіційного дистриб'ютора, що забезпечує просування продукції на регіональному ринку і забезпечує комунікаційну діяльність. Продукція провідних торгових марок орієнтована на широке коло споживачів, які хочуть бути впевненими у високій якості товарів, є прихильниками стандартних процедур купівлі, зручності її здійснення. Вони відомі по всій Україні і мають хорошу репутацію завдяки жорсткому контролю якості. Асортимент їх товарної продукції є достатньо різноманітним (біля 120 найменувань), що дозволяє споживачу здійснити вибір в межах певної цінової категорії з врахуванням типу споживача за доходами. М'ясна продукція реалізується в багатьох конкуруючих торгових точках, для кожної з яких закупівля може бути невеликою, але популярність марки робить товарообіг значним. Місією виробників м'ясопереробної продукції є забезпечення населення України якісними м'ясними та ковбасними виробами шляхом використання високоефективних технологій в менеджменті, виробництві, розподілі та просуванні продукції. Головною метою на даний момент є зміцнення національних позицій лідерства по виробництву та реалізації ковбасних виробів.

Задля досягнення максимальної результативності маркетингової діяльності виробникам м'ясоковбасних виробів шляхом використання своїх сильних сторін з урахуванням реальних умов на ринку м. Херсона необхідне застосування концепції ринкової сегментації. Неможливо задовольнити конкретні потреби і запити кожного споживача, необхідно мати справу з групами споживачів, які виявляють подібні позиції у сфері споживчих звичок, схожості механізму соціальної поведінки, економічних характеристик або яких-небудь інших критеріїв.

Для аналізу можливої перспективної ніші (привабливого сегмента) та розробки комплексу заходів з просування товару для виробників м'ясної продукції на Херсонському ринку були вибрані такі продукти й групи споживачів (за демографічною ознакою – вік): 1) варені ковбаси – люди у віці до 25 років; 2) варенокопчені ковбаси – вікова група від 26 до 30 років; 3) сирокочені ковбаси – вікова група 41 – 55 років; 4) шинка – люди у віці 56 і більше років; 5) м'ясо – вікова група 31 – 40 років.

Кожний з вибраних сегментів був оцінений згідно методики С.М. Ілляшенка та М.Ю. Баскакової за критеріями місткості, тенденціями зростання або зменшення, прибутковістю роботи в сегменті, доступністю

каналів збуту, достатністю ресурсів, ступеню сумісності сегмента з ринками основних конкурентів, шансами на успіх у конкуренції [8, с.98].

Як показала комплексна оцінка сегментів ринку, з врахуванням ступеню відповідності оцінним показникам кожного з сегментів та їх вагомим характеристикам, цільовими на Херсонському ринку м'ясних продуктів доцільно вважати перший та п'ятий сегменти, тобто варені ковбаси та м'ясо- 0,89 та 0,83 (табл.1).

Таблиця 1 – Комплексна оцінка сегментів м'ясопереробного ринку

Критерій оцінки	Сегмент ринку				
	1	2	3	4	5
1. Місткість ринку	0,1525	0,0475	0,1800	0,0100	0,1900
2. Тенденції зростання	0,0500	0,0350	0,0375	0,0122	0,0375
3. Прибутковість роботи	0,1800	0,0475	0,1525	0,0950	0,1800
4. Доступність каналів збуту	0,1525	0,1900	0,0475	0,1800	0,1525
5. Достатність ресурсів	0,1400	0,1050	0,0800	0,1400	0,1400
6. Ступінь сумісності	0,1400	0,0100	0,1070	0,1050	0,0800
7. Шанси на успіх	0,0750	0,0250	0,1000	0,0250	0,0500
Сумарна оцінка	0,8900	0,4600	0,7045	0,5672	0,83

Це підтверджується також результатами ABC –аналізу, за яким найвища дохідність спостерігається у випуску сирокочених, варенокопчених ковбас та м'яса. Найбільш споживаними є товари з середнім рівнем цін, а саме 39,2%.

В той же час, такі групи продукції як сирокочені, варено-копчені ковбаси та шинка є стратегічно важливими для діяльності м'ясопереробних підприємств, оскільки дозволяють розширити ринкову частку і приносять чималий прибуток. Отже, можна зробити висновок про необхідність позиціонування кожного з наведених сегментів, віддаючи при цьому перевагу найбільш перспективним з них, а саме першому та п'ятому.

При вивченні чинників, що впливають на здійснення покупки споживачами найбільш привабливих сегментів було встановлено основні з них: смакові характеристики (20%), доступна ціна (15%) натуральність (12%), торгова марка та презентабельний вигляд (11%), поширеність продукції (11%), широкий асортимент (9%), рекламні акції (7%), мерчандайзинг та реклама на місці продажу (7%), порада продавця (5%), тривалість зберігання (2%), якісне пакування (1%). Таким чином, як бачимо застосування інструментів маркетингу є вкрай важливим для підтримки продукції на ринку.

Задля активізації продажу, стимулювання покупців, підвищення іміджу виробника та його продукції необхідне ефективне просування товарів на певній обраній території. Під поняттям просування мають на увазі різноманітні тактичні і стратегічні заходи для прямого або непрямого зміцнення на ринку позицій підприємства, товарів, які воно пропонує, і активізації продажу їх шляхом систематичного інформування споживачів, формування у них обізнаності [9, с. 414].

Основними цілями просування продукції для представлених на ринку лідируючих торгових марок м'ясопереробної продукції є: підвищення обізнаності потенційних споживачів, формування позитивного іміджу торгової марки, залучення нових споживачів, підвищення рівня лояльності споживачів, укріплення позицій нових видів продукції, розширення частки ринку.

Комплекс просування для м'ясопереробної продукції на ринку м. Херсона являє собою оптимальне поєднання його основних елементів: реклами, пропаганди, стимулювання збуту, особистого продажу і прямого маркетингу. Реалізацією даних задач повинні займатися як маркетингові відділи виробника, так і маркетингові відділи посередника – торговельно-дистрибуторської мережі, головне завдання якої – залучити і зберегти споживачів, лояльних до пропозицій виробника, і контролювати зусилля щодо товарної марки.

До основних засобів стимулювання збуту продукції м'ясопереробки в м. Херсоні належать: подарунки покупцям, розіграш призів, розповсюдження листівок, роздавання потенційним покупцям зразків товарів, проведення дегустацій, вручення подарункових сертифікатів, участь у виставках-ярмарках. Ефективно функціонує система маркетингових комунікацій за допомогою професійного оформлення місця продажу, позиціонування торгової марки, структурування інформації, розміщення рекламних матеріалів – тобто мерчандайзинг. Важливе місце у просуванні продукції відводиться неособистій формі комунікації з потенційним покупцем за допомогою платних засобів масової інформації з метою формування знання, переваги і переконання в необхідності купівлі товарів, що має чітке джерело фінансування [10, с. 294]. Реклама продукції провідних м'ясопереробних підприємств в м. Херсоні здійснюється паралельно, від імені як виробника, так і торговельного посередника та включає в себе наступні види реклами: поліграфічну; в газетах і журналах; радіо- та телерекламу; зовнішню щитову; в комп'ютерних мережах; рекламу в транспорті (внутрішньосалонні рекламні планшети, зовнішню рекламу на транспорті, стаціонарну рекламу, телевізійну рекламу в транспорті); сувенірну рекламу (календарі, ручки, блокноти). Організація ефективної співпраці з посередниками вимагає від фірми-виробника визначитися, яку комунікаційну стратегію впливу на посередника варто обрати: прощтовхування, притягування або комбіновану комунікаційну стратегію.

Висновки. Проведене дослідження виявило, що не зважаючи на досить впевнені позиції вітчизняних виробників та відомість їх для українців, з точки зору споживачів, регіональний ринок продукції м'ясопереробки можна охарактеризувати як високо конкурентний. Таким чином задля збільшення обсягу збуту продукції та досягнення конкурентних переваг на ринку м. Херсона підприємствам м'ясопереробної галузі слід активізувати комунікаційну політику; позиціонувати товар для виділених сегментів за якістю товару, за співвідношенням «ціна–якість» та «за органічним складом продукту»; здійснювати представлення продукції або в фірмових спеціалізованих магазинах, які слід позиціонувати як іміджеві, або в супермаркетах, з якими слід встановити партнерські стосунки, впроваджувати ефективну програму дегустацій та промоакцій, які викликають на рівні кінцевого попиту прихильне ставлення до товару та практично завжди безпосередньо закінчуються купівлею товару, а також мають стратегічну важливість для виводу нових продуктів на ринок; використовувати стратегію розвитку, інтенсифікації та концентрації зусиль за брендовою та іміджевою диференціацією; відповідно ж до посередника їм слід застосувати комбіновану стратегію впливу, що передбачає надання права ексклюзивного збуту на території Херсонської області, оптові знижки, надання

реklamних матеріалів і зразків товарів, рекламу товарної марки на місці продажу.

Перспективами подальших досліджень у даному напрямку є відпрацювання системи заходів щодо підвищення ефективності просування продукції та мерчандайзингу з використанням інноваційних технологій та ефективного бренд-менеджменту з врахуванням аспектів поведінки споживача в процесі здійснення покупки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Пічкур Т., Бандуренко Г., Засекін Д. Стан українського ринку м'яса і м'ясопродуктів // Т. Пічкур, Г. Бандуренко, Д. Засекін // Товари і ринки. – 2011. – №2. – С.46-53.
2. Соломчук Л.М. Дослідження сучасного стану сировинної бази і ринку м'ясної продукції в Україні / Л.М. Соломчук // Наук. праці НУХТ, 2015. – Том 21. №2. – С. 78-85.
3. Коняк І.В. Стан та перспективи розвитку ковбасних виробів в Україні / І.В. Коняк // Економіка харчової промисловості. – 2012. – № 4. – С. 12–19.
4. Грибан Н.Г. Проблеми та перспективи розвитку м'ясопереробної галузі аграрного сектора / Н.Г. Грибан // Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. №2. – 2013. – С.159-164.
5. Богданюк О.В., Шовкова І.В. Основні напрями розвитку м'ясопродуктового підкомплексу / О.В. Богданюк, І.В. Шовкова // Економіка АПК. – 2012. - № 5. – С. 44-47
6. Берегова Т.А. Формування внутрішнього економічного механізму функціонування м'ясопереробних підприємств як засіб їх ефективного управління / Т.А. Берегова // Науковий вісник ХДУ. – Херсон, 2015. – №15. – Ч.5. – С.49-53.
7. Ємцев В. І. Особливості формування конкурентоспроможності підприємств м'ясної промисловості України / В. І. Ємцев // Науковий вісн. Ужгородського ун-ту. —Ужгород: 2011.-С. 100-105.
8. Ілляшенко С.М., Баскакова М.Ю. Маркетингові дослідження / С.М. Ілляшенко, М.Ю. Баскакова М.Ю. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – С. 96-101.
9. Балабанова Л.В. Маркетинг / Л.В. Балабанова. – К. : «Знання-Прес», 2004. – С. 414.
10. Ромат Е.В. Реклама / Е.В. Ромат. – Київ; Харків: Студцентр, 2000. – С. 294.

УДК 330.322.01:504.062: 631.67 (477)

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ МОДЕЛІ ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ ЗРОШЕННЯ В УКРАЇНІ

Грановська Л.М. – д.е.н., професор,
Олійник І.С. – аспірант,
Грановський Д.Л. – аспірант,
ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»

У статті розглянуті питання розвитку інноваційної та інвестиційної діяльності в країнах світу і в Україні. Проаналізовано законодавчо-нормативне забезпечення формування інноваційно-інвестиційної політики в Україні. Наведено аналіз країн світу та України за глобальним інноваційним індексом. Обґрунтовані напрями розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності у регіоні та науково обґрунтована модель інноваційно-інвестиційного розвитку регіону зрошення в Україні.

Ключові слова: інноваційна та інвестиційна діяльність, глобальний інноваційний індекс, регіон зрошення, інвестиційний клімат, модель.

Грановская Л.Н., Олейник И.С., Грановский Д.Л. Теоретическое обоснование модели инновационно-инвестиционного развития региона орошения Украины

В статье рассмотрены вопросы развития инновационной и инвестиционной деятельности в странах мира и в Украине. Проанализировано законодательно-нормативное обеспечение формирования инновационно-инвестиционной политики в Украине. Приведен анализ стран мира и Украины по глобальному инновационному индексу. Обоснованы направления развития инновационно-инвестиционной деятельности в регионе и научно обоснована модель инновационно-инвестиционного развития региона орошения в Украине.

Ключевые слова: инновационная и инвестиционная деятельность, глобальный индекс, регион орошения, инвестиционный климат, модель.

Hranovska L. M., Oliinyk I. S., Granovski D.L. Theoretical reasoning of the models of innovative-investment development of irrigated region in Ukraine

The paper looks at the problems of the development of innovative and investment activity in the countries of the world and in Ukraine. The study analyzes the laws and the normative provision of formation innovative-investment politics in Ukraine. The analysis was conducted of the countries of the world and Ukraine according to the global innovation index. It defines and generalizes the direction of the development of innovative-investment activity in the region and scientifically reasoning of the models of innovative-investment development of irrigated region in Ukraine.

Key words: innovative and investment activity, global innovation index, irrigated region, investment climate, model.

Постановка проблеми. Забезпечення темпів економічного зростання країни та її регіонів залежить від масштабів та рівня інвестиційної діяльності, науково-технічних і технологічних змін в економіці на основі інновацій. У сучасних умовах трансформації економіки інвестиції виступають важливим засобом забезпечення науково-технічного прогресу, виходу країни з економічної кризи, підвищення показників виробничої діяльності як на макрорівні, так і на мікрорівні, а також випуску конкурентоспроможної продукції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Суть і значення інвестиційних процесів у забезпеченні розвитку світової економіки розглядалися багатьма

вченими-економістами протягом всього історичного розвитку світового суспільства.

Термін “інвестиції” походить від латинського слова “invest”, що означає “одягати”, “вкладати”, а дослівно з англійської мови (investment) і німецької (investition) – капітальні вкладення або інвестиції. В історичному плані розвиток понять “інвестиції”, “інвестування”, “інвестиційний процес” розпочинається з глибини віків. Перші погляди на сутність цих категорій були відображені у працях меркантилістів у XV-XVII ст., зокрема Т. Мена (1571-1641), Ж. Кольбера (1619-1683) та інших. Вони дотримувалися принципів, що джерелом багатства та інвестицій є торговий капітал, який формується завдяки успішно проведеним зовнішньоторгівельним операціям. У подальшому французькі економісти другої половини XVII ст. – початку XVIII ст., фізіократи – Франсуа Кене (1694-1771), Жан Тюрго (1727-1781) розвивали ідеї, в основі яких було бачення землі як єдиного джерела багатства. Ф. Кене формує поняття “інвестиції” як суму початкових авансів або капітальних вкладень з метою одержання доходів, визначає інвестиції як необхідні для виробництва витрати. Належну увагу Ф. Кене приділяв правильності авансування капіталу у сферу сільськогосподарського виробництва, що зробило його першим дослідником питань раціональності здійснення інвестицій в аграрний сектор [1]. Дане твердження цілком справедливе, оскільки саме в аграрній сфері виробляються товари першої необхідності: продукти харчування для людей, а також сировина для підприємств харчової промисловості тощо.

Зміст поняття “інвестиції” розглядається також в роботах класиків політичної економіки, зокрема Адама Сміта (1723-1790), а також в багатьох працях зарубіжних й вітчизняних вчених. Адам Сміт відмічав, що з розвитком економіки ціни на товари промисловості мають тенденцію до зниження, а ціни на сільськогосподарську продукцію – зростатимуть. Тому вкладання інвестицій у розвиток сільського господарства А.Сміт відмічає як найбільш вигідне вкладання капіталу [2].

Значний внесок у розвиток державного регулювання інвестиційного процесу належить зарубіжним економістам: Д. Кейнсу, Є. Хансеку, Л. Гітману, а також українським дослідникам: І. Бланку, В. Федоренку, Б. Губському та ін. Так Б. Губський вважає інноваційну безпеку важливою складовою економічної політики, оскільки саме вона окреслює основні положення стосовно гарантування національної безпеки держави [3].

У період адміністративно-командної системи управління економікою термін “інвестиції” мало вживався, замість нього застосовувалися поняття “капітальні вкладення”, “вкладення в основні фонди”, “довгострокові вкладення”. У соціалістичних країнах, як відзначає Є.С. Ланченко (2005 р.), поняття “інвестиції” вживалося як синонім капітальних вкладень, тому що основною метою інвестиційної діяльності виступало збільшення обсягів виробництва, переважно продукції важкої промисловості і військово-промислового комплексу, а одержання при цьому прибутку, досягнення соціально-економічного й екологічного ефектів у більшості випадків і не ставилося за мету [1]. А головною метою інвестиційної діяльності вважали, що є одержання підприємницького прибутку (доходу).

Отже, інвестиції – це значно ширша економічна категорія, ніж довгострокове вкладання капіталу чи капітальні вкладення, оскільки інвестиції можуть застосовуватися в різних формах: фінансовій, інтелектуальній, інноваційній і, на відміну від капітальних вкладень, інвестиції здійснюються у проекти, показниками ефективності яких є прибуток, дохід, дивіденди, відсотки, економічний, соціальний, інноваційний та екологічний ефекти.

Правові, екологічні та соціальні умови інвестиційної діяльності визначаються Законом України “Про інвестиційну діяльність”, в якому надається визначення категорії “інвестиції”: “...інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об’єкти підприємницької діяльності, в результаті якої створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект” [4].

Крім даного Закону, за останні роки в Україні прийнята низка рішень Уряду щодо реалізації основних завдань інвестиційної стратегії держави: Укази Президента України “Про додаткові заходи щодо збільшення надходжень інвестицій в економіку України” від 22 лютого 2001 р. № 108, “Про заходи щодо поліпшення інвестиційного клімату в Україні” від 12 липня 2001 р. № 512, Постанова Кабінету Міністрів України “Про Програму розвитку інвестиційної діяльності на 2002-2010 роки” від 28 грудня 2001 р. № 1801. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2002 року № 440 було схвалено план заходів щодо виконання Програми, основною метою якої є створення привабливого інвестиційного клімату та розвиток інфраструктури інвестиційної діяльності для забезпечення економічного розвитку країни і підвищення життєвого рівня й добробуту населення.

Правовою основою формування та реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності є Конституція України [5], Закони України “Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України” [6], “Про інноваційну діяльність” [7], “Про наукову та науково-технічну експертизу” [8], “Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки” [9], Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України [10], “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” [11]. Для формування державного механізму залучення іноземних інвестицій у пріоритетні галузі економіки та створення однакових умов для всіх суб’єктів інвестиційної діяльності прийнято ряд важливих документів: Закон України від 15 березня 2001 р. № 2299 – III “Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди); “Програма розвитку страхового ринку України на 2001-2004 роки; “Положення про порядок реєстрації та переміщення через митний кордон України товарів, що містять об’єкти інтелектуальної власності”; “Порядок звільнення (зменшення) від оподаткування доходів із джерелом їх походження з України згідно з міжнародними договорами України про уникнення подвійного оподаткування”; “Правила визначення вартості будівництва” для розрахунку кошторисної документації, визначення договірних розрахунків за виконані обсяги робіт.

Основною метою інвестиційної політики країни є створення ефективної системи залучення інвестиційних ресурсів з усіх можливих джерел на реалізацію пріоритетних цілей економіки. Інвестиції – це основна передумова науково-технічного прогресу та основний інструмент формування макро- і мікрое-

кономічної політики, яка визначає темпи економічного зростання кожної країни. Особливого значення для розвитку економіки інвестиційні процеси набувають на макроекономічному рівні. Державне регулювання інвестиційної діяльності повинно постійно сприяти створенню в країні привабливого для інвесторів інвестиційного клімату, сприяти направленню інвестицій у пріоритетні галузі виробництва. За допомогою інвестицій формується потужний науково-технічний потенціал й визначаються конкурентні переваги і позиції країн на світовому ринку.

Інвестиційний клімат – це ситуація в країні з погляду вітчизняних та іноземних інвесторів, які вкладають в економіку країни свій капітал. Цей клімат, як відзначають М.А. Хвесик, Л.М. Горбач, П.П. Пастушенко [12], складається з великої кількості факторів ризику, які можна об’єднати у такі групи: соціально-політична ситуація в країні та її перспективи; економічна ситуація в країні і перспективи її розвитку; зовнішньоекономічна ситуація та її перспективи.

Державне регулювання інвестиційної діяльності забезпечує і стимулює певні умови суб’єктів інвестиційної діяльності, створює соціально-економічні, організаційні та законодавчо-нормативні умови для стимулювання інвестицій у різні сфери економіки за допомогою амортизаційної, податкової та кредитної політики держави, що має сприяти активізації інвестиційної діяльності як в Україні, так і в її регіонах. Крім того, держава впливає на активізацію інвестиційної діяльності шляхом розвитку відповідної інституціональної бази, без якої неможливе функціонування інвестиційної сфери, а саме організації фондів інвестиційного спрямування, створення мережі консультативних фірм, державних наукових організацій, проведення науково-дослідних робіт, налагодження роботи центрів підготовки малого і середнього бізнесу. Інвестиційна політика, у свою чергу, істотно впливає на механізм формування і реалізації інноваційної політики, результатом якої є впровадження ресурсозберігаючих, мало- і безвідходних технологій у галузі економіки країни.

Інноваційна політика – сукупність інвестиційної, науково-технічної і виробничої діяльності, результатом якої є нова або вдосконалена продукція, що отримана завдяки новітнім чи вдосконалим технологіям у виробництві, управлінні та обробці інформації. Найбільш інвестиційне привабливими для іноземних інвесторів в Україні залишаються харчова промисловість та переробка сільськогосподарської продукції (17,4% від загального обсягу іноземних інвестицій), оптова торгівля і посередництво у торгівлі – 15,3%, фінансова діяльність – 7,9%, машинобудування – 7,4%, транспорт – 6,9%, металургія та оброблення металу – 5,5% [12]. Тому питання удосконалення інвестиційно-інноваційної політики в Україні залишаються актуальними і на сьогодні. Не менш важливим об’єктом удосконалення інвестиційно-інноваційної політики є аграрний сектор економіки, особливо у Південному регіоні України.

Постановка завдання. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування моделі інвестиційно-інноваційного розвитку економіки регіону зрощення України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожен регіон України має своєрідні природно-кліматичні умови, природні ресурси та характерні трудові ресурси, які створюють особливі умови для розвитку природокористування. Відмінності кожного регіону повинні бути враховані при розробці інвестицій-

ної політики розвитку регіону і створенні інвестиційне привабливого клімату для інвесторів. З урахуванням регіональних особливостей і факторів впливу на рівень економічного розвитку регіонів визначається реальна і потенціальна привабливість регіону за методикою М.М. Недашківського [13]. Методика визначення інвестиційної привабливості регіону базується на розрахунку інтегрального індексу інвестиційної привабливості, що дає можливість провести типізацію регіонів відповідно до рівня інвестиційної привабливості (табл. 1).

Таблиця 1. – Рівень інноваційного потенціалу регіонів України

Значення рейтингу R_j	Рівень інноваційного потенціалу	Регіони (області)
$1,0 \leq R_j < 3,0$	Дуже високий	Київська, Донецька, Харківська, Дніпропетровська, Луганська
$0,6 \leq R_j < 1,0$	Високий	Херсонська, Полтавська, Львівська, Чернігівська, Запорізька, АР Крим, Волинська, Сумська
$0,4 \leq R_j < 0,6$	Середній	Житомирська, Вінницька, Миколаївська, Чернігівська, Івано-Франківська
$0,0 \leq R_j < 0,4$	Низький	Одеська, Черкаська, Тернопільська, Хмельницька, Кіровоградська, Рівненська, Закарпатська

Джерело: [12, с159].

Регіональна інвестиційна привабливість являє собою комплекс умов, які сприяють інноваційним процесам у регіоні, тобто розробці і впровадженню наукоємних технологій; ефективності освоєння інноваційних проектів; створенню і розвитку інноваційних структур; підвищенню рівня фінансової забезпеченості інноваційної діяльності; розвитку інноваційної інфраструктури.

На ефективність формування регіональної інноваційної політики впливає інноваційний потенціал регіону, який представлений інноваційними можливостями певного регіону: наявністю науково-технічних кадрів та їх фінансовому забезпеченню; кількістю наукових організацій, що займаються розробкою наукоємних технологій; кількістю підприємств та бізнес-структур, які впроваджують інновації; кількістю і якістю навчальних закладів, що готують фахівців для виробництва; регіональною політикою щодо сприяння і розвитку інноваційної діяльності.

Як показав аналіз економічних показників інвестиційної та інноваційної діяльності південного регіону зрошення України, на розвиток і модернізацію виробництва продукції сільського господарства в регіоні спрямовується недостатня кількість фінансових ресурсів; недостатньо розвинута сфера інноваційних структур; чітко виражена залежність регіону від імпорту, що не сприяє наповненню місцевого бюджету, зниженню рівня безробіття та зростанню доходів населення. Важливою складовою державної інвестиційно-інноваційної політики є формування регіональних моделей розвитку інвестиційно-інноваційної політики як системи заходів і дій, що сприяють розвитку регіональних господарсько-виробничих комплексів в інтересах населення регіону й інвесторів. Інвестиційно-інноваційна модель розвитку регіону враховує найважливіші риси й властивості економічного стану регіону, його сильні і слабкі

сторони і, тим самим, має максимально наблизитись до побудови оптимальної інвестиційно-інноваційної моделі регіонального розвитку.

Економічний розвиток регіону зрошення України тісно пов'язаний з функціонуванням сільського господарства в умовах зрошеного землеробства, а також роботою водогосподарської галузі, і потребує для подальшого розвитку значних інвестиційних вкладень та розробки інвестиційно-інвестиційної моделі розвитку. Інвестиційна привабливість південного регіону зрошення України обумовлена тим, що за часи Радянського Союзу тут була побудована потужна і дуже складна система водогосподарсько-меліоративного комплексу. Однак у зв'язку з економічними трансформаціями та земельною реформою площа зрошувальних систем з 2,2 млн. га у 1990 році зменшилась до 474 тис га у 2017 році. Ефективність роботи зрошувальних систем знизилась через відсутність регулярного технічного обслуговування та погіршення екологічних і меліоративних показників сільськогосподарських земель, що зрошуються. Однак регіон має ґрунти високої родючості і якості, має сприятливі, для вирощування різних видів сільськогосподарських культур, природно-кліматичні умови, має потужний водогосподарсько-меліоративний комплекс та необхідні обсяги якісної зрошувальної води. Крім того, клімат в Україні протягом останніх 20 років значно змінився, він стає дещо вологішим і більш спекотним із погіршенням загального водного балансу. Обсяги водних ресурсів південного регіону значно перевищують поточні потреби в зрошенні та здатні забезпечити збільшення площ зрошення у передбачених сценаріях змін клімату. Питання реконструкції та модернізації зрошувальних систем можна вирішити лише за рахунок інвестицій, які можуть бути як вітчизняними, так і іноземними. Інвестиції необхідні не тільки на рівні державних систем і водогосподарських об'єктів, але й на рівні об'єднань водокористувачів і фермерських господарств. Інвестиції в аграрний сектор економіки та водогосподарську галузь можуть направлятись через інноваційні проекти, гранти, міжнародні кредити для розвитку та приватний капітал.

Для розвитку регіону зрошення іноземні інвестиції мають велике значення. Їх залучення на взаємовигідних умовах допоможе розв'язати завдання структурної трансформації аграрного сектора, створити імпортозамінні виробництва і послідовно нарощувати експортний потенціал. Іноземний капітал є важливим джерелом формування фінансово-кредитних ресурсів регіону, усунення локальних диспропорцій. Показник залучення іноземних інвестицій та їх успішне застосування є фактором, який впливає на підвищення рівня інвестиційної привабливості регіону зрошення. Останнім часом широко обговорюється питання про пріоритетність тих чи інших джерел інвестування сільського господарства. В умовах, коли обсяги внутрішніх капіталовкладень різко зменшились, а дієвий механізм створення внутрішніх інвестиційних ресурсів відсутній, логічним є висновок про необхідність активізації інвестиційних процесів в агробізнесі за рахунок зовнішніх джерел, хоча вони не повинні відігравати вирішальну роль у розвитку аграрного сектора економіки регіону зрошення.

За даними експертів, які наведені у підсумках економічної діяльності України за 2015 рік «Україна у глобальних вимірах: підсумки 2015 року» відмічено, що починаючи із 2001 року обсяг прямих іноземних інвестицій в

Україну з країн ЄС поступово зростав до 2013 року, однак у 2014-2015 роках цей обсяг дещо знизився, що було зумовлено нестабільністю політичної ситуації та військовими діями на Сході країни. Основних інвесторами України з числа країн Європейського союзу є Кіпр – 27%, Німеччина – 12,5%, Нідерланди – 12,9%, Австрія – 5,5%, інші країни ЄС – 18,1, інші країни світу 23,8%. Процес ввезення капіталу для розвитку аграрного сектору України триває [14].

Обсяг інвестицій, за даними Херсонської обласної державної адміністрації, в сільське господарство також зростає: у 2013 році він складав 15,1 млн. дол. США; 2014 – 16,2; 2015 – 22,0 млн. дол. США. Актуальним залишається і надалі інвестування будівництва локальним зрошувальних систем з різними способами поливу сільськогосподарських культур. За останні п'ять років у розвиток аграрного сектору економіки Херсонщини інвестовано 3 млрд 345 млн гривень, побудовано 43,9 тис га систем краплинного зрошення і збільшено площу зрошувальних систем під дощувальну техніку до 300,0 тис га. З таблиці 2 наведено динаміку обсягу інвестицій в економіку України з 2001 року до 2015 року.

Таблиця 2. – Загальний обсяг інвестицій в економіку України у 2001-2015рр.

Роки	Інвестиції, млрд. дол. США
2001	5,0
2005	18,0
2010	44,6
2013	58,2
2014	46,5
2015	43,0

Складено за матеріалами: Україна у глобальних рейтингах: підсумки 2015 року[]

Крім того, існує декілька найбільш відомих міжнародних рейтингів, які відображають економічні позиції України, що залежать від інноваційної та інвестиційної діяльності, порівняно з іншими країнами: Doing Business, Global Competitiveness, Index of Economic Freedom, Legatum Prosperity Index. Згідно рейтингу The Global Innovation Index 2017, Україна посідає за глобальним інноваційним індексом 50 місце із 127 країн світу, індекс дорівнює – 37,62. На першому місці на протязі багатьох років – Швейцарія, її індекс – 67,68, а найменший у країні Йемен – 15,64 [15]. Вважаємо, що це не погане місце нашої країни у загальному світовому рейтингу.

Важлива роль при впровадженні інноваційної політики належить ефективному використанню наукового потенціалу наукових установ та вищих закладів освіти. За даними міжнародного рейтингу, глобальний інноваційний індекс України у 2013 складав – 71, а у 2015 – знизився до 64-ох, глобальний індекс людського розвитку залишився на рівні 83. Це свідчить, що в Україні є багато можливостей для розвитку інноваційного потенціалу та збільшення інвестицій як у розвиток інноваційного потенціалу, так і у розвиток економіки країни. Досягнення високого рівня інноваційного розвитку та забезпечення інвестиційної привабливості регіону зрошення залежить від підтримки на всіх рівнях розвитку інноваційних структур, які забезпечують впровадження в галузі економіки і бізнес, у тому числі і аграрний результатів науково-дослідницьких

робіт, винаходів та інших результатів діяльності науковців. У світовій практиці інноваційні структури – організації на зразок наукових парків – стали своєрідними моделями для розвитку виробництва, які сприяють вирішенню багатьох соціальних і економічних проблем. Світовий досвід також підтверджує розвиток інноваційних структур за схемою: бізнес – інкубатор – технопарк – технополіс – регіон науки. В Україні найбільшого поширення набули інноваційні організаційні структури – бізнес-інкубатори та технопарки, а в аграрному секторі економіки – кооперативи, асоціації, фермерські господарства тощо. Найбільш ефективно працюють структури ті, які створені за допомогою зарубіжних агентств (США, Німеччини, Канади тощо) і вирішують важливі для сільськогосподарських підприємства питання (агроконсалтингове та інформаційне забезпечення, впровадження інноваційних технологій тощо).

Аналізуючи світовий досвід щодо формування інвестиційно-інноваційної політики, враховуючи показники соціально-еколого-економічного розвитку регіонів України, висловлюємо думку про необхідність розробки державної концепції інвестиційно-інноваційного розвитку регіонів і країни в цілому, а також створення законодавчо-нормативної бази залучення і управління інвестиціями та стимулювання й регулювання умов діяльності інноваційних структур різних типів.

Запровадження інвестиційно-інноваційної моделі регіонального розвитку має здійснюватися на таких принципах:

- інвестиційна привабливість регіону за допомогою SWOT-аналізу, що є підґрунтям для побудови інвестиційно-інноваційної моделі розвитку регіону зрошення;
- інноваційний потенціал регіону, який впливає на втілення в життя інвестиційно-інноваційної моделі розвитку;
- інвестиційно-інноваційну модель розвитку регіону – дієва частина Стратегії економічного розвитку регіону, аграрного сектору економіки та водогосподарської галузі регіону зрошення;
- регіон являє собою відкриту еколого-економічну систему. Цей принцип враховує здатність еколого-економічної системи до самоорганізації й саморегулювання при певному рівні впливу на неї зовнішніх факторів;
- регіональний механізм стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності та розвитку її інфраструктури;
- створення державного інституту інвестиційно-інноваційної діяльності з метою залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій в економічний розвиток регіону шляхом впровадження інноваційної політики;
- покращення управління водними ресурсами через інтегроване та комплексне управління;
- удосконалення системи водопостачання і водовідведення;
- забезпечення фінансової стабільності водогосподарсько-меліоративного комплексу;
- стимулювання рентабельних інвестицій.

У результаті наукового дослідження розроблена інвестиційно-інноваційна модель розвитку південного регіону зрошення. Модель є складовою загальної Стратегії економічного розвитку регіону та стратегії розвитку сільського і водного господарств регіону.

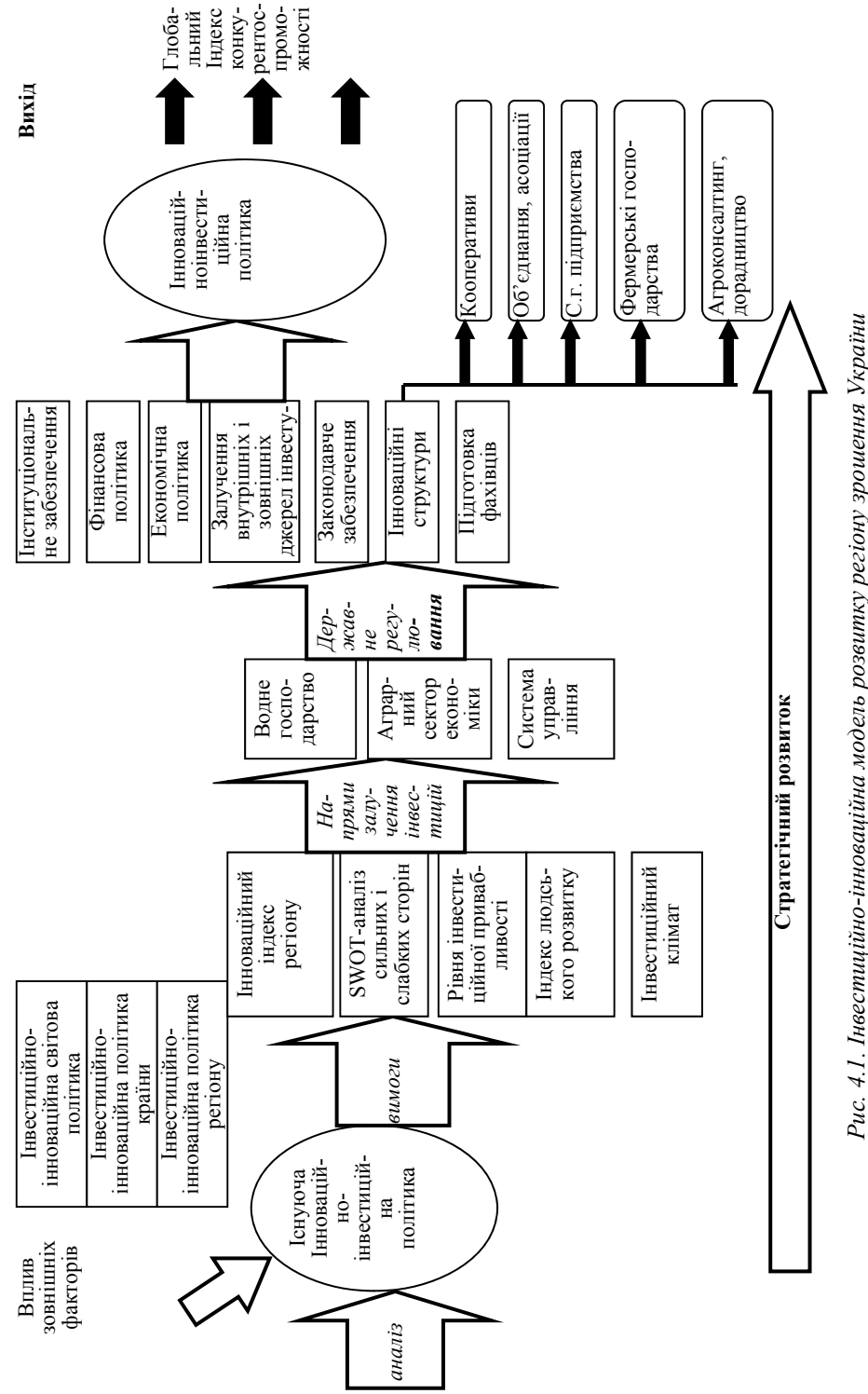

Рис. 4.1. Інвестиційно-інноваційна модель розвитку регіону зрошення України

Модель передбачає аналіз існуючої інноваційно-інвестиційної політики регіону зрошення шляхом проведення SWOT-аналізу водогосподарського-меліоративного комплексу, аграрного сектора економіки, організаційно-виробничих структур та системи їх управління. Вимогами до інноваційно-інвестиційної політики є її глобальний індекс конкурентоспроможності у порівнянні з іншими країнами світу.

Умовами забезпечення глобального індексу конкурентоспроможності є інноваційний індекс регіону, рівень інвестиційної привабливості, інвестиційний клімат, глобальний індекс людського розвитку, який впливає на формування інноваційного індексу регіону. Вихід із трансформаційних процесів у моделі передбачає створення конкурентоспроможної інноваційно-інвестиційної політики в регіоні за допомогою державного регулювання економічної і фінансової політики, інституціонального і законодавчо-нормативного забезпечення та шляхом створення інноваційних організаційних виробничих структур в аграрному секторі та водогосподарській галузі економіки. Інвестиційно-інноваційна модель здійснюється в контексті регіональних стратегій розвитку аграрного сектора економіки, сільських територій та водогосподарсько-меліоративного комплексу.

Для розвитку регіонів України пріоритетним залишається не тільки залучення іноземних інвестицій, а й впровадження власних інвестицій згідно з місцевими потребами регіону. Інвестиційно-інноваційний тип економічного розвитку дедалі більше стає тим фундаментом, який визначає економічну міцність регіонів і країни в цілому, а також їх перспективне місце на світовому ринку.

Висновки. Економічний розвиток регіону зрошення України тісно пов'язаний з функціонуванням сільського господарства в умовах зрошеного землеробства, а також роботою водогосподарської галузі, і потребує для подальшого розвитку значних інвестиційних вкладень та розробки інвестиційно-інвестиційної моделі розвитку. У результаті наукового дослідження розроблена інвестиційно-інноваційна модель розвитку південного регіону зрошення. Модель є складовою загальної Стратегії економічного розвитку регіону та стратегії розвитку сільського і водного господарства регіону і передбачає створення конкурентоспроможної інноваційно-інвестиційної політики в регіоні за допомогою державного регулювання економічної і фінансової політики, інституціонального і законодавчо-нормативного забезпечення та шляхом створення інноваційних організаційних виробничих структур.

Перспективи подальшого дослідження у даному напрямі направлені на розробку організаційно-економічного механізму та інструментарію щодо реалізації даної моделі, також на удосконалення законодавчого забезпечення інноваційно-інвестиційної політики в країні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ланченко Є.О. Історичні аспекти розвитку інвестиційних процесів / Є.О.Ланченко // Економіка АПК. – 2005. – № 12. – С. 86-92.
2. А.Сміт. Історія економічних вчень. – Режим доступу: <http://www.grandars.ru/student/ekonomicheskaya-teoriya/adam-smit.html>

3. Губський Б.В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення: монографія / Б.В. Губський. – К.: Укрархбудінформ, 2001. – 121 с.
4. Законом України “Про інвестиційну діяльність”, 1991. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1560-12>
5. Конституція України від 28.06.1996. – Режим доступу: www.president.gov.ua
6. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» від 23.03.2000 № 1602-III (зі змінами). – Режим доступу: www.zakon2.rada.gov.ua
7. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 № 40-IV (зі змінами). – Режим доступу: www.zakon2.rada.gov.ua
8. Закон України «Про наукову та науково-технічну експертизу» від 10.02.1995 № 51/95-ВР (зі змінами). – Режим доступу: www.zakon2.rada.gov.ua
9. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 11.07.2001 № 2623-III (зі змінами). – Режим доступу: www.zakon2.rada.gov.ua
10. Концепція науково-технологічного та інноваційного розвитку України від 13.07.1999 № 916-XIV. – Режим доступу: www.zakon2.rada.gov.ua
11. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» від 08.09.2011 № 3715-VI. – Режим доступу: www.zakon3.rada.gov.ua
12. Хвесик М.А. Інституціональне забезпечення землекористування: теорія і практика / М.А. Хвесик, В.А. Голян: монографія. – К: Книжкове вид-во НАУ, 2006. – 260 с.
13. Недашківській М.М. Регіональні фактори реалізації інвестиційного процесу в Україні / М.М. Недашківській // Автореф. дис... канд. екон. наук. – К.: РВПС України, 2000. – С. 12-13.
14. Україна у глобальних рейтингах: підсумки 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/cdn/graphics/rating/story/>
15. The Global Innovation Index 2017 Innovation Feeding the World TENTH EDITION. Soumitra Dutta, Bruno Lanvin, and Sacha Wunsch-Vincent Editors. – Режим доступу: <https://www.globalinnovationindex.org/userfiles/file/reportpdf/GII-2017/Front-and-back-covers.pdf>.

УДК: 504.062:631.6:368.023.1

НАУКОВЕ ОБГРУНТУВАННЯ ПОНЯТІЙНОГО АПАРАТУ В СИСТЕМІ ЕКОЛОГІЧНОГО СТРАХУВАННЯ РИЗИКІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВОДОГОСПОДАРСЬКО- МЕЛІОРАТИВНОГО КОМПЛЕКСУ

Кисельова Р.А. – к.е.н.,
доцент, ДВНЗ «Херсонський ДАУ»

В статті на основі системного аналізу і обґрунтування існуючих теоретичних положень, удосконалено понятійно-категорійний апарат в системі екологічного страхування ризиків функціонування водогосподарсько-меліоративного комплексу. Проведено аналіз

вітчизняного і зарубіжного досвіду в галузі розробки і застосування еколого-економічних інструментів зниження антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище.

Ключові слова: екологічне страхування, ризики, водогосподарська діяльність, меліоровані землі, страхова сума, страховий тариф, страхова виплата, екологічний фонд.

Киселева Р.А. Научное обоснование понятийного аппарата в системе экологического страхования рисков функционирования водохозяйственно-мелиоративного комплекса

В статье на основе системного анализа и обоснования существующих теоретических положений, усовершенствовано понятийно-категориальный аппарат в системе экологического страхования рисков функционирования водохозяйственно-мелиоративного комплекса. Проведен анализ отечественного и зарубежного опыта в области разработки и применения эколого-экономических инструментов снижения антропогенной нагрузки на окружающую среду.

Ключевые слова: экологическое страхование, риски, водохозяйственная деятельность, мелiorированных землях, страховая сумма, страховой тариф, страховая выплата, экологический фонд.

Kyseliyova R.A. Scientific substantiation of the conceptual apparatus in the system of ecological insurance of risks of the water-meliorative complex

The article on the basis of system analysis and substantiation of existing theoretical provisions, the conceptual-categorical apparatus in the system of ecological insurance of risks of water management activity on reclaimed lands is improved. The analysis of domestic and foreign experience in the field of development and application of environmental and economic instruments to reduce the anthropogenic load on the environment is carried out.

Key words: ecological insurance, risks, water management activities, reclaimed lands, insurance amount, insurance tariff, insurance payment, ecological fund.

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку людської цивілізації та її взаємодія з навколишнім природним середовищем характеризується досягненням критичного рівня, який сприяє формуванню незворотних змін у навколишньому природному середовищі. В той же час кризовий стан економіки країни не дозволяє ні державі, ні окремим природокористувачам виділяти в повному обсязі кошти, необхідні для здійснення заходів щодо зниження техногенно-антропогенного навантаження на природні екологічні системи [4 с. 296].

В даний час, незважаючи на існуючі досягнення науково-технічного прогресу, природні й виробничі об'єкти як і раніше піддаються дуже серйозній небезпеці через стихійні лиха, а імовірність опинитися в зоні впливу значної техногенної аварії істотно зросла. Причому, у силу цілого ряду причин, коли мова йде про глобальні катастрофи, уже не можливо виділити серед них чи вони є суто природними, чи вони є антропогенними. Практично всі катастрофи класифікуються як природно-антропогенні. З метою забезпечення відповідальності за порушення екологічного законодавства, за збиток завданий навколишньому природному середовищу та третім особам, для досягнення балансу між економічними і екологічними інтересами природокористувачів і суспільства необхідно запровадження системи екологічного страхування.

Практика застосування екологічного страхування за кордоном дозволяє говорити про його ефективність, але існують також деякі обмеження саме на умовах застосування екологічного страхування. Ступінь громадсько-правової відповідальності не повинна бути обтяжуючою для страхувальників. У той же час, послаблення громадсько-правової відповідальності знижує стимулювання

забруднювачів до заключення договорів екологічного страхування. В процесі страхування мають також виконуватися умови, які визначають можливість заключення договору екологічного страхування і обмежують перелік ризиків забруднення природного середовища, по відношенню яких можуть заключатися договори екологічного страхування. Ефективність екологічного страхування залежить від методів оцінки збитків і процедури розгляду позовів про компенсацію збитків, заподіяних у результаті забруднення навколишнього природного середовища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз вітчизняного і зарубіжного досвіду в галузі розробки і застосування еколого-економічних інструментів зниження антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище показав, що можливість і ефективність застосування різних механізмів залежить від рівня їх розробки, досконалості й обґрунтованості. Саме екологічне страхування може стати одним із ефективних інструментів заохочення економічного стимулювання для об'єктів водогосподарсько-меліоративного комплексу з метою запобігання і зменшення шкоди навколишньому природному середовищу від техногенного впливу на навколишнє середовище та господарської діяльності.

Методологічну основу дослідження склали класичні положення сучасної економічної теорії, економіки природокористування, регіональної економіки та економіки водного господарства, теорії управління; численні наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань, пов'язаних із сутністю обраної проблеми.

Постановка завдання. Метою дослідження є удосконалити понятійно-категорійний апарат в межах визначення «екологічне страхування водогосподарської діяльності на меліорованих землях» та «екологічне страхування водогосподарсько-меліоративних об'єктів» як підґрунтя для забезпечення екологічної, економічної та продовольчої безпеки регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження показали, що водогосподарсько-меліоративний комплекс південного регіону є багатофункціональним утворенням, яке включає систему водогосподарських об'єктів, гідротехнічних споруд та меліоративних систем, а також господарську діяльність на меліорованих землях. Існуючий технічний стан об'єктів водогосподарсько-меліоративного комплексу та екологічний стан меліорованих земель свідчать про присутність реальних еколого-економічних ризиків при їх використанні як на регіональному, так і на національному рівнях. Останнім часом зростає екологічна напруга в системі водогосподарсько-меліоративного комплексу за рахунок природного старіння меліоративних систем і мереж, зменшення обсягів відновлювальних робіт, у тому числі з реконструкції водогосподарських об'єктів, меліоративних систем, нераціонального використання меліорованих земель та відсутності ефективної системи моніторингу за їх станом. З метою зниження імовірності виникнення ризиків при використанні меліоративних об'єктів та господарської діяльності на меліорованих землях необхідно запровадження системи екологічного страхування як суб'єктів водогосподарської діяльності на меліорованих землях від імовірних погодних, екологічних і техногенних ризиків, так і третіх осіб, що потрапляють в зону екологічної загрози.

Запровадження системи екологічного страхування потребує з'ясування і удосконалення понятійно-категорійного апарату, який можна розділити на групи, а саме: загальні умови страхування і специфіка страхових відносин; процес формування страхових екологічних фондів і резервів; процес і порядок розподілу страхового фонду; економічний простір страхових операцій, який наведено схематично на рис. 1.

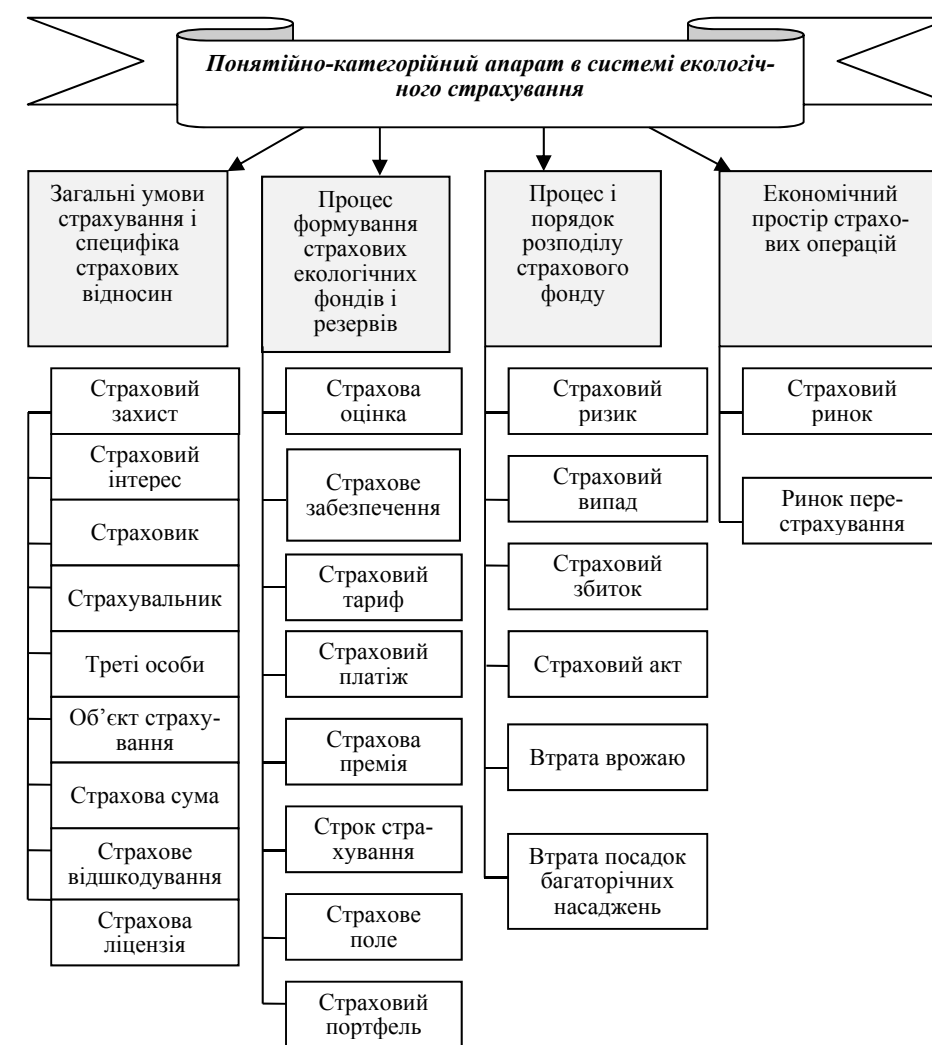

Рисунок 1. Понятійно-категорійний апарат в системі екологічного страхування

На нашу думку, **екологічне страхування водогосподарсько-меліоративних об'єктів** – це страхування цивільної відповідальності власників водогосподарсько-меліоративних об'єктів (страхувальників) за шкоду, завдану інтересам третіх осіб внаслідок виникнення природних і техногенних небезпек, що створюють економічні, соціальні та екологічні збитки. **Екологі-**

чне страхування господарської діяльності на меліорованих землях – необхідно трактувати як страхування господарської діяльності на меліорованих землях від імовірних погодних, екологічних, економічних, організаційних та техногенних ризиків, що створюють економічні збитки.

Стійкий розвиток – це такий розвиток, що задовольняє потреби теперішнього часу, не ставлячи під загрозу здатність майбутніх поколінь задовольняти свої потреби [3, с. 411]. Найважливішим документом, прийнятим на цій конференції був Порядок денний на XXI століття. Цей документ є програмою стійкого розвитку з соціальної, економічної і екологічної точок зору.

В Порядку денному на XXI століття роз'яснюється, що рушійними силами змін в довкіллі є населення і технології. У ньому пропонуються заходи в області політики і програми для досягнення стійкої рівноваги між вжитком і здатністю природного середовища підтримувати життя на Землі. Також в цій програмі описуються методи і технології, які необхідно розробити для задоволення потреб людей при раціональному використанні природних ресурсів, передбачаються варіанти запобігання погіршенню ґрунту, повітря і води, збереження лісів і різноманітності форм життя. Цей документ не направлений проти підприємницької діяльності, навпаки, в нім трактується, що стійкий розвиток – це спосіб боротьби з бідністю і руйнуванням довкілля.

Забруднювачі навколишнього природного середовища повинні нести витрати з ліквідації забруднення. Для зменшення ризику виникнення збитку оцінка стану довкілля повинна розраховуватися до початку здійснення проєктів, які можуть мати небажані наслідки. Кабінет Міністрів України повинен зменшити або відмінити субсидування тих проєктів, які не відповідають цілям і завданням стійкого розвитку. Одне з основних завдань переходу суспільства на шлях стійкого розвитку — оцінка економічних зв'язків між господарчою діяльністю людини і природним середовищем, яка є одночасно і фактором, і бар'єром економічного зростання. Тобто йдеться про певну динамічну рівновагу в системі «суспільство — навколишнє природне середовище». Головною метою стійкого розвитку можна вважати прогресивний еколого-збалансований розвиток людської цивілізації та безкінечне її існування.

Існуючий технічний стан об'єктів водогосподарсько-меліоративного комплексу та екологічний стан меліорованих земель свідчать про присутність реального еколого-економічного ризику при їх використанні як на регіональному, так і на національному рівнях.

З метою зниження імовірності виникнення ризиків при використанні водогосподарських і меліоративних об'єктів та господарської діяльності на меліорованих землях необхідно запровадження системи екологічного страхування як для суб'єктів господарської діяльності на меліорованих землях від імовірних погодних, екологічних і техногенних ризиків, так і для третіх осіб, що потрапляють в зону екологічної або техногенної катастрофи.

Під ризиком, в системі водогосподарсько-меліоративного комплексу, пропонуємо розуміти кількісно вимірну імовірність непередбаченої події з порушенням функціонування об'єкту, споруди, системи і пов'язаними наслідками у вигляді втрати, збитку, шкоди та поділяти ризики на об'єктивні, які виникають незалежно від діяльності людини в результаті погодних, технологічних і технічних ризиків та суб'єктивні ризики, які виникають в результаті

прийняття управлінських рішень людиною в процесі водогосподарської діяльності. Враховуючи, що водогосподарсько-меліоративний комплекс є складною еколого-економічною системою, яка перебуває в стані ринкових трансформацій, в основу теоретико-методологічного підходу щодо управління екологічними, технічними, технологічними та погодними ризиками здобувачем покладено ряд наукових принципів (системності, комплексності, превентивності, інформованості, прийняття ризику, мінімізації ризику, оптимальності, інтегрованості, адресності, доцільності зниження ризику, повноти та визначеності). Принципи є методологічною базою для розробки теоретичного підходу щодо ідентифікації ризиків в системі водогосподарської діяльності на меліорованих землях та розробки алгоритму запровадження системи екологічного страхування у водогосподарсько-меліоративний комплекс.

При запровадженні екологічного страхування водогосподарсько-меліоративних об'єктів має формуватися екологічний фонд при Державному агентстві водних ресурсів України, відрахування до якого здійснюють страховики. В результаті цього екологічний фонд повинен виконувати наступні функції: розподільчу, превентивну, гарантійну, заощаджувальну, ощадну.

Створення страхових екологічних фондів дасть можливість управляти виникненням надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру у водогосподарсько-меліоративному комплексі. Кошти екологічних фондів є фінансовою основою екологічного страхування та використовуються на проведення попереджувальних заходів по зменшенню ризиків аварійного забруднення навколишнього природного середовища, природоохоронні заходи страховиками спільно з страхувальниками на відшкодування шкоди понад ліміти відповідальності страховиків.

Висновки і пропозиції. Таким чином, одним з напрямів вирішення зазначених питань є запровадження у практику природоохоронної діяльності екологічного страхування як інструменту зниження виникнення ризиків при функціонуванні водогосподарсько-меліоративних об'єктів та під час господарської діяльності на меліорованих землях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Віленчук О.М. Формування системи страхування екологічних ризиків: [монографія] / О.М. Віленчук. – Житомир : Вид-во ДВНЗ «Державний аграрний університет», 2007. – 260 с.
2. Дєєва Н.Е. Організаційно-економічний механізм управління екологічними ризиками: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: спец. 08.08.01 «Економіка природокористування і охорони навколишнього середовища» / Н.Е. Дєєва. – Дніпропетровськ, 2004. – 20 с.
3. Методика управління ризиками інвестиційних проєктів: матеріали Всеукр. міжвуз. наук. – практ. конф. / Немчин М.С. Хобта В.М. – К : КНЕУ, 2009. – С. 85-86.
4. Андрєєва Н.М. Екологічне страхування морської господарської діяльності в азовському басейні: перспективи і напрямки розвитку / Н.М. Андрєєва // Економічні інновації. – 2009. – № 37. – С. 30-44.

УДК 339.037(477)

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ

Олійник Н.М. – к.т.н., доцент,
Коверга А.В. – к.е.н., доцент,
Макенова С.О. – магістр,
 Херсонський національний технічний університет

У статті проаналізовано стан роздрібною торгівлі України у сучасних умовах господарювання. Досліджено динаміку основних показників розвитку роздрібною торгівлі в Україні. Визначено тенденції та пріоритетні напрями розвитку роздрібною торгівлі в Україні.

Ключові слова: роздрібна торгівля, роздрібний товарооборот, структура обороту роздрібною торгівлі, торгова площа в магазинах, показники розвитку роздрібною торгівлі.

Олейник Н.Н., Коверга А.В., Макенова С.А. Современное состояние и тенденции развития розничной торговли в Украине

В статье проанализировано состояние розничной торговли Украины в современных условиях хозяйствования. Исследовано динамику основных показателей развития розничной торговли в Украине. Определены тенденции и приоритетные направления развития розничной торговли в Украине.

Ключевые слова: розничная торговля, розничный товарооборот, структура оборота розничной торговли, торговая площадь в магазинах, показатели развития розничной торговли.

Oliiynyk N.M., Koverga A.V., Makenova S.A. Current state and trends in the development of retail trade in Ukraine

The article analyzes the state of retail trade of Ukraine in modern economic conditions. The dynamics of the main indicators of the development of retail trade is carried out in Ukraine. The trends and priority directions in the development of retail trade in Ukraine are determined.

Keywords: retail trade, retail trade turnover, structure turnover of retail trade, floor space of stores, indicators of the retail trade development.

Постановка проблеми. Роздрібна торгівля вважається однією з пріоритетних галузей економіки України та має значний вплив на соціально-економічний розвиток країни в цілому. У сучасних умовах господарювання ринок роздрібною торгівлі представляє висококонкурентну боротьбу серед учасників ринку за споживача (покупця), що зумовлює підприємців даної сфери створювати кращі умови для покупців, пропонувати нові види товарів, більш якісні та/або за вигіднішою ціною, покращувати сервіс тощо для того, щоб зберегти постійних покупців та залучити нових. При цьому за наявності великої кількості магазинів, бутиків, торговельних центрів, кіосків роздрібною мережі вибагливішим стає сам споживач і вимагає додаткових послуг до покупки товару, знижок, акцій тощо за мінімальних витрат грошей і часу. Послуги роздрібною торгівлі сприяють структурним перетворенням в економіці, активізації виробництва споживчих товарів, розширенню міжрегіональних і міждержавних господарських зв'язків, розвитку території, роздрібною товарообігу, зростанню доходів суб'єктів ринку, залученню торговельного капіталу, поліпшенню якості життя населення [1, с. 85].

На сучасному етапі розвитку роздрібною торгівлі в Україні існують вагомі негативні фактори, які впливають на діяльність підприємств роздрібною торгівлі не найкращим чином та змушують підприємців вдаватися до різних методів оптимізації діяльності свого підприємства. До таких негативних чинників належать: інфляція, низька платоспроможність покупців, значне зростання цін на паливо та енергію, високі ціни на імпортовану продукцію тощо. Такі негативні явища, які притаманні торговельній сфері, значною мірою зумовлені тим, що розвиток і функціонування внутрішньої торгівлі відбуваються на основі лібералізації та саморегулювання [2, с. 4]. Усі зазначені негативні соціально-економічні явища погіршують розвиток роздрібною торгівлі в Україні. Тому для вирішення зазначених проблем та покращення ефективності діяльності підприємств роздрібною торгівлі слід проаналізувати сучасний стан ринку роздрібною торгівлі в Україні та визначити тенденції й пріоритетні напрями його розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань сфери роздрібною торгівлі знайшли своє відображення у працях таких відомих вчених та дослідників, як: Н.М. Тягунова [1], В.В. Апопій, І.М. Копич, О.Г. Біла [2], Т.Г. Васильців [3], В.В. Полянко, О.Я. Бозуленко [4], А.А. Мазаракі, І.О. Бланк, Л.О. Лігоненко [5], Ю.Б. Шпильова, І.М. Царук [6] та інші. При цьому недостатньо глибоко досліджені питання тенденцій сучасного розвитку роздрібною торгівлі в Україні.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження стану роздрібною торгівлі України у сучасних умовах господарювання та визначення тенденцій розвитку цієї галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна торгівля України характеризується значними обсягами та динамізмом, що потребує переосмислення її сутності та ролі в нових умовах господарювання [4, с. 354]. Без торгівлі неможливий економічний розвиток інших видів економічної діяльності, узгодження між попитом та пропозицією, налагодження міжрегіональних зв'язків та ін. [5, с. 23].

Характеризуючи розвиток внутрішньої торгівлі, у наукових працях здебільшого розглядають показники галузевої ефективності як виду економічної діяльності – обсяги товарообороту (зокрема у розрахунку на одного працівника, один метр квадратний торгової площі, одну гривню власного капіталу, один суб'єкт господарювання), кількість об'єктів торгівлі та відносні характеристики їх господарювання, торгової площі та ефективність їх використання [7, с. 248].

Товарооборот є головним показником функціонування торговельних підприємств. Він характеризує діяльність торговельних підприємств та їх об'єднань в галузі торговельного обслуговування [8, с. 88]. Отже, показник обороту роздрібною торгівлі відіграє важливу роль у дослідженні ефективності діяльності торговельних підприємств, оскільки саме від цього показника залежить наскільки ефективно працює торговельне підприємство: чим більший обсяг обороту роздрібною торгівлі, тим вище прибуток підприємства.

Розглянемо та проаналізуємо динаміку обороту роздрібною торгівлі в Україні за період 2005-2016 роки у таблиці 1.

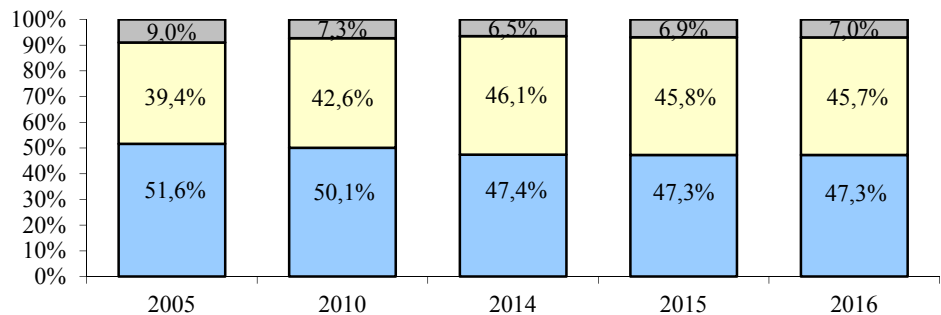
Таблиця 1 – Динаміка обороту роздрібно́ї торгівлі в Україні, млрд. грн.

Показник	2005 рік	2010 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	Абсолютний приріст		
						в 2016 році порівняно з 2005 роком	в 2016 році порівняно з 2015 роком	середньорічний
Оборот роздрібно́ї торгівлі – всього	174,4	541,5	901,9	1031,7	1175,3	+1000,9	+143,6	91,0
У тому числі:								
- роздрібно́й товарооборот підприємств (юридичних осіб)	90,0	271,4	427,5	487,6	556,0	+466	+68,4	42,4
- оборот фізичних осіб-підприємців	68,7	230,7	415,8	472,5	537,1	+468,4	+64,6	42,6
- оборот організованих ринків з продажу сільськогосподарських продуктів та неформальних ринків	15,7	39,4	58,6	71,6	82,2	+66,5	+10,6	6,0

Джерело: складено та розраховано за даними [9, с. 5]

Аналіз, проведений у таблиці 1, свідчить, що оборот роздрібно́ї торгівлі в Україні має тенденцію до збільшення: у 2016 році даний показник становив 1175,3 млрд. грн., що у порівнянні з 2015 роком більше на 143,6 млрд. грн., а порівняно з 2005 роком – більше на 1000,9 млрд. грн. Отже, оборот роздрібно́ї торгівлі в Україні протягом періоду 2005-2016 роки щорічно зростав в середньому на 91,0 млрд. грн. Зростання обороту роздрібно́ї торгівлі в Україні відбулося за рахунок зростання роздрібно́го товарообороту підприємств (щорічно в середньому на 42,4 млрд. грн.), зростання обороту фізичних осіб-підприємців (щорічно в середньому на 42,6 млрд. грн.) та зростання обороту організованих ринків з продажу сільськогосподарських продуктів та неформальних ринків (щорічно в середньому на 6,0 млрд. грн.).

На рисунку 1 представлено структуру обороту роздрібно́ї торгівлі в Україні.

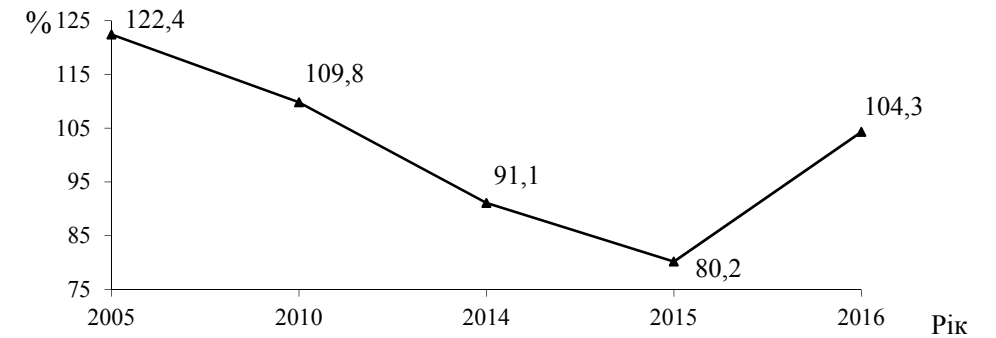
- оборот організованих ринків з продажу сільськогосподарських продуктів та неформальних ринків
- оборот фізичних осіб-підприємців
- роздрібно́й товарооборот підприємств (юридичних осіб)

Джерело: складено за даними [9, с. 5]

Рисунок 1. Структура обороту роздрібно́ї торгівлі в Україні

У структурі обороту роздрібно́ї торгівлі в Україні у 2016 році 47,3% припадало на роздрібно́й товарооборот підприємств (юридичних осіб), 45,7% становив оборот фізичних осіб-підприємців, а 7,0% – оборот організованих ринків з продажу сільськогосподарських продуктів та неформальних ринків.

На рисунку 2 проаналізовано динаміку індексів фізичного обсягу обороту роздрібно́ї торгівлі в Україні.

Джерело: складено за даними [9, с. 5]

Рисунок 2. Динаміка індексів фізичного обсягу обороту роздрібно́ї торгівлі в Україні у% до попереднього року

Як видно з рисунку 2, до 2014 року фізичний обсяг обороту роздрібно́ї торгівлі в Україні зростав, проте темпи зростання зменшувалися. У 2014-2015 роках в Україні взагалі спостерігається зменшення фізичного обсягу обороту роздрібно́ї торгівлі. Основна причина такого скорочення – це політична нестабільність у країні та різке знецінення національної валюти, внаслідок чого платоспроможність населення знизилася. Отже, порівнюючи дані таблиці 1 та рисунку 2, можна зробити висновок, що зростання номінального значення обороту роздрібно́ї торгівлі за період 2014-2015 роки відбулося лише за рахунок інфляції. Позитивним в динаміці є те, що в Україні у 2016 році порівняно з 2015 роком спостерігається зростання фізичного обсягу обороту роздрібно́ї торгівлі на 4,3%. Це свідчить про те, що зростання номінального значення обороту роздрібно́ї торгівлі в Україні протягом останнього року відбулося не лише за рахунок зростання рівня цін, а й за рахунок збільшення фізичного обсягу обороту роздрібно́ї торгівлі.

Дослідження основних показників розвитку роздрібно́ї торгівлі в Україні проведено в таблиці 2.

Дослідження основних показників розвитку роздрібно́ї торгівлі свідчить, що в Україні спостерігається збільшення роздрібно́го товарообороту на 1 особу, причому як продовольчих, так і непродовольчих товарів, як у міських поселеннях, так і у сільській місцевості. Так, загальна сума роздрібно́го товарообороту на 1 особу в 2016 році становила 13029 грн., що на 1649 грн. (або на 14,5%) більше аніж у попередньому році. Протягом всього аналізованого періоду в структурі роздрібно́го товарообороту найбільша питома вага припадає на непродовольчі товари (біля 60%). Проведені розрахунки показали, що роздрібно́й товарооборот на 1 особу у міських поселеннях у 5 разів більше,

ніж у сільській місцевості. У розрахунку на 10 тис. населення кількість об'єктів роздрібною торгівлі протягом останніх трьох років не змінювалася і складала 12 одиниць. В Україні забезпеченість населення торговельними площами не перевищує 2000 м² на 10 тис. осіб. У розвинених країнах даний показник складає 5000-5500 м² [6, с. 230]. Отже, в Україні рівень забезпеченості населення торговою площею в магазинах є надзвичайно низьким.

Таблиця 2 – Динаміка основних показників розвитку роздрібною торгівлі в Україні

Показник	2005 рік	2010 рік	2014 рік	2015 рік	2016 рік	Абсолютний приріст		
						в 2016 році порівняно з 2005 роком	в 2016 році порівняно з 2015 роком	середньорічний
Роздрібний товарооборот на 1 особу, грн.:	1911	5916	9941	11380	13029	+11118	+1649	1011
- продовольчих товарів	742	2210	3958	4674	5341	+4599	+667	418
- непродовольчих товарів	1169	3706	5983	6706	7688	+6519	+982	593
- у міських поселеннях	2596	7878	13146	15071	17318	+14722	+2247	1338
- у сільській місцевості	468	1623	2779	3106	3388	+2920	+282	265
Забезпеченість населення на 10000 осіб:								
- об'єктами торгівлі, од.	16	14	12	12	12	-4	0	-0,4
- торговою площею в магазинах, м ²	1355	1842	1806	1805	1808	+453	+3	41

Джерело: складено та розраховано за даними [9, с. 7-82]

Висновки і пропозиції. Проведені дослідження свідчать, що не зважаючи на негативні явища, які відбуваються в умовах сьогодення (політична нестабільність у країні, девальвація національної валюти, зниження платоспроможності покупців, значне зростання цін на паливо, енергію, імпорту продукцію тощо), ринок роздрібною торгівлі України розвивається і має свої позитивні результати. Для розвитку сільського ринку роздрібною торгівлі необхідно запровадити пільговий режим оподаткування для об'єктів торгівлі, що розташовані в сільській місцевості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Тягунова Н.М. Сучасний стан і тенденції розвитку роздрібною торгівлі України / Н.М. Тягунова, Л.В. Іржавська // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2012. – № 3 (54). – С. 84-86.
2. Система регулювання внутрішньої торгівлі України: Монографія / [В.В. Апопій, І.М. Копич, О.Г. Біла та ін.]; за ред. В.В. Апопії та І.М. Копича. – К. : Академвидав, 2012. – 424 с.
3. Буцяк Н.С. Сучасний стан і перспективи розвитку роздрібною товарообігу підприємств торгівлі в Україні / Н.С. Буцяк, Т.Г. Васильців // Науковий вісник НЛТУ України. – 2010. – Вип. 20.15. – С. 131-137.

4. Поляно В. Сучасний стан та перспективи розвитку торгівлі в місті Чернівці / В. Поляно, О. Бозуленко // Економічний аналіз: Зб. наук. праць. – Тернопіль: Економічна думка, 2012. – Вип. 11: у 4 ч. – Ч. 3. – С. 354-357.

5. Внутрішня торгівля в Україні: економічні умови ефективного розвитку: Монографія / [А.А. Мазаракі, І.О. Бланк, Л.О. Лігоненко та ін.]; за ред. А.А. Мазаракі. – К.: КНТЕУ, 2006. – 195 с.

6. Шпильова Ю.Б. Роздрібна торгівля України: сучасний стан та перспективи розвитку / Ю.Б. Шпильова, І.М. Царук // Вісник ЖДТУ. – 2014. – № 2 (68). – С. 227-232.

7. Добуш З.О. Стан і тенденції розвитку роздрібною торгівлі – детермінанта ефективності її регулювання / З.О. Добуш // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 23.1. – С. 248-254.

8. Семенова Г.Ю. Специфіка проведення аналізу товарообороту оптового торговельного підприємства / Г.Ю. Семенова, Н.М. Олійник // Шістнадцяті економіко-правові дискусії (економічне спрямування): Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. – Львів, 2017. – С. 88-90.

9. Статистичний збірник: Роздрібна торгівля України у 2016 році. – К. : Державна служба статистики України, 2017. – 118 с.

УДК 336.732 : 336.144.36

ПРОГНОЗУВАННЯ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ КРЕДИТНИХ СПІЛОК В УКРАЇНІ

Орлов О. В. – аспірант,
Полтавська державна аграрна академія

У статті розглядаються актуальні питання прогнозування розвитку кредитних спілок в майбутньому. На підставі загального аналізу стану розвитку кредитних спілок України за останні одинадцять років із залученням математичного апарату виконаний прогноз подальшого розвитку кредитних спілок та запропоновано модель такого аналізу. Визначено залежність між макроекономічними показниками (валовий внутрішній продукт) країни і кількістю кредитних спілок які працюють на фінансовому ринку. Модель аналізу для проведення прогнозування підвищить ефективність прийняття управлінських рішень, захистить від можливих негативних наслідків в умовах кризових явищ всіх учасників фінансового ринку.

Ключові слова: кооперація, кредитна спілка, кредитна кооперація, прогнозування, рівняння регресії, лінійний коефіцієнт парної кореляції, коефіцієнт детермінації.

Орлов О.В. Прогнозирование дальнейшего развития кредитных союзов в Украине

В статье рассматриваются актуальные вопросы прогнозирования развития кредитных союзов в будущем. На основании общего анализа состояния развития кредитных союзов Украины за последние одиннадцать лет с привлечением математического аппарата выполнен прогноз дальнейшего развития кредитных союзов и предложена модель такого анализа. Определена зависимость между макроэкономическими показателями (валовым внутренним продуктом) страны и количеством кредитных союзов работающих на финансовом рынке. Модель анализа для проведения прогнозирования повысит эффек-

тивність прийняття управленческих решений, защитит от возможных негативных последствий в условиях кризисных явлений всех участников финансового рынка.

Ключевые слова: кооперация, кредитный союз, кредитная кооперация, прогнозирование, уравнение регрессии, линейный коэффициент парной корреляции, коэффициент детерминации.

Orlov O. V., Forecasting development credit unions of Ukraine

The actual issues of forecasting the activities of credit unions are presented in article. We made a forecast for the further development of credit unions in Ukraine. On the basis of the General analysis of the state of development of credit unions of Ukraine for the past eleven years with attraction of mathematical apparatus of the prognosis of the further development of credit unions and the proposed model of this analysis. The dependence between macroeconomic indicators (gross domestic product) of the country and the number of credit unions operating in the financial market. The analysis model to conduct prediction to increase the efficiency of managerial decision-making, protects against possible negative consequences in the current crisis all financial market participants.

Keywords: credit co-operation, assets, groupings, equalizations of regression, linear coefficient of paired correlation, coefficient of determinacy, relative error of approximation, prognostication.

Постановка проблеми. Актуальність теми дослідження полягає в тому, що сучасні кредитні спілки стали невід'ємною частиною кредитно-фінансової системи України. З метою подальшого розвитку кредитно-кооперативної системи необхідно впроваджувати в практику наукові підходи, що базуються на прогнозуванні можливих проблем та шляхів досягнення кращих показників діяльності. Тому важливо здійснити пошук ефективних інструментів прогнозування, які повинні стати напрямом підвищення ефективності функціонування національної системи кооперації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями розвитку кредитної кооперації України та дослідженням її діяльності займалися провідні вчені: М. І. Туган-Барановський, А.В. Чаянов, С.Г. Бабенко, П.І. Гайдучий, В.В. Гончаренко, А. О. Пантелеймоненко, П.Т. Саблук, А.П. Макаренко та ін. Проте питання прогнозування діяльності кредитних спілок, пошуку нових механізмів їх аналізу в умовах економічної нестабільності залишаються актуальними та потребують додаткових досліджень.

Постановка завдання. Завданням дослідження є визначення залежності між показниками розвитку внутрішнього валового продукту (ВВП) країни і кількістю кредитних спілок та отримання прогнозної оцінки розвитку в майбутньому.

Метою дослідження є розкриття можливостей використання виробничих функцій для аналізу економічних процесів та прогнозування розвитку і діяльності кредитних спілок на майбутній період, аналіз стану розвитку кредитної кооперації України за певний період часу та визначення залежності показників діяльності кредитних спілок від показників ВВП країни. Показати можливості використання запропонованого інструменту прогнозики для удосконалення роботи, підвищення ефективності і якості прийняття управлінських рішень в системі кредитної кооперації.

У статті проводиться дослідження залежності кількості кредитних спілок від виробництва валового продукту за останні одинадцять років за допомогою однофакторної лінійної виробничої функції та прогнозування кількості кредитних спілок на наступний період.

Методологічною основою даної статті стали наукові праці зарубіжних та вітчизняних вчених, статті в періодичних виданнях, статистичні і аналітичні матеріали стосовно діяльності кредитних спілок та власні спостереження.

Для вирішення поставлених завдань використано наступні методи наукового дослідження: системний підхід до визначення об'єкта і предмета дослідження; статистичний та порівняльний методи оцінки; методи логічного і багатовимірного факторного аналізу, статистичний метод кореляційно-регресійного аналізу (рівняння регресії, критерій Фішера, лінійний коефіцієнт парної кореляції, коефіцієнт детермінації, відносна похибка апроксимації, прогнозування).

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні на світовому фінансовому ринку важливе місце займають кредитні спілки. Головною метою їх діяльності є боротьба з бідністю та створення можливостей для задоволення потреби у доступності до фінансових ресурсів незаможних верств населення, особливо в сільській місцевості. Спілки здійснюють свою діяльність на кооперативних принципах, виконуючи не тільки економічні, а й важливі соціальні функції о всьому світу. Враховуючи, що умови фінансових послуг в кредитних спілках є більш привабливими, ніж у комерційних банках, вони користуються все більшою популярністю серед населення.

З метою подальшого розвитку кредитних спілок в інтересах всіх учасників фінансового ринку, необхідна розробка ефективних управлінських підходів щодо прогнозування діяльності системи. Тому проведення прогнозних досліджень розвитку кредитних спілок є першочерговим завданням на фінансовому ринку, особливо це важливо в умовах перманентних кризових явищ і нестабільності світової економіки.

Для аналізу і складання прогнозу необхідно залучити виробничі функції лінійної залежності економічних явищ. Виробничі функції дозволяють в простій і наочній формі визначити складні економічні закономірності та скласти прогноз. Дослідимо за допомогою виробничої регресії залежність кількості кредитних спілок у відсотках від виробництва валового продукту у відсотках за останні одинадцять років згідно статистичних даних (табл. 1).

Таблиця 1. – Вихідна інформація для дослідження залежності кількості кредитних спілок від виробництва валового продукту 2005-2015 рр.

№ п/п	Роки	Кількість кредитних спілок	Кількість кредитних спілок, %	ВВП дол. США з розрахунку на одну особу населення	Сума ВВП в порівнянні з останнім роком	Виробництво валового продукту, %
1.	2005	725	3,80	1828,7	461.4	33,70
2.	2006	781	7,20	2303,0	474.3	25,90
3.	2007	834	6,78	3068,6	765.6	33,20
4.	2008	878	5,27	3891,0	822.4	26,80
5.	2009	816	-7,60	2545,5	-1345.6	-34,00
6.	2010	691	-15,00	2974,0	428.5	16,80
7.	2011	708	2,40	3570,8	596.8	20,10
8.	2012	739	4,37	3856,8	286.1	8,00
9.	2013	624	-15,60	4030,3	173.5	4,50
10.	2014	580	-21,00	3014,6	-1015.7	-25,20
11.	2015	580	-21,00	2115,4	-899.2	-29,80

Джерело: узагальнено автором на основі [15]

З метою проведення прогнозу на майбутнє, на першому етапі дослідження нами висувастся гіпотеза, що між фактором – виробництвом валового продукту та показником – кількістю кредитних спілок існує лінійна залежність, яка виражається формулою:

$$Y_p = a_1 X + a_0 \quad (1)$$

Для розрахунку залежності використовуємо Microsoft Excel, вбудовані функції Microsoft Excel та надбудову Пакет аналізу (рис. 1)

Ріки	Кількість кредитних спілок, % (Y)	Виробництво валового продукту, % (X)	XY	X ²	Y ²	Σ(X-Y) ²	Σ(X-Y) ²	Σ(X-X) ²	Σ(X-X)(Y-Y)	ΔY	Y _{наб.}	Y _{теор.}	K _к
2005	3,80	33,70	128,06	1135,69	4,46	0,44	70,22	698,40	221,46	0,23	4,23	4,69	2,38
2006	7,20	25,90	186,48	670,81	1,79	29,25	138,77	346,98	219,43	0,20	1,59	1,99	4,94
2007	6,78	33,20	225,10	1102,24	4,29	6,21	129,05	672,22	294,53	0,23	4,06	4,52	2,65
2008	5,27	26,80	141,24	718,24	2,10	10,05	97,02	381,31	192,34	0,20	1,90	2,30	4,37
2009	-7,60	-34,00	-258,40	1156,00	-18,70	123,17	9,12	1703,44	124,64	0,31	-19,01	-18,39	0,62
2010	-15,00	16,80	-252,00	282,24	-1,32	187,12	108,58	90,77	-99,27	0,17	-1,49	-1,15	-4,35
2011	2,40	20,10	48,24	404,01	-0,19	6,72	48,72	164,54	89,53	0,18	-0,37	-0,02	-35,78
2012	4,37	8,00	34,96	64,00	-4,33	75,71	80,10	0,53	6,51	0,16	-4,49	-4,17	-0,63
2013	-15,60	-4,30	-70,20	20,25	-5,33	101,44	121,44	7,69	30,56	0,16	-5,69	-5,37	-0,28
2014	-21,00	-25,20	-529,20	635,04	-15,69	28,22	269,62	1054,48	533,20	0,26	-15,95	-15,43	0,55
2015	-21,00	-29,80	-625,80	888,04	-17,26	13,98	269,62	1374,39	608,73	0,29	-17,55	-16,98	0,59
2017	-24,99	30,00	-749,70	900,00	-15,62	1040,94	0,26	-15,88	-15,36	0,55			
сума	-50,38	30,00	1855,27	7076,56	-50,38	582,29	1342,26	6494,74	2221,67	2,37			
середн.	-4,38	7,27											
n	11												
a ₁	0,34												
a ₀	-7,07												
r	0,75												
R	0,75												
t _{тест}	0,06												
F _{тест}	3,43												
F _{крит}	0,004												
S	8,04												

Рис. 1. Виробнича регресія дослідження залежності кількості кредитних спілок від виробництва валового продукту відсотках 2011-2015 рр.

В результаті обробки даних отримана регресійна модель залежності кількості кредитних спілок від виробництва валового продукту у відсотковому значенні:

$$Y_p = 0,34X - 7,07$$

Дослідимо основні статистичні показники, які отримані в результаті розрахунку виробничої функції.

Коефіцієнт кореляції є найпростішим критерієм в статистичному аналізі виробничої функції, який дає кількісну оцінку зв'язку між фактором та показником. Коефіцієнт кореляції (r) є відносною мірою зв'язку між двома ознаками, тому він може набувати значення від -1 до +1. Чим ближче значення r до ±1, тим щільніший зв'язок. Знак "+" вказує на прямий, а знак "-" – на зворотний зв'язок. При r=0 зв'язок відсутній. Одержані залежності оцінюють за рівнем показників тісноти зв'язку. Якщо їх абсолютна величина менша 0,3 – зв'язок слабкий; коли вона в межах 0,3-0,7 – середній, якщо 0,7 – тісний і коли абсолютна величина дорівнює 1 – то це вказує на практично-функціональний зв'язок.

При дослідженні цієї виробничої функції визначено коефіцієнт кореляції r=0,75, що говорить про тісний зв'язок та пряму залежність виробництва валового продукту та кількістю кредитних спілок.

Оскільки $t_{розр.} (3,43) > t_{табл.} (0,06)$, з надійністю $P=0,95$ можна зробити висновок про значимість коефіцієнта кореляції.

Оскільки $F_{розр.} (11,75) > F_{табл.} (0,004)$, то з надійністю $P=0,95$ економетричну модель залежності кількості кредитних спілок від виробництва валового продукту можна вважати адекватною вихідним даним і на підставі прийнятої моделі можна проводити економічний аналіз та прогнозування зміни кількості кредитних спілок від зміни виробництва валового продукту.

Проаналізуємо параметри a_1 і a_0 , які обчислюються методом найменших квадратів, $a_1=0,34$ та $a_0=-7,07$. Тобто, при збільшенні виробництва валового продукту на 1% кількість кредитних спілок збільшиться на 0,34%.

Значення коефіцієнта еластичності під час коливання виробництва валового продукту змінюється від 2,58% до 0,59%. Прогнозне значення коефіцієнта еластичності дорівнює 0,55%, тобто якщо виробництво валового продукту збільшиться на 1%, то кількість кредитних спілок збільшиться на 0,55%.

Отже, для прогнозного значення виробництва валового продукту -24,99% середнє значення прогнозу кількості кредитних спілок в 2017 р. буде дорівнювати -15,62%.

Також, як зазначалось раніше, при розрахунку лінійної регресії впливу виробництва валового продукту на кількість кредитних спілок у відсотках проводився не тільки вручну, а із використанням вбудованих функцій Microsoft Excel та надбудови Пакет аналізу (рис. 2.).

df	SS	MS	F	Значимість F	
Регресія	1	759,97	759,97	11,75	0,01
Остаток	9	582,29	64,70		
Ітого	10	1342,26			

	Коефіцієнти	Стандартна помилка	t-статистика	p-значення	Нижнє 95%	Верхнє 95%	Нижнє 95,0%	Верхнє 95,0%
Y-пересечение	-7,07	2,53	-2,79	0,02	-12,79	-1,34	-12,79	-1,34
Переменная X 1	0,34	0,10	3,43	0,01	0,12	0,57	0,12	0,57

Рис. 2. Дослідження залежності кількості кредитних спілок від виробництва валового продукту у відсотках

Порівнюючи ці розрахунки, можна зробити висновок, що на практиці доцільно використовувати саме ці засоби для дослідження економічних процесів.

За допомогою трендової лінійної моделі було досліджено динаміку кількості кредитних спілок у відсотковому значенні за останні одинадцять років. Результати цього дослідження – виробнича функція (співвідношення між будь-яким набором факторів поданих в математичній формі), яка має такий вигляд:

$$Y_p = -2,69X + 11,55$$

Тобто, якщо аналізувати динаміку кількості кредитних спілок в часі у відсотковому значенні, то в 2017 р. цей показник приблизно становитиме -20,71%.

За допомогою вбудованої статистичної функції ЛИНЕЙН було визначено ряд статичних показників і коефіцієнтів, в тому числі загальний коефіцієнт детермінації $R^2=0,59$. Коефіцієнт детермінації свідчить, що варіація кількості кредитних спілок на 59,24% зумовлюється досліджуваним фактором, введеним в кореляційну модель. Це означає, що вибраний фактор посередньо впливає на досліджуваний показник – кількість кредитних спілок (рис. 3).

	A	B	C	D	E	F	G	H	I
	№ п/п	Роки	Кількість кредитних спілок, %, (Yt)	Виробництво валового продукту, %, (Xt)		Kкор=	0,75		
1									
2	1	2005	3,80	33,70					
3	2	2006	7,20	25,90					
4	3	2007	6,78	33,20					
5	4	2008	5,27	26,80					
6	5	2009	-7,60	-34,00					
7	6	2010	-15,00	16,80					
8	7	2011	2,40	20,10					
9	8	2012	4,37	8,00					
10	9	2013	-15,60	4,50					
11	10	2014	-21,00	-25,20					
12	11	2015	-21,00	-29,80					
13	12	2017	-20,71	-24,99					
14									
15									
16									
17									
18									
19									

Рис. 3. Дослідження динаміки кількості кредитних спілок та прогнозування кількості кредитних спілок за допомогою лінійної моделі тренду, 2005-2017 рр.

Графічно регресію кількості кредитних спілок від виробництва валового продукту у відсотках представлено на рис. 4, де позначені фактичне, теоретичне та прогнозне значення кредитних спілок 2005-2017 рр.

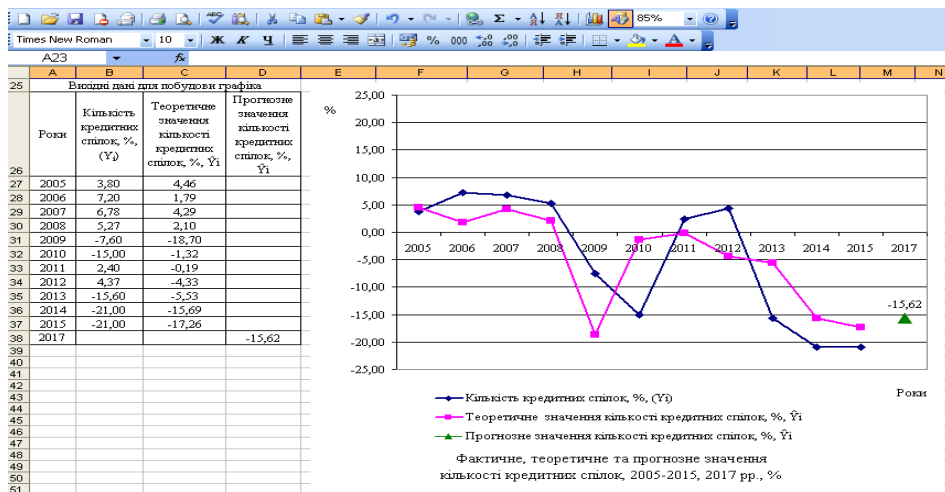

Рис. 4. Фактичне, теоретичне та прогнозне значення кількості кредитних спілок, %, 2005-2017 рр.

Тобто, за нашими прогнозами приблизна теоретична кількість кредитних спілок в 2017 зменшиться на 20,71%. За офіційними статистичними даними Національної комісії, що здійснює державне регулювання в сфері ринків фінансових послуг, кількість кредитних спілок в Україні, станом на кінець 2017 року, зменшилась на 123 спілки або на 23,8% – фактично співпавши до прогнозованої нами в 2015 році кількості. [14]

Висновок і пропозиції. Ефективне управління фінансовою системою країни неможливе без прогнозування основних тенденцій її розвитку. Прогнозування є важливим етапом у системі управління, а прогнозування на основі макроекономічних показників – важливим інструментом для проведення соціально – економічної політики. Розвиток прогнозування в системі кредитної кооперації, передбачає виявлення великої кількості істотних і інерційних взаємозв'язків на основі макроекономічного та мікроекономічного аналізу, які можна належним чином ідентифікувати та використовувати для підвищення ефективності роботи та прийняття оперативних управлінських рішень.

Проведений аналіз виявив пряму залежність між основним показником системи макроекономічного аналізу – виробництвом валового продукту і кількістю кредитних спілок, працюючих на фінансовому ринку країни. Запропонований нами інструмент прогнозування може бути використаний як ефективний засіб аналізу та складання прогнозу розвитку у системі кредитної кооперації в майбутньому.

Прогноз розвитку системи кредитної кооперації, його оцінка в майбутні період дозволить своєчасно приймати заходи профілактичного характеру, здійснювати більш ефективне управління, убезпечити від можливих негативних наслідків в умовах кризових явищ всіх учасників фінансового ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Айвазян С. А. Прикладная статистика и основы эконометрики / С. А. Айвазян, В. С. Мхитарян. – М. : ЮНИТИ, 2001.
2. Буздалин А. В. Особенности анализа надежности банка в долгосрочном периоде / А. В. Буздалин // Бюллетень финансовой информации. – 2004. – № 8.
3. Головань С. А. Модели вероятности дефолта российских банков. Влияние макроэкономических факторов на устойчивость банков / С. А. Головань, А. М. Евдокимов, А. М. Карминский, А. А. Пересецкий. – М. : РЭШ, 2004.
4. Головань С. А. Модели вероятности дефолта российских банков. Предварительное разбиение банков на кластеры / С. А. Головань, А. М. Карминский, А. В. Копылов, А. А. Пересецкий. – М. : РЭШ, 2003.
5. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https:// ukrstat.gov.ua/](https://ukrstat.gov.ua/)
6. Дубницький В. Ю. Вибір методу прогнозування з урахуванням фрактальної вимірності ряду / В. Ю. Дубницький, К. В. Єрмаков // Бизнес-информ. – 2011. – С. 120–121.
7. Карминский А. М. Моделирование вероятности дефолта российских банков с использованием эконометрических методов / А. М. Карминский, А. В. Костров, Т. Н. Мурзенков. – М., 2012.

8. Концепція розвитку системи кредитної кооперації: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 7 червня 2006 р. N 321-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kmu.gov.ua/>
9. Матеріали Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
10. Матеріали офіційного сайту Національного банку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua>.
11. Моделі оцінки банківської діяльності для забезпечення стабільності банківської системи: монографія / авт. кол. – К. : УБС НБУ, 2010. – 294 с.
12. Назаренко О. М. Основи економетрики : Підручник / О. М. Назаренко. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 392 с.
13. Найман Э. Расчет показателя Херста с целью выявления трендовости (персистентности) финансовых рынков и макроэкономических индикаторов / Э. Найман // Экономист. – 2009. – №10. – С. 25–29.
14. Національна комісія, що здійснює державне регулювання в сфері ринків фінансових послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nfp.gov.ua/>
15. The World Bank [TheWorld Bank] Retrieved from: <http://www.worldbank.org/>
16. Пересецкий А. А. Методы оценки вероятности дефолта банка / А. А. Пересецкий // Экономика и математические методы. – 2007. – № 3. – С. 37–62.
17. Петерс Э. Хаос и порядок на рынках капитала / Э. Петерс. – М. : Мир, 2000. – 333 с.
18. Плешицер М. Комплексная методика прогнозирования банкротства банков/ М. Плешицер // Банковский сектор. – 2011. – № 14 (56). – С. 40–45.
19. Річні звіти та підсумки розвитку ринків небанківських фінансових послуг України за даними Держфінпослуг за 2003–2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : nfp.gov.ua.
20. Скрипник А. Основні аспекти і параметри оцінки ймовірності дефолту України в умовах фінансової кризи / А. Скрипник, С. Марченко // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 3. – С. 10–19.
21. Altman E. I. Financial Ratios, discriminant analysis and the prediction of corporate bankruptcy. The Journal of Finance, 1968, vol. 23, № 4, pp. 589-610.
22. Beaver W.H. Financial ratios as predictors of failure. Journal of accounting research, 1966, vol. 4. ; Issue Empirical Research in Accounting: Selected Studies, pp. 71-111.
23. Cangelosi R., Goriely A. Component retention in principal component analysis with application to cDNA microarray data, Biology Direct 2007, 2:2.
24. Charnes A., Cooper W.W., Rhodes E. Measuring the Efficiency of Decision Making Units. European Journal of Operation Research, 1978, №2, pp. 429–444.
25. Clare, A., & Priestley, R. Calculating the probability of failure of the Norwegian banking sector. Journal of Multinational Financial Management, 2002, №12.
26. DeYoung, R., Roland, K.P. Product mix and earnings volatility at commercial banks: evidence from a degree of total leverage model. Journal of Financial Intermediation. 2001, №10, pp. 54-84.

27. Estrella A., Park S., Peristiani S. Capital ratios as predictors of Bank failure. FRBNY Economic Policy Review. 2000, July, p. 17.
28. He, H. Eduardo, A. Learning from imbalanced data. IEEE Transactions on Knowledge and Data Engineering. 2009, № 9, pp. 1263-1284.
29. Hosmer, D., Lemeshow, S. Applied logistic regression. John Wiley and Sons. 2000.
30. Jagtiani A., Kolari J.W., Lemieux C.M., Hwan Shin G. Predicting inadequate capitalization: early warning system for bank supervision, Emerging issues series, Federal reserve Bank of Chicago, S&R-2000-10R. 37 p.
31. Kahn, C., Papanikolaou N. What problem banks reveal about future financial distress: Evidence from the late 2000s financial crisis. Journal of Banking Finance, 2011, P. 148.
32. Kolari J., Glennon D., Hwan Shin, Caputo M. Predicting large US commercial bank failures. Journal of Economics and Business. 2002, № 54, pp. 361–387.
33. Kolari, J., Caputo, M., & Wagner, D. Trait recognition: An alternative approach to early warning systems in commercial banking. Journal of Business Finance and Accounting. 1996, № 23, pp. 1415-1434.
34. Lanine, G., Vennet, R. Failure prediction in the Russian bank sector with logit and trait recognition models. Expert Systems with Applications. 2006, № 30, pp. 463-478.
35. Louzada, F., Ferreira-Silva, P.H., Diniz, C.A.R. On the impact of disproportional samples in credit scoring models: An application to a Brazilian bank data. Expert Systems with Application. 2012, № 39, pp. 8071-8078.
36. Meyer, P., Pifer, H. Prediction of bank failures. The Journal of Finance, 1970, № 4, pp. 853-868.
37. Paola, B., Laeven, L., & Majnoni, G. How good is the market at assessing bank fragility? A horse race between different indicators. Journal of Banking and Finance. 26 (2002), pp. 1011-1028.
38. Zhao, H., Sinha, A., Ge, W. Effects of feature construction on classification performance: An empirical study in bank failure prediction. Expert Systems with Applications 36 (2009), pp. 2633-2644.

УДК 631.16

ФІНАНСОВИЙ ПОТЕНЦІАЛ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ: СУТНІСТЬ ТА МЕТОДИ ДІАГНОСТИКИ

Плигач К. Д. – аспірант,
Черкаський державний технологічний університет

У статті розглянуто та систематизовано погляди науковців на категорію «фінансовий потенціал». Досліджено характерні особливості фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств та чинники зовнішнього і внутрішнього впливу на нього. Запропоновано інструментарій діагностування фінансового потенціалу сільськогос-

подарських підприємств, оцінюючи запас фінансової міцності та оптимальності сформованої структури капіталу.

Ключові слова: фінансовий потенціал, сільськогосподарське підприємство, можливість, фінансова міцність, оптимальна структура капіталу.

Плыгач Е. Д. Финансовый потенциал сельскохозяйственных предприятий: сущность и методы диагностики

В статье рассмотрены и систематизированы взгляды ученых на категорию «финансовый потенциал». Исследованы характерные особенности финансового потенциала сельскохозяйственных предприятий и факторы внешнего и внутреннего воздействия на него. Предложено инструментарий диагностики финансового потенциала сельскохозяйственных предприятий, оценивая запас финансовой прочности и оптимальности сформированной структуры капитала.

Ключевые слова: финансовый потенциал, сельскохозяйственное предприятие, возможность, финансовая прочность, оптимальная структура капитала.

Plyhach K. D. Financial potential of agricultural enterprises: the essence and methods of diagnostic

In the article, the views of scholars on the category of financial potential are considered and systematized. Characteristics of financial potential of agricultural enterprises and factors of its external and internal influence are investigated. Methodic for diagnostic the financial potential of agricultural enterprises, based on calculating the financial strength and determination of optimal capital structure is proposed.

Key words: financial potential, agricultural enterprise, possibility, financial strength, optimal capital structure.

Постановка проблеми. В умовах розвитку ринкової економіки дедалі більшої актуальності набуває питання пошуку та впровадження можливостей розширеного відтворення сільськогосподарської діяльності з метою максимально ефективного використання наявного потенціалу. Потенціал підприємства має забезпечувати можливість досягнення сталого стратегічного розвитку, підвищення рівня конкурентоспроможності та здатності пристосовуватися до ринкових трансформацій. Здатність до розширення господарської діяльності підприємств визначається відповідно до обсягу накопичених фінансових ресурсів та ефективності їх розподілу. Саме тому, визначальним критерієм рівня захищеності фінансових інтересів суб'єкта сільськогосподарської діяльності, тобто його стійкості та незалежності, є фінансовий потенціал. Важливого значення набуває визначення методів оцінки фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств з метою забезпечення максимально ефективною політики фінансування їх діяльності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанню сутності та способів оцінювання фінансового потенціалу підприємств присвячено праці багатьох науковців, зокрема: В. І. Чобіток, О. В. Астапової, О. В. Белінської, Т. Б. Кузенко, О. В. Васюренко, Н. О. Гнип, Д. О. Троц, О. Е. Бурдіної, А. С. Назаренко тощо. Окрім того, під час написання статті, розглянуто напрацювання, пов'язані з дослідженням особливостей використання фінансового потенціалу підприємств сільськогосподарської галузі, зокрема: В. Б. Прокопишак, Н. В. Трусова. Однак, більш ґрунтовного вивчення потребує питання методів діагностування фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств, оскільки це має вагомий вплив на відтворення загального економічного потенціалу підприємств даної галузі.

Постановка завдання. Дослідження сутності категоріального апарату та методів діагностування фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Потенціал підприємства виступає об'єктом дослідження багатьох науковців, які розглядають дану категорію з різних позицій: як можливість досягнення комерційних цілей та отримання прибутку; як активи, які в поточний момент не дають конкретної переваги, хоча в майбутньому можуть трансформуватися в фінансові ресурси; як споживання підприємством ресурсів без отримання прибутку; як активи, наявність яких забезпечує ефективне функціонування інших потенціалів [1, с.13]. У загальному значенні потенціал підприємства можна визначити як можливість його розвитку. Одним із структурних елементів потенціалу підприємства є фінансовий потенціал.

В економічній літературі немає однозначного та єдиного визначення терміну «фінансовий потенціал». Дослідивши погляди науковців, доцільним є їх систематизація за ключовими характерними ознаками (табл. 1).

Таблиця 1 – Погляди науковців на сутність дефініції «фінансовий потенціал»

Автор	Визначення поняття
П. Фомин, М. Старовойтов, Д. Троц, О. Бурдіна	Сукупність відносин для досягнення певного фінансового результату
В. Ковальов, Ю. Путянин, А. Назаренко, А. Атаєва	Фінансові можливості та фінансове положення підприємства
О. Федонін, І. Репіна, О. Олексюк, В. Кунцевич, Т. Толстих, Є. Уланова, Т. Кузенко, Ю. Булатова, Е. Ісаєв	Сукупність наявних фінансових ресурсів
С. Онишко, В. Свірський, О. Васюренко, Н. Гнип	Сукупність наявних та потенційних фінансових ресурсів

Джерело: побудовано автором за даними [2, с. 162; 3, с. 167-168; 4, с. 46; 5, с. 113; 6]

Прихильники першого підходу (результативного) П. Фомин та М. Старовойтов розглядають фінансовий потенціал як відносини, які виникають у процесі господарської діяльності підприємства, з метою отримання максимально можливого фінансового результату. На їхню думку, це індикатор рівня фінансової незалежності, кредитоспроможності та фінансової стійкості підприємства. Д. Троц та О. Бурдіна характеризують фінансовий потенціал як відносини, які виникають на підприємстві стосовно використання фінансових ресурсів з метою досягнення ефективного функціонування всього підприємства (забезпечення ліквідності, рентабельності, платоспроможності, фінансової стійкості підприємства) [6]. Тобто основою даного підходу є використання фінансового потенціалу підприємства як передумови для досягнення певного фінансового результату (ліквідності, рентабельності тощо). При цьому, перший розглядається як сукупність відносин акумулювання, накопичення, розподілу та використання ресурсів підприємства.

Відповідно до другого підходу, прибічниками якого є В. Ковальов, Ю. Путянин, А. Назаренко, А. Атаєва, фінансовий потенціал підприємства визначається його фінансовими можливостями та фінансовими спроможностями [3, с. 267]. А. Назаренко під фінансовим потенціалом розуміє фінансові

можливості підприємства, сформовані при наявності відповідних ресурсів, під впливом зовнішнього оточення та внутрішньої структури, які здатні бути реалізованими завдяки діяльності персоналу та системи управління задля досягнення очікуваного фінансового результату [7, с. 28]. Тобто, фінансовий потенціал визначається спроможністю підприємства відповідно до зовнішніх та внутрішніх умов його господарювання досягти поставлених цілей.

Значна кількість економістів досліджують фінансовий потенціал з позиції фінансових ресурсів підприємства. Так, О. Федонін, І. Репіна, О. Олексюк визначають фінансовий потенціал як сукупність наявних фінансових ресурсів підприємства (власних, позикових та залучених) для здійснення поточних та перспективних витрат. На думку В. Кунцевич це можливість оптимізації фінансової системи по залученню та використанню фінансових ресурсів з метою максимізації у довгостроковому періоді ринкової вартості підприємства [3, с. 268]. Т. Толстих та Є. Уланова вважають, що фінансовий потенціал характеризує забезпеченість підприємства необхідними для нормального процесу функціонування фінансовими ресурсами, їх ефективність розміщення та використання [2, с. 162]. Т. Кузенко розглядає фінансовий потенціал як важіль, який здійснює трансформацію ресурсів у результати діяльності підприємств. Тобто це фінансові ресурси, які забезпечують виробничо-господарську діяльність підприємства та характеризується здатністю їх залучення з метою фінансування діяльності у майбутньому та стратегічних напрямів розвитку [4, с. 46].

Інша група науковців визначає фінансовий потенціал не лише з позиції наявних ресурсів, а й можливих резервів їх залучення. В. Свірський наголошує на тому, що фінансовий потенціал – це не лише наявні, але і потенційні фінансові ресурси, які можуть бути акумульовані та використані за певних умов та період часу для забезпечення сталих темпів економічного зростання [8, с. 49]. О. Васюренко та Н. Гнип під фінансовим потенціалом підприємства розуміють сукупність потенційних фінансових ресурсів та доходів, при певних параметрах ресурсного, виробничого потенціалів та ринкової кон'юнктури [5, с. 114].

Варто зазначити, що розглянуті підходи до визначення сутності поняття «фінансовий потенціал» є не протилежними, а взаємодоповнюючими. Тому, узагальнивши існуючі концепції, автором запропоновано власне визначення: фінансовий потенціал – це сукупність наявних та потенційних фінансових ресурсів, акумулювання, накопичення, розподіл та використання яких у процесі здійснення господарської діяльності має максимально ефективно реалізувати можливості підприємства щодо досягнення встановлених тактичних та стратегічних цілей діяльності.

Як економічна категорія, фінансовий потенціал є складною динамічною системою, яка складається із взаємопов'язаних елементів. Кожна складова даної системи визначається рівнем розвитку підприємства, його конкурентоспроможністю на ринку, здатністю до залучення та оптимального поєднання різних джерел фінансування, ефективністю системи управління тощо. В. Б. Прокопишак виокремлює наступні характерні для аграрних підприємств ознаки фінансового потенціалу, зокрема: структурність, ієрархічність, комунікативність, можливість розвиватися, диверсифікованість та цільова підпорядкованість.

Структурність фінансового потенціалу проявляється у наявності структурних елементів та взаємозв'язків між ними. Ієрархічність характеризується здатністю кожного компоненту фінансового потенціалу розглядатися у якості підсистеми більш широкої глобальної системи (наприклад, економічного потенціалу сільськогосподарських підприємств, потенціалу регіону тощо). Комунікативність означає наявність взаємозв'язку та взаємозалежності із зовнішнім середовищем. Можливість розвиватися характеризує здатність підприємств до розвитку за рахунок наступних можливих засобів: підвищення рівня інвестиційної активності, виходу на нові ринки збуту продукції, збільшення обсягів державної підтримки тощо.

Диверсифікованість елементів фінансового потенціалу підприємства має на меті його довгострокове функціонування як економічної системи в умовах динамічного зовнішнього середовища. Для забезпечення можливості динамічного розвитку та виживання в умовах конкуренції для сільськогосподарських підприємств важливим є врахування та використання додаткових джерел розвитку. Якщо фінансовий потенціал вичерпав свої джерела та відсутня база для подальшого росту, загроза ускладнення фінансового стану та виникнення банкрутства збільшується. Цільова підпорядкованість проявляється у реалізації різних компонентів фінансового потенціалу з метою досягнення конкретних цілей сільськогосподарського підприємства [9, с. 164].

Формування фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств значною мірою пов'язане з тісною взаємодією з зовнішнім середовищем, моніторингом динамічних потреб ринку та орієнтоване на забезпечення економічного зростання та досягнення поставлених цілей. Для підприємств даної галузі характерними є наступні особливості розвитку фінансового потенціалу: сезонний характер виробництва; значна залежність від природних умов, які досить часто є непередбачуваними; дефіцит фінансових ресурсів; розбіжність у часі між виготовленням продукції та надходженням коштів від реалізації; різноманітність організаційно-правових форм господарювання; посилення процесу глобалізації виробництва та реалізації продукції; збільшення кількості фінансових взаємозв'язків між суб'єктами господарювання; зростання ролі людського чинника в формуванні та розподілі прибутку як ключового важеля забезпечення фінансової безпеки.

Фінансовий потенціал необхідно вивчати не як ізольований елемент, а як такий, що здійснює вплив на діяльність підприємства, залежачи, в свою чергу, від чинників внутрішнього та зовнішнього середовищ. Розглянемо чинники впливу на рівень фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств (рис. 1).

Зовнішні чинники впливу на фінансовий потенціал сільськогосподарських підприємств створюють загрозу виникнення наступних проблем в управлінні фінансовим потенціалом, а саме: зменшення доходів через зміни економічної та політичної ситуації в країні; зниження рівня ліквідності та платоспроможності під впливом девальвації національної валюти; не спроможність розраховуватися за своїми зобов'язаннями через зміни в системі оподаткування; відсутність можливості реалізації раніше виготовленої продукції через суттєві зміни ринкової кон'юнктури під впливом появи товарів, які отримують державні дотації тощо. Чинники внутрішнього впливу обумовлюють ризики виник-

нення таких проблем, як: неточності при розрахунках у сфері виробничої, фінансової та інвестиційної діяльності підприємства через неефективну та некомпетентну систему управління підприємством (як наслідок, недоотримання доходів); виробничі простоти через не виправданий вибір підприємств-постачальників; не достатній обсяг оборотних активів, що спричиняє виникнення збоїв у реалізації продукції, яка виготовляється; зниження ефекту фінансового левериджу (фінансових можливостей) підприємства через не раціональну структуру сформованого капіталу, надмірне та не виправдане залучення позикового капіталу, відсутність спроможності вчасно погашати взяті на себе зобов'язання тощо [11, с. 164-165].

Джерело: побудовано автором за даними [9, с. 165; 10, с. 141; 2, с. 164]

Рисунок 1. Чинники впливу на рівень фінансового потенціалу підприємств сільськогосподарства

Фінансовий потенціал відіграє важливу роль у розвитку підприємства, оскільки є каталізатором та невід'ємною частиною розвитку інших складових загального економічного потенціалу підприємства. З позиції вільних фінансових ресурсів для інвестування у технологічний розвиток він здійснює вплив на виробничий потенціал. Завдяки здатності забезпечувати стабільний фінансовий стан для підвищення стратегічного потенціалу підприємства, рентабельності його діяльності та реалізації дієвих господарських стратегій фінансовий потенціал впливає на управлінський потенціал. Крім того, фінансовий потен-

ціал є підґрунтям для реалізації ринкового потенціалу за рахунок фінансових можливостей для проведення маркетингових досліджень, встановлення гнучкої цінової політики, розширення ринків збуту та досягнення низьких збутових та транспортних витрат.

У результаті, фінансовий потенціал визначає головні напрями розвитку та перспективні інструменти ефективного здійснення фінансової діяльності, а також сприяє забезпеченню оптимального руху грошових потоків між господарюючими суб'єктами. Для ефективного реалізації фінансового потенціалу підприємства необхідним є своєчасне та обґрунтоване його діагностування. З цією метою автором запропоновано виокремити два компоненти фінансового потенціалу, які дозволять найбільш детально та змістовно діагностувати основні складові фінансової сфери підприємницької діяльності (оцінка запасу фінансової міцності та оптимальності сформованої структури капіталу).

Запас фінансової міцності сільськогосподарських підприємств пропонуємо оцінювати з використанням розгорнутої моделі визначення значення операційного левериджу, використовуючи показники оцінки фінансового стану підприємства: показники оцінки фінансової стійкості, ділової активності, ліквідності та рентабельності (формула 1) [12, с. 27].

$$K_{ол} = \frac{МП}{\Pi} = \frac{МП}{\Pi} \times \frac{Q \times B_{пост}}{Q \times B_{пост}} = \frac{МП}{Q \times B_{пост}} \times \frac{Q}{\Pi} \times B_{пост}, \quad (1)$$

де Q – обсяг реалізації, грн.;

$B_{пост}$ – постійні витрати, грн.

$$\text{Оскільки, } Q_{кр} = \frac{Q \times B_{пост}}{МП}, \quad P_{прод} = \frac{\Pi}{Q}$$

де $Q_{кр}$ – критичний обсяг реалізації, грн.;

$P_{прод}$ – рентабельність продажу;

$$\text{Тоді, } K_{ол} = B_{пост} \times \frac{1}{Q_{кр}} \times \frac{1}{P_{прод}} = \frac{B_{пост}}{Q_{кр}} \times \frac{1}{P_{прод}}$$

Розглянемо фактори, які впливають на рентабельність продажів (формула 2):

$$P_{прод} = \frac{\Pi}{Q} = \frac{\Pi}{A} \times \frac{A}{Q} = P_{акт} \times \frac{1}{K_{ОА}}, \quad (2)$$

де A – актив балансу, грн.;

$P_{акт}$ – рентабельність активів;

$K_{ОА}$ – коефіцієнт оборотності активів.

Одержуємо п'ятифакторну модель (формула 3):

$$K_{ол} = \frac{B_{пост}}{Q_{кр} \times P_{акт} \times K_{ОА}} = \frac{B_{пост}}{Q_{кр}} \times \frac{1}{P_{акт}} \times K_{ОА} = \frac{B_{пост}}{Q_{кр}} \times \frac{BK}{\Pi} \times \frac{A}{BK} \times K_{ОА} = \frac{B_{пост}}{Q_{кр}} \times \frac{1}{P_{ск}} \times K_{фін.зал.} \times K_{ОА} \quad (3)$$

де BK – власний капітал, грн.;

$P_{ск}$ – рентабельність власного капіталу;

$K_{\text{фін.зал.}}$ – коефіцієнт фінансової залежності.

Автором розширено модель, помноживши чисельник та знаменник на значення позикового капіталу (ПК). У результаті отримуємо (формула 4):

$$K_{\text{ол}} = \frac{B_{\text{ност}}}{Q_{\text{кр}}} \times \frac{BK}{\Pi} \times \frac{A}{BK} \times \frac{Q}{A} \times \frac{PK}{PK} = \frac{B_{\text{ност}}}{Q_{\text{кр}}} \times \frac{PK}{BK} \times \frac{Q}{\Pi} \times \frac{A}{PK} \times \frac{BK}{A} = \frac{B_{\text{ност}}}{Q_{\text{кр}}} \times \Phi.L \times \frac{1}{P_{\text{прод}}} \times \frac{1}{K_{\text{нк}}} \times K_{\text{аст}} \quad (4)$$

де $\Phi.L$ – плече фінансового левериджу;

$P_{\text{прод}}$ – рентабельність продажу;

$K_{\text{нк}}$ – коефіцієнт позикового капіталу;

$K_{\text{аст}}$ – коефіцієнт автономії

З метою визначення ефективності сформованого сукупного капіталу підприємства, тривалості оборення оборотних активів та швидкості погашення поточних зобов'язань, автором введено в модель значення сукупного капіталу (СК), чистого прибутку ($Pr_{\text{ч}}$), поточних зобов'язань (ПЗ), оборотних активів (ОА), чистого доходу (ЧД) (формула 5):

$$K_{\text{ол}} = \frac{B_{\text{ност}}}{Q_{\text{кр}}} \times \frac{1}{P_{\text{прод}}} \times \frac{1}{K_{\text{нк}}} \times K_{\text{аст}} \times \frac{PK}{BK} \times \frac{Pr_{\text{ч}}}{Pr_{\text{ч}}} \times \frac{СК}{СК} \times \frac{ПЗ}{ПЗ} \times \frac{ОА}{ОА} \times \frac{ЧД}{ЧД} \quad (5)$$

$$\text{Оскільки, } \frac{PK}{Pr_{\text{ч}}} = \frac{1}{P_{\text{нк}}}, \frac{СК}{BK} = MK, \frac{Pr_{\text{ч}}}{СК} = P_{\text{ск}}, \frac{ПЗ}{ЧД} = \frac{1}{K_{\text{опз}}}, \frac{ЧД}{ОА} = K_{\text{ооа}},$$

$$\frac{ОА}{ПЗ} = K_{\text{зл}}$$

де $P_{\text{нк}}$ – рентабельність позикового капіталу;

MK – мультиплікатор капіталу;

$P_{\text{ск}}$ – рентабельність сукупного капіталу;

$K_{\text{ооа}}$ – коефіцієнт оборотності оборотних активів;

$K_{\text{зл}}$ – коефіцієнт загальної ліквідності;

$K_{\text{опз}}$ – коефіцієнт оборотності поточних зобов'язань.

Отримаємо десяти факторну модель (формула 6):

$$K_{\text{ол}} = \frac{B_{\text{ност}}}{Q_{\text{кр}}} \times \frac{1}{P_{\text{прод}}} \times \frac{1}{K_{\text{нк}}} \times K_{\text{аст}} \times \frac{1}{P_{\text{нк}}} \times MK \times P_{\text{ск}} \times \frac{1}{K_{\text{опз}}} \times K_{\text{ооа}} \times K_{\text{зл}} \quad (6)$$

Оскільки ефект операційного левериджу показує величину залежності зміни прибутку (рентабельності: $P_{\text{прод}}, P_{\text{нк}}, P_{\text{ск}}$) від зміни обсягів виручки від реалізації, тому більше значення коефіцієнту операційного левериджу ($K_{\text{ол}}$) спричинить більшу зміну величини прибутку. Тому доцільним є встановлення наступного обмеження (формула 7).

$$\text{Обмеження: при } P_{\text{прод}}, P_{\text{нк}}, P_{\text{ск}} \geq 0, K_{\text{ол}} \rightarrow \max; \quad (7)$$

$$\text{при } P_{\text{прод}}, P_{\text{нк}}, P_{\text{ск}} \leq 0, K_{\text{ол}} \rightarrow \min;$$

Фінансове забезпечення формування капіталу підприємства є визначальним чинником, який здійснює вплив на результати господарської діяльності підприємства. Для забезпечення мінімальної вартості фінансових ресурсів, необхідних для формування капіталу, і, як наслідок, більш ефективного використання фінансового потенціалу підприємства, розроблено модель оптимальної структури джерел фінансування капіталу сільськогосподарського підприємства (формула 8).

$$Z = K_{\text{пз}} \times C_{\text{пз}} + K_{\text{дз}} \times C_{\text{дз}} + K_{\text{в}} \times C_{\text{в}} \rightarrow \min \quad (8)$$

де Z – сукупна сума витрат на залучення капіталу;

де $K_{\text{пз}}, K_{\text{дз}}, K_{\text{в}}$ – відповідно сума короткострокового, довгострокового та власного капіталу за звітний період, грн.;

C – вартість відповідних джерел фінансування, %.

Ключовим індикатором ефективності політики фінансування капіталу сільськогосподарського підприємства визначено критерій мінімізації сукупних джерел фінансування, що потенційно збільшує величину чистого прибутку та, як наслідок, рентабельність діяльності. Це створить можливості для спрямування отриманого прибутку на самофінансування та підвищення незалежності сільськогосподарських підприємств від залучених джерел фінансування. Отже, середньозважена вартість капіталу є цільовою функцією, яка прагне до мінімуму [13, с. 133].

Для зниження ризику втрати ліквідності зазначимо обмеження на величину коефіцієнта покриття (більше 1), який є індикатором достатності обсягу оборотних активів для виконання поточних зобов'язань. З метою забезпечення збільшення рентабельності власного капіталу при зміні обсягу залученого позикового капіталу, необхідно встановити обмеження на значення показника ефекту фінансового важеля, який повинен перевищувати значення попереднього періоду. Обмеження моделі представлено у формулі 9:

$$\begin{cases} K_{\text{пз}} + K_{\text{дз}} + K_{\text{в}} = K \\ \frac{OK}{K_{\text{пз}}} \geq 1 \\ (1 - i_{\text{пп}}) \times (BPA - i) \times \frac{PK}{BK} \geq E\Phi L_{\text{баз}} \end{cases} \quad (9)$$

де OK – сума оборотних коштів за звітний період, грн.;

K – обсяг капіталу, грн.;

$i_{\text{пп}}$ – ставка податку на прибуток;

BPA – валова рентабельність активів, %;

i – середньозважена відсоткова ставка за кредитами, %;

BK – сума власного капіталу, грн.;

PK – сума позикового капіталу, грн.;

$E\Phi L_{\text{баз}}$ – значення ефекту фінансового левериджу у попередньому (базовому) періоді.

При цьому, зважаючи на необхідність розширення обсягів господарської діяльності, необхідно враховувати планову потребу в активах. Тому, доцільно

застосовувати на практиці модель оптимізації джерел фінансування збільшення капіталу на суму приросту активів [14, с. 259] (формули 10-11).

$$Z = K_{ПЗ} \times \left(1 + i_{ПЗ} \frac{T}{360}\right) + K_{ДЗ} \times (1 + i_{ДЗ}) + K_{В} \times (1 + i_{В}) \rightarrow \min, (10)$$

де $i_{ПЗ}, i_{ДЗ}, i_{В}$ – середньозважена відсоткова ставка за поточними зобов'язаннями, довгостроковими кредитами, власним капіталом;

T – тривалість операційного циклу, днів.

$$\begin{cases} K_{ПЗ} + K_{ДЗ} + K_{В} = K \times k \\ \frac{K \times k}{K_{ПЗ}} \geq 1 \\ (1 - i_{ПЗ}) \times (ВРА - i) \times (K_{ПЗ} + K_{ДЗ}) / K_{В} \geq ЕФЛ_{нон} \end{cases} (11)$$

де k – темп зростання виручки від реалізації продукції (рівень інфляції).

Висновки і пропозиції. Розглянувши погляди різних науковців на визначення категорії «фінансовий потенціал підприємства», було виокремлено чотири основні групи, які взаємодоповнюють одна одну. При цьому, у переважній більшості досліджених наукових праць ключовим компонентом фінансового потенціалу виступають фінансові ресурси. Причиною цього є те, що, з одного боку, метою реалізації фінансового потенціалу є нарощення фінансових ресурсів, а з іншого – для отримання останніх необхідною передумовою є високий фінансовий потенціал основу якого формують наявні на певному етапі фінансові ресурси підприємства. Узагальнивши існуючі концепції, запропоновано власне визначення категорії «фінансовий потенціал» – сукупність наявних та потенційних фінансових ресурсів, акумулювання, накопичення, розподіл та використання яких у процесі здійснення господарської діяльності має максимально ефективно реалізувати можливості підприємства щодо досягнення встановлених тактичних та стратегічних цілей діяльності.

Для забезпечення ефективності сільськогосподарської діяльності важливу роль відіграє раціональне та обґрунтоване використання наявних ресурсів, а також своєчасність прийняття компетентних управлінських рішень з приводу здатності реалізувати фінансовий потенціал. Було запропоновано інструментарій діагностування фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств, оцінюючи запас фінансової міцності та оптимальності сформованої структури капіталу підприємства. Запропонована методика сприятиме оцінюванню фактичного стану фінансової спроможності підприємства з урахуванням запланованих обсягів розширення виробничої діяльності, що має забезпечити максимально ефективне оцінювання фінансового потенціалу з перспективою подальшого корегування фінансового менеджменту на підприємстві.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Управління потенціалом підприємства / Должанський І. З., Загорна Т. О., Удалих О. О. та ін. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 362 с.
2. Чобіток В. І. Розробка стратегії управління фінансовим потенціалом підприємств / В. І. Чобіток, О. В. Астапова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2015. – Вип. 49. – С. 160–165

3. Белінська О. В. Сутність фінансового потенціалу підприємства / О. В. Белінська // Вісник ХНУ. Економічні науки. – 2012. – № 4. – С. 267–274
4. Кузенко Т. Б. Фінансово-економічний потенціал підприємства як основа його фінансового розвитку / Т. Б. Кузенко // Комунальне господарство міст., Сер. : Економічні науки. – 2015. – Вип. 119. – С. 45–48
5. Васюренко О. В. Планування фінансового потенціалу підприємства в посткризових умовах / О. В. Васюренко, Н. О. Гнип // Фін.-кредит. діяльн.: пробл. теорії та практики. – 2011. – Вип. 2. – С. 112–120
6. Троц Д. О. Аналіз та діагностика фінансового потенціалу підприємства / Д. О. Троц, О. Е. Бурдіна // XIII Міжнародна наукова інтернет-конференція «СОЦІУМ. НАУКА. КУЛЬТУРА» (25-27 січня 2017 року), Економіка. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/trots-do-burdina-oe-analiz-ta-diagnostika-finansovogo-potentsialu-pidpriemstva/>
7. Назаренко А. С. Теоретичні підходи до визначення сутності економічної категорії «фінансовий потенціал підприємства» / А. С. Назаренко // Економіка фінанси і право. – 2009. – №8. – С. 22-29
8. Свірський, В. С. Фінансовий потенціал: теоретико-концептуальні засади / В. С. Свірський // Світ фінансів. – 2007. – № 4 (13). – С. 43–51
9. Прокопишак В. Б. Методика формування фінансового потенціалу аграрних підприємств / В. Б. Прокопишак // Науковий вісник НЛТУ України. – 2016. – Вип. 26.2. – С. 162–167
10. Трусова Н. В. Моделювання комплексної оцінки фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств / Н. В. Трусова // Економіка та управління АПК: зб. наук. пр., Білоцерків. нац. аграр. ун-т. – 2014. – № 2. – С. 140–144
11. Курінна О. В. Теоретичні основи формування оптимальної структури капіталу підприємства [Електронний ресурс] / О. В. Курінна // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Економіка. – 2012. – Вип. 12. – С. 94–100
12. Ковальчук В. А. Роль і місце операційного левериджу в системі показників фінансового стану підприємства / В. А. Ковальчук, Г. В. Пурий // Вісник КТУ. – 2010. – № 25. – С.25–31
13. Чорна О. Є. Моделі оцінки впливу внутрішніх факторів на рентабельність власного капіталу підприємств харчової галузі / О. Є. Чорна, Г. А. Шипіцина // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Сер.: Економічні науки. – 2011. – Вип. 28(1). – С. 131-135
14. Дейнека О. В., Юрченко К. М. Оптимізація структури джерел формування оборотного капіталу підприємства / О. В. Дейнека, К. М. Юрченко // Інноваційна економіка. – 2012. – № 3. – С. 257–260

УДК 334.716:338.24(477)

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОРГАНІЗАЦІЇ СИСТЕМИ КОНТРОЛІНГУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

Подаков Є.С. – к.е.н., доцент, ДВНЗ «Херсонський ДАУ»

У статті розглянуто основні підходи до визначення терміна «контролінг» українськими та закордонними вченими, основні концепції контролінгу, визначено необхідність використання контролінгових заходів у системі управління підприємством, його призначення, визначення місця і ролі у системі управління діяльністю вітчизняних підприємств, проаналізовано останні дослідження й публікації, в яких розглядається дана проблематика. Актуалізовано потребу впровадження системи контролінгу на підприємствах України. Доведено, що на створення самостійної системи контролінгу необхідно орієнтувати середні і великі підприємства зі складною внутрішньою організаційною структурою. Згруповано основні підходи до організації контролінгу на вітчизняних підприємствах, а також визначено основні принципи при організації та впровадженні системи контролінгу на підприємствах України. Окреслено основні проблеми, з якими стикаються вітчизняні підприємства в ході організації й впровадження системи контролінгу, зазначено ряд питань, які перешкоджають пропорційному запровадженню контролінгу в системі управління підприємством.

Ключові слова: контролінг, інформація, управління, планування, управлінські рішення, система управління підприємством.

Подаков Е.С. Современные проблемы и перспективы организации системы контроллинга на предприятиях Украины

В статье рассмотрены основные подходы к определению термина «контроллинг» украинскими и зарубежными учеными, основные концепции контроллинга, определена необходимость использования контроллинговых мероприятий в системе управления предприятием, их назначения, определения места и роли в системе управления деятельностью отечественных предприятий, проанализированы последние исследования и публикации, в которых рассматривается данная проблематика. Актуализирована необходимость внедрения системы контроллинга на предприятиях Украины. Доказано, что на создание самостоятельной системы контроллинга необходимо ориентировать средние и крупные предприятия со сложной внутренней организационной структурой. Сгруппированы основные подходы к организации контроллинга на отечественных предприятиях, а также определены основные принципы при организации и внедрении системы контроллинга на предприятиях Украины. Определены основные проблемы, с которыми сталкиваются отечественные предприятия в ходе организации и внедрения системы контроллинга, указан ряд вопросов, которые препятствуют пропорциональному внедрению контроллинга в системе управления предприятием.

Ключевые слова: контроллинг, информация, управление, планирование, управленческие решения, система управления предприятием.

Podakov Ye.S. Current problems and prospects of the organization of the controlling system in enterprises of Ukraine

The article describes the main approaches to the definition of «controlling» by Ukrainian and foreign scientists, the main controlling concept, defined the need for controlling areas of activities in the enterprise management system, their purpose, the definition of the controlling place and role in the management of domestic enterprises, analyzed the latest research and publications which address this issues. The need to implement a system of controlling at the enterprises of Ukraine is actualized. It is proved that the creation of self-controlling system should be focused on medium and large enterprises with complex internal organizational structure. Main approaches to organization of controlling at domestic enterprises are grouped, as well as the main principles of the organization and implementation of a system of controlling at the enterprises of Ukraine. This

article describes the main problems faced by domestic enterprises in the organization and implementation of a controlling system, identifies a number of issues that interfere with the proportional implementation of controlling in the enterprise management system.

Keywords: controlling, information, management, planning, managerial solutions, enterprise management system.

Постановка проблеми. Згідно сьогоденних реалій існує певна проблема існування та виживання вітчизняних підприємств. Негативно впливають на діяльність підприємств зовнішні умови, в яких вони розвиваються: економічне законодавство України є нестабільним, нестабільна податкова політика держави, не визначені пріоритети державного регулювання економіки, наявні політичні катаклізми та інші чинники. Тим більше, що ситуація загострена економічною кризою, наслідки якої підприємства переживають і досі. Нестабільність економічної ситуації характеризується критичним рівнем невизначеності та непередбачуваності зміни умов діяльності суб'єктів господарювання, зростаючою конкуренцією та недостатнім рівнем рентабельності тощо. Все це потребує розробки заходів з удосконалення процесів управління та підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємств, що забезпечить їм стабільність як в короткостроковій перспективі, так і закладе фундамент цілісності та економічного зростання на довгостроковий термін. Зокрема, факторами, які зумовили кризову ситуацію на підприємствах, на думку деяких фахівців, є: низька якість менеджменту; недоліки в організаційній структурі; низький рівень кваліфікації персоналу; прорахунки в інноваційно-інвестиційній політиці; недостатня увага до впровадження інновацій; помилки у виробничо-технічній політиці; помилки у виборі стратегії розвитку підприємства; невміння мобілізувати колектив на виконання поставлених завдань.

Такі негативні ситуації виникають в умовах, коли менеджмент підприємства несвоєчасно реагує на виникнення проблем, тобто коли відсутня або недосконало функціонує система раннього попередження та реагування. В таких умовах пристосування до навколишнього середовища та активне реагування на будь-які зміни в ньому є чи не найважливішою умовою виживання для кожного підприємства. І одним із дієвих засобів забезпечення ефективного функціонування підприємства є впровадження системи контролінгу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз досліджень і публікацій показав, що зарубіжні та вітчизняні автори [1–11] по-різному оцінюють роль та місце контролінгу в менеджменті підприємством. Тому на сьогоднішній день налічується багато визначень та трактувань сутності терміну «контролінг». Вітчизняні та зарубіжні вчені здійснили суттєвий внесок у теоретичні основи контролінгу, проте щодо упорядкування класифікації його концепцій за ознаками досліджувана проблема до теперішнього часу не розглядалася. Разом з тим, залишаються недостатньо вирішеними питання формування цілісної теоретико-методичної бази формування системи управління підприємством на засадах системного та процесного підходів, антикризового управління та стратегічного контролінгу. Відсутні науково обґрунтовані рекомендації щодо аналітичного, організаційного, інформаційного впровадження та функціонування системи контролінгу на підприємствах, що функціонують в складі аграрних компаній. Також до сьогодні серед науковців не існує узго-

женої думки щодо сутності контролінгу як теоретичної категорії, а також мало уваги приділено вивченню його ролі у санації підприємства.

Наявність різних концепцій контролінгу пояснює існування в економічній літературі значної кількості визначень та тлумачень контролінгу, у яких змішуються функціональний й інституціональний аспекти. Так, І. О. Григораш стверджує, що контролінг – це система управління діяльністю підприємства, що інтегрує, координує та спрямовує діяльність усіх підрозділів на досягнення короткострокових та довгострокових цілей [3], Д. Хан вважає, що контролінг – це інтегрована система, заснована на безперервному потоці внутрішньої та зовнішньої інформації система планування та контролю [20], Д. С. Лозовицький розглядає контролінг як предметну технологію вирішення управлінських завдань [9]. Сутності та методології управління суб'єктом господарювання на основі зарубіжного досвіду контролінгу присвячено праці І. Є. Давидович [4], Д. М. Морозова [14], О. О. Терещенка [16] та ін. А. М. Карминский, С. Г. Фалько, А. А. Жевага, Н. Ю. Иванова розглядали теоретичні, методичні та практичні основи побудови контролінгу на підприємствах та в організаціях [7]. Вагомий внесок у дослідження проблем теорії і практики, організації та впровадження фінансового контролінгу як окремого, вузького сектору контролінгу здійснили О. О. Терещенко, Н. Д. Бабяк [19], С. В. Івахненко, О. В. Мелих [5], О. Е. Лубенченко, Н. В. Акмаєва, І. Л. Чабаненко [10]. Незважаючи на широкий спектр охоплених дослідженнями питань, потребує подальших розробок як у науковому, так і практичному аспекті питання формування та забезпечення фінансового контролінгу в системі управління підприємством.

Постановка завдання. Метою дослідження є обґрунтування поняття контролінгу, його призначення, визначення місця і ролі у системі управління підприємством, відстеження та аналіз основних проблем та перспектив використання системи контролінгу на підприємствах України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Слово «контролінг» походить від англійського to control – контролювати, управляти, яке, в свою чергу, утворилося від французького controle, що означає «реєстр, перевірочний список». Контролінг – концепція інформації та управління. Найповніше система контролінгу описана й застосована у США [2]. На сьогодні контролінг можна визначити як систему управління процесом досягнення кінцевих цілей і результатів діяльності фірми, тобто систему управління прибутком [6]. Перебуваючи на перехресті обліку, інформаційного забезпечення, контролю й координації, контролінг посідає особливе місце в управлінні підприємством: він пов'язує воедино всі ці функції, інтегрує та координує їх, до того ж не підмінює собою управління підприємством, а лише переводить його на якісно новий рівень. Контролінг є своєрідним механізмом саморегулювання на підприємстві, що забезпечує зворотний зв'язок у контурі управління. Єдиного розуміння сутності контролінгу не існує. Однак, на думку фахівців [1], контролінг – це система, що включає в себе координацію, стратегічне й оперативне планування (бюджетування), інформаційне забезпечення, аналіз і контроль, консолідоване ведення бухгалтерського обліку, внутрішній аудит і внутрішній консалтинг для забезпечення процесу саморегулювання діяльності підприємства [16, 18]. У своїх працях Ман Р. і Майер Е. бачать контролінг як процес управління майбутнім для забезпечення тривалого функціонування підпри-

ємств та його структурних одиниць [17]. Мельник С.І. вважає, що контролінг можна представити системою, яка розвиває використання ним традиційних бухгалтерських, аналітичних та інших прийомів і засобів, що дозволяє виробити необхідні управлінські рішення як оперативного, так і стратегічного характеру. Також, за його твердженням, система контролінгу – це принципово нова концепція інформації й управління, яку можна визначити як обліково-аналітичну систему, що реалізує синтез елементів обліку, аналізу, контролю, планування та забезпечує як оперативне, так і стратегічне управління процесом досягнення цілей і результатів діяльності підприємства [11]. При класичному підході контролінг розглядають як сучасний інструмент менеджменту та економіки, який являє собою систему інформаційно-аналітичної та методичної підтримки керівників в процесі аналізу, планування, прийняття управлінських рішень і контролю за всіма функціональними сферами діяльності компанії.

До сфери завдань контролінгу входить постановка цілей підприємства, збір та обробка інформації для прийняття управлінських рішень, здійснення певних процедур контрольно-аналітичного характеру, а також реалізація перерахованого вище, що сприяє виробленню рекомендацій для прийняття управлінських рішень [12, с. 254]. Незважаючи на неоднозначність трактувань, майже всі фахівці схильні вважати, що основний принцип контролінгу полягає в наступному: «Робити сьогодні те, про що інші завтра будуть тільки думати». Цей принцип характеризує динамічність і гнучкість контролінгу, слідуючи йому, підприємство стає більш конкурентоспроможним, що підтверджують численні приклади компаній США, Японії, Німеччини, Італії (General Motors, ЗМТ «Мацусіта», Fiat, GDI). Інтерес до контролінгу в Україні пов'язаний з рядом причин, з яких можна виділити найбільш актуальні:

- неузгодженість між керівниками підприємства, що відповідає безпосередньо за економічні результати (виробничих, фінансових, маркетингових відділів).
- неможливість отримання коректних даних для прийняття бізнес-рішень в рамках традиційного бухгалтерського обліку.
- зацікавленість інвесторів у довгостроковій та оптимальній віддачі від вкладених коштів з постійним збільшенням вартості компанії.

Впровадження системи контролінгу на вітчизняних підприємствах перебуває у проектному стані. Пов'язано це з відсутністю спеціальних служб, які б мали час і можливість проводити детальний аналіз економічних і фінансових показників діяльності підприємства з метою управління його прибутковістю. Контролінг – нове явище в організації, тому його запровадження може викликати опір. Запровадженню контролінгу заважають дві групи чинників: недосконалість самої моделі й соціально-психологічні фактори. Джерела групового опору: інерція структур; групова інерція; загроза статусу групи; небезпека відносидам влади, що склалися всередині підприємства; загроза порядковій розподілу ресурсів, що встановився на підприємстві; інформаційний фільтр в організації [13].

Відповідно до теорії новацій під час поширення будь-якого нововведення спочатку його сприймає група «ранніх новаторів», що орієнтується на зовнішні джерела інформації. Група, об'єднана певною ідеєю, завжди має перевагу в усій організації, і тому саме через неї процес поширюється на всіх співробіт-

ників. Основною ідеєю в ході впровадження контролінгу має бути спрямованість на швидкий збір контролінгової інформації для того, щоб керівництво підприємства побачило реальну віддачу від роботи служби контролінгу [12, с. 123]. Перш ніж приступати до впровадження системи контролінгу, експерти рекомендують врахувати ряд істотних моментів. Так, успішна реалізація контролінгу, насамперед, залежить від того, наскільки до проекту залучений топ-менеджмент компанії. Спроби впровадити систему контролінгу без участі керівництва з самого початку приречені на невдачу. Персонал компанії повинен усвідомлювати необхідність впровадження контролінгу, а також володіти достатнім рівнем знань, для чого проводяться семінари, запрошуються зовнішні консультанти. Крім того, оптимальним варіантом є формування спеціального відділу контролінгу. Поряд з внутрішніми умовами успішного функціонування контролінгу, існують і зовнішні передумови. Зокрема, як відзначають експерти, контролінг є ефективною технологією управління тільки при відносно стабільних зовнішніх умовах. Таким чином, контролінг дозволяє збільшити результативність прийнятих управлінських рішень, успішно вирішувати проблеми, що виникають в рамках інформаційної революції, є одним з найбільш ефективних інструментів управління в умовах глобалізації. Для забезпечення ефективного функціонування підприємств контролінг має такі функції: створення та забезпечення функціонування автоматизованої інформаційної системи управління підприємством; перманентний моніторинг пріоритетних напрямів фінансово-господарської діяльності підприємства; координація діяльності підприємства з метою досягнення оперативних і стратегічних цілей; інформаційна та консультаційна підтримка прийняття управлінських рішень; розробка заходів для підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства [8].

Виходячи з досліджень, контролінг не обмежується здійсненням лише внутрішнього контролю та управління витратами, хоча часто саме витрати є основним його об'єктом. Контролінг – інформаційна, контролююча і координуюча система, яка забезпечує органічне поєднання інформаційної бази і всіх джерел отримання інформації – аналізу, моніторингу, планування та контролю. В даний час в Україні та за кордоном можна виділити основні підходи до організації контролінгу. Перший підхід – це створення власного підрозділу контролінгу. Даний варіант має такі переваги: співробітники компанії добре знайомі з внутрішньою організацією компанії та галузевими особливостями бізнесу; отримані навички та досвід залишаються всередині компанії; керівництво компанії може використовувати відділ як «майданчик» для професійного зростання майбутніх управлінських кадрів.

Створення самостійної системи контролінгу необхідно орієнтувати на середні і великі підприємства зі складною внутрішньою організаційною структурою, оскільки обсяги діяльності та інформації будуть викликати в цьому випадку напружену роботу працівників даного відділу або служби [8]. Другий спосіб – це використовувати аутсорсинг (outsourcing – пер. з англ. – виконання всіх або частини функцій з управління організацією сторонніми фахівцями), тобто повністю або частково передати функції контролінгу спеціалізованій компанії чи зовнішньому консультанту. Третій варіант – косорсинг. Він полягає в тому, щоб створити служби контролінгу в рамках компанії, але в деяких

випадках залучати експертів спеціалізованої компанії або зовнішнього консультанта. Основними проблемами при впровадженні системи контролінгу на підприємствах є: неправильне розуміння суті та завдань контролінгу; помилки при виборі цілей; надлишкова або недостатня кількість інформації; надмірність контрольованих показників; впровадження контролінгу без попереднього аналізу достовірності інформаційної бази підприємства і організаційно-технологічних процесів; вбудовування контролінгу в структуру фінансової або планово-економічної служби підприємства; фокусування уваги на витратах і суворий контроль бюджетів; спроби впроваджувати контролінг «знизу догори» [15].

Усунення даних помилок та проблем забезпечить ефективне функціонування системи контролінгу на підприємствах, що, в свою чергу, надасть йому можливість: вдосконалення організаційно-економічного механізму управління за рахунок перетворення традиційної системи обліку в управлінський облік для вирішення відповідних завдань; вдосконалення системи обліку витрат та доходів; підвищення якості управління на всіх етапах управлінського процесу на основі виділення центрів відповідальності; підвищення якості системи моніторингу зовнішнього і внутрішнього середовища підприємства та оперативності отримання необхідної інформації; оптимізації інформаційних потоків на підприємстві; підвищення якості діагностики відхилень очікуваних результатів від запланованих на основі використання інструментарію контролінгу; забезпечення дієвості системи інформаційного забезпечення; підвищення якості й ефективності систем планування, організації, мотивації, інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень, контролю та регулювання за рахунок координації діяльності різних підрозділів підприємства; уніфікації критеріїв оцінки діяльності підрозділів і підприємства в цілому [11]. На сьогоднішній день питання організації контролінгу на підприємствах України вирішуються індивідуально для кожного підприємства з урахуванням специфіки і обсягів його діяльності. У більшості випадків, функції контролінгу виконує головний бухгалтер чи економіст, що заважає виконанню їхніх прямих обов'язків. Враховуючи досвід країн, де система контролінгу давно використовується та розвивається, максимальний ефект досягається при організації системи контролінгу як окремої структурної одиниці.

Важливу роль у процесі функціонування системи фінансового контролінгу на підприємстві відіграє автоматизація контролінгу. Вона здійснюється за допомогою впровадження інформаційних технологій контролінгу. На сьогодні на Українському ринку поширені програмні продукти, що використовуються для автоматизації контролінгу, розробники яких анонсують їх широкі можливості для автоматизації управління підприємств різних галузей функціонування. Серед вітчизняних програмних продуктів слід виділити: «Диск УОС», «Менеджер», «Контролінг та бюджетування»; серед програмних продуктів близького зарубіжжя: «ІС:Підприємство», «Парус», «Парус-Предприятие», «Инфо-бухгалтер», «БЭСТ-ПРО», «Галактика», «БухКомплекс» «Лагуна», «Флагман», «Виртуоз», «Универсал», «FinExpert», та серед продуктів далекого зарубіжжя: «Platinum», «DJ Edwards», «MFG-Pro», «Sute Line», «Ахарта», «SAP R/3», «Scala 5», «BAAN IV», «Oracle Applications». Автоматизація контролінгу на підприємстві сприятиме формуванню та функціонуванню системи отри-

мання якісної інформації та дозволить комплексно розглядати питання обліку, аналізу, планування, контролю й координації щодо поточної діяльності підприємства, питання перспектив розвитку та ефективного використання наявних ресурсів.

Висновки. Таким чином, ефективність функціонування підприємства забезпечується високими темпами розвитку, підвищенням конкурентних переваг, рівнем фінансового потенціалу. Сучасні умови розвитку економіки змушують підприємство діяти в умовах жорсткого конкурентного середовища роблять необхідним використання фінансового контролінгу в процесі управління, який надає належну інформаційно-аналітичну підтримку прийняття управлінських рішень шляхом забезпечення системного збору, обробки та аналізу інформації, визначення її відповідності обраній стратегії, запобіганню виникненню кризових економічних ситуацій, підготовки ефективних пропозицій для керівництва щодо ефективного вирішення існуючих проблем. Однак, на сьогодні служба контролінгу недостатньо впроваджується в діючу систему організації фінансово-господарської діяльності підприємств України. Тому правильність організації системи фінансового контролінгу на підприємстві з урахуванням специфіки його діяльності, галузевої належності та функціонально-організаційної структури сприятиме стабільному розвитку підприємства у довгостроковій перспективі.

Контролінг являє собою самостійну систему, економічна сутність якої полягає в стрімкому процесі перетворення та інтеграції існуючих методів обліку, аналізу, планування, контролю і координації в єдину систему отримання та аналізу інформації для прийняття ефективних управлінських рішень, орієнтованих на досягнення всіх завдань, що постають перед керівництвом підприємства. Можна виділити ключові принципи контролінгу, які будуть достатні для ефективних змін та легкими у використанні. До таких принципів слід віднести: прозорість, безперервність, комплексність, орієнтація на майбутнє, раціональність, своєчасність, доступність, інформаційна забезпеченість, стратегічна спрямованість. Сьогодні система контролінгу ще недостатньо розвинута на підприємствах України, тому варто визначити пріоритети щодо напряму діяльності вітчизняних підприємств, можливості їхньої конкуренції з іноземними підприємствами в майбутньому та перспективи економічного розвитку, які дає впровадження системи контролінгу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Басанцов І. В. Впровадження системи державного фінансового контролінгу на стратегічних підприємствах України [Електронний ресурс] / І. В. Басанцов, О. М. Галайко // Вісник Сумського державного університету. Сер. : Економіка . – 2011. – № 4. – С. 35–41.
2. Бутинець Ф.Ф. та ін. Бухгалтерський управлінський облік: навчальний посібник для студентів 7.050106 “Облік і аудит”, ЖІТІ, 2010. – 448 с.
3. Григораш І. О. Контролінг як сучасна система управління підприємством / І. О. Григораш // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №11. – С. 96-106.
4. Давидович І. Є. Контролінг : навч. посіб. / І. Є. Давидович. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 552 с.

5. Івахненко С. В. Фінансовий контролінг. Методи та інформаційні технології [Текст] / С. В. Івахненко, О. В. Мелих. – К. : Знання, 2009. – 319 с.
6. Даше А. Практика контролінга: Пер. с нем. /Под ред. М. Л. Лукашевича, Е. Н. Тихоненковой. – М.: Финансы и статистика, 2011. – 336 с.
7. Контролінг: учебник / А.М. Карминский, С.Г. Фалько, А.А. Жевага, Н.Ю. Иванова; под ред. А.М. Карминский, С.Г. Фалько. – М.: Финансы и статистика, 2006. – 336 с.
8. Сучасний стан та перспективи розвитку фінансового контролінгу. Фінанси України : підсумки засідання круглого столу [«Фінансовий контролінг: стан та перспективи розвитку»] //Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана / О. О. Терещенко, Д. М. Стащук, Д. Г. Савчук, 2011. – № 2.
9. Лозовицький Д.С. Контролінг. Навчальний посібник / Д. С. Лозовицький. – Львів: Видавництво ЛьвДУВС, 2012. – 310 с.
10. Лубенченко О.Е. Фінансовий контролінг суб'єктів господарювання [Текст] : навч. посіб. / О. Е. Лубенченко, Н. В. Акмаєва, І. Л. Чабаненко. – Алчевськ : ДонДТУ, 2010. – 116 с.
11. Мельник С. І. Принципи контролінгу в управлінні підприємством [Електронний ре- сурс] / Управління розвитком. – 2013. – № 12. – С. 146–148.
12. Мельник Н.Г., Михайлишин Н.П. Практичні аспекти організації контролінгу на підприємстві // Вісник Львівської комерційної академії [ред. кол.: Г. І. Башнянин, В. В. Апопій, О. Д. Вовчак та ін.]. – Львів: Видавництво Львівської комерційної академії, 2011. – Вип. 36. – 486 с.
13. Миронюк Т. І. Контролінг на сучасних підприємствах України [Електронний ресурс] / Т. І. Миронюк, О. В. Щиголь // Економіка харчової промисловості. – 2011. – № 3. – С. 33–36.
14. Морозов Д. М. Сучасна концепція контролінгу в контексті корегування фінансових планів / Д. М. Морозов // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – №11. – С. 136–148
15. Прокопенко О. В. Економічна суть контролінгу, його місце в системі управління підприємством [Електронний ресурс] / О. В. Прокопенко, Л. Б. Криворучко // Вісник Сумського державного університету. Сер. : Економіка. – 2011. – № 4. – С. 27–34.
16. Рябенко Л. І. Контролінг зовнішньоекономічної діяльності [Текст] : навч. посіб. / Л. І. Рябенко, М. М. Шиков, І. С. Зайцев; Донбас. держ. техн. ун-т. – Алчевськ : ДонДТУ, 2012. – 235 с. : рис., табл.
17. Савицька О. М. До питання необхідності удосконалення системи управління витратами на промислових підприємствах України в контексті розвитку контролінгу [Електронний ресурс] /О. М. Савицька, К. С. Заречна. // Економіка. Управління. Інновації. – 2014. – № 2.
18. Саханчук М. С. Дефініція поняття «контролінг» з точки зору системного підходу [Електронний ресурс] /М. С. Саханчук // Водний транспорт. – 2013. – Вип. 2. – С. 123–128.
19. Терещенко О. О. Фінансовий контролінг [Електронний ресурс] : навч. посіб. / О. О. Терещенко, Н. Д. Бабяк. – К. : КНЕУ, 2013. – 407 с.

20. Хан Д. Планирование и контроль : концепция контроллинга / Д. Хан; пер. с нем. под ред. А. А. Турчака, Л. Г. Головача, М. Л. Лукашевича. – Москва : Финансы и статистика, 1997. – 800 с.

УДК 332.1:330.147

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПІДХОДІВ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО МІСЦЕВОГО РОЗВИТКУ

Стратічук Н.В. – к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Херсонський ДАУ»

Стаття присвячена аналізу підходів забезпечення сталого сільського розвитку на основі стабільного економічного забезпечення місцевих громад, через постійні джерела формування бюджетів. Метою статті є систематизація основних проблем формування бюджетів сільських та селищних рад і розробка рекомендацій щодо їх розв'язання. Проаналізовано результати фінансової децентралізації започаткованої в Україні. Розглянуто плюси і мінуси, які виникли у результаті передачі влади і повноважень на місцевий рівень.

Ключові слова: сталий розвиток, об'єднанні територіальні громади, місцеві бюджети, трансферти, ставка податку, реформування.

Стратічук Н.В. Трансформация подходов по обеспечению устойчивого местного развития

Статья посвящена анализу подходов обеспечения устойчивого сельского развития на основе стабильного экономического обеспечения местных общин, через постоянные источники формирования бюджетов. Целью статьи является систематизация основных проблем формирования бюджетов сельских и поселковых советов и разработка рекомендаций по их решению. Проанализированы результаты финансовой децентрализации, начатой в Украине. Рассмотрены плюсы и минусы, возникшие в результате передачи власти и полномочий на местный уровень.

Ключевые слова: устойчивое развитие, объединенные территориальные общины, местные бюджеты, трансферты, ставка налога, реформирование.

Stratichuk N.V. The transformation of approaches to sustainable local development

The article is devoted to the analysis of approaches to sustainable rural development based on the stable economic provision of local communities, through constant sources of budget formation. The purpose of the article was to systematize the main problems of forming of budgets of the village and settlement councils and to develop recommendations for their solution.

The results of financial decentralization which has been initiated in Ukraine. The positive and negative points, which arose as a result of the transfer of power and authority to the local level, were considered.

Keywords: sustainable development, local communities, local budget, transfers, excise rate, reformation.

Постановка проблеми. Протягом усього новітнього періоду становлення України як незалежної держави, в країні здійснюється пошук моделі публічної влади, за якої б поєднання державного управління та місцевого самоврядування було б найбільш ефективним. На жаль, у процесі цих складних соціальних експериментів суттєво погіршилося життєзабезпечення сільських громад, а

економічна основа їх існування надзвичайно ослабла (більше 80% бюджетів сільських і селищних рад є дотаційними).

За нашою точкою зору, без розв'язання проблеми економічної спроможності місцевих рад на сільських територіях, вирішення усіх інших питань місцевого самоврядування ускладнюється або, навіть, унеможливується.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Негативна динаміка місцевого розвитку, ускладнення процесу надання соціальних послуг у сільській місцевості, незадовільна демографічна ситуація та знелюднення сільських територій – наявність цих та інших проблем спонукають учених і урядовців до пошуку шляхів їх розв'язання. Роботи окремих вітчизняних і зарубіжних авторів мають яскраво виражену спрямованість на виявлення загальних закономірностей і тенденцій сільського розвитку у країнах світу.

Можна відмітити наукову значущість цілого ряду наукових публікацій: «Розвиток сільських територій: деякі аспекти європейської теорії і практики» (Ю. Губені) [3]; «Сельское развитие в Европе: политика, инструменты и действующие лица на местах с 1970-х годов до наших дней» (Ф. Мантино); «Модель сільського розвитку в Україні та її відповідність стандартам Європейського Союзу» (О. Павлов) [5]; «Проблеми сталого розвитку сільських територій в політиці міжнародних організацій» (О. Якубенко) та ін.

Частина досліджень присвячена необхідності здійснення адміністративно-територіальної реформи (Ю. Ганущак, О. Миран, О. Сердюк та ін.) [2]. Забезпечення сталого сільського розвитку та поліпшення якості надання адміністративних послуг (О. Бородіна, Т. Паутова, О. Савенкова, В. Толкованов та ін.) [1]. Трансформації підходів щодо економічного забезпечення сільського розвитку (О. Бородіна, Ю. Губені, Д. Есбі, Т. Лозинська, Ю. Малько та ін.) [1,3,4].

Багатьма авторами робиться акцент на пріоритетності створення економічної основи функціонування сільських громад, що потребує обґрунтування джерел формування місцевих бюджетів.

Постановка завдання. Систематизувати основні проблеми формування бюджетів сільських і селищних рад і розробити рекомендації щодо їх розв'язання чи мінімізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Законодавче забезпечення місцевого самоврядування в Україні передбачає, що воно ґрунтується не лише на праві, а й на спроможності місцевих рад виконувати повноваження передбачені нормативними документами. Міцна економічна основа функціонування місцевих громад дозволяє сформувати бюджети, доходна частина яких забезпечує не лише надання необхідних життєвоважливих послуг населенню (охорона здоров'я, водо- і теплопостачання, освіта, транспортне забезпечення тощо). Науковці вказують на незадовільну структуру бюджетів сільських і селищних рад, у складі якої до 90% припадає на прибутковий податок фізичних осіб. Також важливо відзначити, що з підвищенням рівня індустріалізації сільського господарства, у забезпеченні економічного розвитку зростає роль неаграрних функцій села, що потребує відповідного часу на структурну перебудову.

Таким чином протягом певного періоду існувала постійна дотаційність сільських бюджетів, тож пропозиції щодо поліпшення економічної основи сільських громад необхідно розглядати з урахуванням цієї обставини.

З огляду на бюджетні аспекти, оптимальною системою вважається та, що забезпечує такі параметри:

- вирівнювання видатків на кожному щаблі з урахуванням принципу субсидіарності;
- виключення делегування повноважень бюджетними установами вищому рівню адміністративно-територіальних одиниць;
- максимальна стандартизація видаткових повноважень, уніфікація завантаженості на бюджетні установи та працівників;
- дохідні джерела на одному адміністративно-територіальному рівні повинні бути однаково доступними для різних АТО цього рівня;
- формування податкових джерел повинно базуватись на принципах невідворотності їх сплати до відповідного місцевого бюджету;
- для забезпечення гнучкості бюджетної політики органів місцевого самоврядування необхідно мати можливість регулювання ставок місцевих податків ставками місцевими радами;
- зростання незалежності органів місцевого самоврядування від політичних та економічних впливів, формування відповідальності за вироблення місцевої політики, безумовно залежить від обсягу власних фінансових ресурсів;
- з метою мотивації органів місцевого самоврядування в нарощуванні доходних джерел, дотаційність місцевих бюджетів не повинна перевищувати 50% усіх доходів;
- рівень дотаційності за сукупністю адміністративно-територіальних одиниць одного рівня повинен бути однаковим для всіх рівнів;
- оптимізація рівня дотацій, при якому різниця між обсягом закріплених доходів та трансфертів між найбагатшими та найбіднішими місцевими бюджетами в розрахунку на мешканця знаходилась в межах 20-40%;
- трансферти на виконання делегованих повноважень повинні надходити безпосередньо з Державного бюджету до кожного місцевого бюджету. Тут можливі варіанти: або в Законі про Державний бюджет затверджуються всі трансферти, або фіксується загальний обсяг трансфертів, який потім перерозподіляється за чіткою формулою місцевими органами виконавчої влади [2].

Деякі умови досить складно реалізувати, але зараз реформування є необхідним інструментом впливу на ситуацію. В Україні застосовується найнижча ставка податку на доходи фізичних осіб в Європі, а також найнижчими є й самі доходи, що унеможливує низьку дотаційність бюджетів. У їх структурі більше 30% обсягу припадає на трансферти. Оскільки існує досить велика диференціація місцевих рад, спостерігається значний розрив у доходності бюджетів та їх залежності від дотацій. Тож на порядку денному залишається проблема дотримання неупередженості при розрахунку трансфертів.

На сьогодні Міністерство фінансів застосовує програмно-цільовий метод розрахунку трансфертів, використовуючи загальну формулу вирівнювання [2]:

$$T = a * (V - D), \quad (1)$$

де, T – розмір трансферу,

a – коефіцієнт вирівнювання,

V – плановий обсяг видатків місцевого бюджету, що береться до розрахунку трансфертів,

D – прогнозований обсяг доходів місцевого бюджету, що береться до розрахунку трансфертів.

У випадку якщо T позитивна величина, то місцевому бюджету передбачається дотація, а якщо T від'ємний – з нього вилучаються кошти.

a – застосовується лише до бюджетів, де передбачається вилучення.

V – складається з планових обсягів видатків за галузями.

D – індекс податкоспроможності місцевого бюджету, який характеризує обсяг акумульованих доходів у розрахунку на одного мешканця в бюджеті відносно до такого середнього показника по Україні.

Наявний метод розрахунку трансфертів фактично не стимулює нарощування доходів органами самоврядування і за змістом є вирівнюванням за видатками. Збільшення бюджетних доходів лише зменшує обсяг дотацій, і при цьому розмір бюджету не змінюється.

Вважаємо за доцільне дещо змінити формулу, використавши досвід Польщі. Вона матиме такий вигляд:

$$T = V - aD, \quad (2)$$

При цьому плановий показник видатків залишається гарантованим, а доходи на душу населення вирівнюються. Якщо вони перевищують середні більше, ніж на 15%, розрахунок дотацій ведеться за середньостатистичним показником. Це забезпечить поштовх для росту менш успішних органів самоврядування і стимулює більш успішні.

При розрахунку видатків за галузями доцільно дотримуватися принципу «пропорційно до кількості споживачів», прирівнюючи постійну складову до нуля. Звідси універсальна формула для всіх видатків матиме наступний вигляд:

$$V = NH + C, \quad (3)$$

де, V – обсяг видатків,

H – кількість споживачів;

N – фінансовий норматив бюджетної забезпеченості,

C – постійна складова, що відповідає мінімальному обсягу видатків.

До змін в методиці розрахунку трансфертів є пропозиції деяких науковців, враховувати потенційних, а не реальних споживачів послуг, а оскільки подекуди спостерігається намагання органів місцевого самоврядування, збільшити бюджети шляхом штучного збільшення реципієнтів, зокрема числа виконавців шкіл-інтернатів, пацієнтів лікарень тощо. Проте виникають труднощі з розрахунком потенційних потреб. Недоречною є пропозиція орієнтуватись на середні показники по Україні.

Доцільним є створення спеціального фонду, через який можуть проходити інвестиційні та капітальні субвенції. Поряд з цим необхідно спростити законодавчу базу стосовно точкових субвенцій з обмеженим часом дії та для розв'язання специфічних проблем локального характеру.

Зараз фінансова спроможність органів місцевого самоврядування є невідомою: 89% селищних бюджетів є дотаційними, а 79% з їх числа – глибоко

дотаційними. Переважна більшість громад все ж так формується навколо економічно активних центрів АТО, а ПДФО, що генерується на території громади, зараховується в основному до бюджету місцевої ради на території якої і проживають платники цього податку. Такий порядок є джерелом виникнення проблем для депресивних АТО, мешканці яких працюють поза їх межами, а отже і податок сплачують залежно від його реєстрації. Трудова міграція негативно позначається на формуванні доходів АТО. Не лише сільські, селищні, а й районні громади серйозно залежать від трансфертів з Державного бюджету, а рівномірність розподілу яких демотивує органи місцевого самоврядування, заохочує утриманські території.

Бюджет ОТГ є одним з видів місцевих бюджетів.

На відміну від бюджетів окремих сільських, селищних, міських рад, бюджет ОТГ має більші можливості, а саме: бюджети ОТГ набувають функцій, повноважень та фінансових ресурсів на рівні міста обласного значення. Однією з основних переваг є отримання ОТГ 60% податку на доходи фізичних осіб, який є основним джерелом наповнення бюджетів. Також ОТГ мають підтримку від держави на розвиток інфраструктури – кошти з Державного фонду регіонального розвитку та субвенції з державного бюджету.

Новий бюджет ОТГ розробляється з урахуванням особливостей підготовки місцевих бюджетів, визначених бюджетним законодавством.

Для збільшення обсягу доходів місцевих бюджетів пропонуємо застосувати ряд таких заходів:

Вирівняти ПДФО. Оподаткування доходів підприємств на рівні 18-19%. Ідея підвищення податку для підприємців є непродуктивною, оскільки проводить до тінізації господарської діяльності.

Повна відмова від надання будь-яких пільг щодо сплати податків, до місцевих бюджетів. За розрахунками дослідників при відміні пільг кількість глибоко дотаційних місцевих бюджетів знизиться на 20%. Особливу увагу слід звернути на соціальну пільгу з податку на доходи фізичних осіб, яка на сьогодні сягає до 60% доходів сільських громад та не прогнозованість податкового кредиту з ПДФО [2].

Розширення бази оподаткування шляхом збільшення ставки податку на відсотки з депозиту. Світова спільнота розглядає відсотки на депозит як пасивний дохід, що оподатковується за вищою ставкою, ніж доходи від активних операцій. В Україні доцільно встановити ставку залишаючи поза увагою можливість її диференціації, оскільки остання змусить відкрити банківську таємницю про вкладників, метою якої є контроль перевищення порогу оподаткування.

Зміна розподілу ПДФО між рівнями місцевих бюджетів. Розподіл ПДФО має відображати розподіл обсягу видаткових повноважень вторинної медицини, дитячих садків, будинків культури на районний рівень зменшить обсяг видатків з бюджетів сіл та селищ приблизно на третину. Оптимальна пропорція розподілу ПДФО має відповідати пропорції золотого перетину: 50:30:20 (громада, район, область).

Стимулювання збільшення обсягу власних доходів. Першочергово від них залежить забезпечення благоустрою територій, рівень надання комунальних послуг. Ключовим джерелом надходжень виступає оподаткування нерухомості

(землі та майна), базою для якої є її ринкова ціна. Неоподаткованими залишаються лише землі суспільного використання. Решта земель, що не є публічними: земля сільськогосподарського призначення, землі під багатоквартирними забудовами мають підлягати оподаткуванню. Мінімальна ставка податку доцільно ввести на рівні 1% від ринкової вартості землі.

Ще одним важливим джерелом поповнення місцевого бюджету виступають надходження в рамках програм допомоги і грантів міжнародних фінансових організацій та Європейського Союзу. Яскравим прикладом цього є Проект «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду» (МРГ) в якому акумульовано плани окремих громад щодо місцевого розвитку. Розглянемо практичні результати діяльності даного фонду в Херсонській області. Одразу зазначимо, що чим віддаленіший був район від обласного центру, тим більше ініціатив було у громад. Наприклад, Цюрупинський район, жодного разу не приймав участь у зазначеному проекті.

Деякі громади вже висували ініціативи щодо вирішення місцевих проблем, які реалізувалися іншими донорами. Особливістю даного проекту являється те, що плани ініціюються самою громадою, яка особисто бере участь у визначенні потреб місцевого розвитку та їх важливості для громад.

Плани розвитку громад вміщують заходи щодо розв'язання найбільш пріоритетних проблем. Більшість громад Херсонської області, тих районів які приймали участь у Проекті МРГ, виділили головними проблемами водопостачання і водовідведення та енергозбереження.

Успішність розвитку місцевих громад значною мірою залежить від зацікавленості та активної підтримки на районному рівні. В нашому випадку це Чаплинський та Новотроїцький райони, там районна влада залюбки іде назустріч подібним ініціативам.

Розвиток партнерства з місцевим бізнесом є одним із шляхів забезпечення життєздатності процесів, започаткованих неурядовими організаціями для збільшення соціального капіталу громади. Воно також сприяє тому, що неурядові організації починають розглядати можливий внесок бізнес-сектору у місцевий розвиток у більш широкому контексті, аніж просто як джерело ресурсів для себе

Ще одним джерелом поповнення місцевих бюджетів може бути Всеукраїнський конкурс проектів та програм місцевого самоврядування. Проте дослідники зазначають, що велика кількість органів місцевого самоврядування не беруть участь у подібних конкурсах.

Підсумовуючи, можна зазначити, що хоча економічні детермінанти у процесі суспільного розвитку поступаються своїм місцем соціальним чинникам у кризові періоди їх значення різко зростає, оскільки будь-яка трансформація, перебудова чи зміна вектору розвитку потребує відповідних ресурсів.

Висновки. Проведене дослідження дозволило сформулювати наукову проблему, яка потребує розв'язання і зміст якої полягає у розширенні прогалини між економічною спроможністю місцевих громад і сучасними потребами життєзабезпечення сільських жителів України, які все більше орієнтуються на європейські взірці.

Тож завдання формування економічної основи сільських і селищних громад набуває все більшої пріоритетності. У цьому зв'язку слід звернути увагу як

на пошук джерел бюджетних надходжень, так і на удосконалення механізму бюджетних трансфертів з огляду на високий рівень дотаційності місцевих бюджетів. Контекстуально великого значення набуває консолідація зусиль громади, бізнес-структур, органів державної влади і громадських організацій, а також мобілізація фінансових ресурсів.

Співфінансування реально є дієвим механізмом вирішення місцевих справ, яке здійснюється з орієнтацією на потреби громади.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Бородіна О. Сільський розвиток в Україні: проблеми становлення / О. Бородіна, І. Прокопа // Економіка України. – 2009. – №4 – С. 74-85.
2. Ганущак Ю. Реформа територіальної організації влади / Ю. Ганущак – К ; швейцарсько-український проект. Підтримка децентралізації в Україні DESPRO. – К. : ТОВ «Сларія-А», 2013. – 160 с.
3. Губені Ю. Розвиток сільських територій: деякі аспекти європейської теорії і прак-тики/Ю. Губені//Економіка України. – 2007. – №4. – С.63-70.
4. Лозинська Т.М. Політика сільського розвитку: новий погляд на проблему / Т.М. Лозинська, Ю. С. Малько//Державне регулювання інноваційного розвитку економіки України: стратегічні пріоритети: [моногр.] / [М. А. Латинін, С. В. Майстро, В. Ю. Бабаєв та ін.]; за заг. ред. д. держ. упр., проф. М. А. Латиніна. – Х.: Вид-во Хар РІ НАДУ «Магістр», 2014.-С. 99-119.
5. Павлов О. І. Модель сільського розвитку в Україні та її відповідність стандартам Європейського Союзу / О.І. Павлов // Статистичник України. – 2006. – №9. – С. 14-17.
6. Удосконалення управління державними фінансами та реформування податкової системи України / за ред. Т.І.Єфименко. – К. : ДННУ “Акад. фін. управління”, 2015. – 446 с.

УДК 656: 073.9

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛОГІСТИЧНИХ ПОТОКІВ

Тарасюк А.В. – к.е.н., доцент,
Кузнецов Д.С. – магістрант,
Херсонський національний технічний університет

У статті досліджено особливості організації логістичних потоків в Україні. Проведено аналіз результатів господарської діяльності транспортних підприємств. Розглянуто основні перспективи розвитку транспортної галузі в Україні, та запропоновані заходи, щодо підвищення ефективності логістичного забезпечення підприємств транспортної галузі.

Ключові слова: логістичний потік, матеріальний потік, транспортування, практичні проблеми ефективності організації логістичних потоків.

Тарасюк А.В., Кузнецов Д.С. Практические аспекты организации логистических потоков

В статье исследованы особенности организации логистических потоков в Украине. Проведен анализ результатов хозяйственной деятельности транспортных предприятий. Рассмотрены основные перспективы развития транспортной отрасли в Украине предложены мероприятия по повышению эффективности логистического обеспечения предприятий транспортной отрасли.

Ключевые слова: логистический поток, материальный поток, транспортировка, практические проблемы эффективности организации логистических потоков.

Tarasiuk A.V., Kuznetsov D.S. Practical aspects of the logistic flows organization

In the article the researches of particular organization of logistics flows in Ukraine. There were analyzed the results of the economic activity of transport enterprises. And considered the main prospects of the development of the transport industry in Ukraine.

Keywords: logistical flow, material flow, transportation, transport task, practical problems of transportation, practical problems of transportation.

Постановка проблеми. Сьогодні особливо актуальною є інтеграція України до міжнародного економічного простору. Виникає необхідність транспортних перевезень на значні відстані. З метою підвищення ефективності діяльності і мінімізації затрат та збалансування роботи підприємств цієї галузі необхідно приділяти більше уваги розвитку логістики в Україні, а особливо практичному аспекту організації логістичних потоків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням організації вантажоперевезень і логістики в цілому займалися А.М. Гаджинський, Еремеева Л. Э., Волгін Н.Н. та інші. Проте динамічний ринок вимагає постійного оновлення підходів до вирішення економічних проблем ефективності, в тому числі і у сфері послуг з вантажоперевезень.

Постановка завдання. Метою дослідження є вивчення особливостей і практичних аспектів організації логістичних потоків в транспортній галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ефективне функціонування транспортної галузі визначається ступенем ефективності організації логістичних потоків. Потік у логістиці є основною одиницею економічного аналізу. Ми поділяємо точку зору А.М. Гаджинського, що логістика покликана забезпечити ефективне управління матеріальними і відповідними їм інформаційними потоками [2].

В логістиці доцільно виділити три окремі потоки: матеріальні; фінансові; інформаційні послуги.

Матеріальний потік традиційно має найбільше значення в логістиці. Він представлений матеріальними ресурсами, незавершеним виробництвом і готовою продукцією, які знаходяться в стані руху. Транспортні операції здійснюються по відношенню до них і пов'язані з переміщенням в просторі і часі ресурсів від постачальників до споживача.

За даними «Державної служби статистики України» вантажообіг (Рис.1) за перше півріччя 2017 року на усіх видах транспорту трохи перевищив показники аналогічного періоду минулого року. Водночас об'єми перевезених вантажів дещо зменшились.

Так, у січні–липні 2017 р. вантажообіг підприємств транспорту в Україні становив 194,7 млрд.ткм, або 108,7% від обсягу січня–липня 2016 р. при цьому, традиційно найбільший обсяг вантажоперевезень було здійснено залізнич-

ним транспортом – 56,46%, 11,53% – автомобільним, 1,27% – водним, 3 0,67% – трубопровідним і 0,07% – авіаційним транспортом.

Транспортними підприємствами перевезено 359,8 млн.т вантажів, що становить 104,5% від обсягів січня–липня 2016 р (Табл. 1). – загальний обсяг перевезеного товару трохи збільшився, порівняно із попереднім роком.

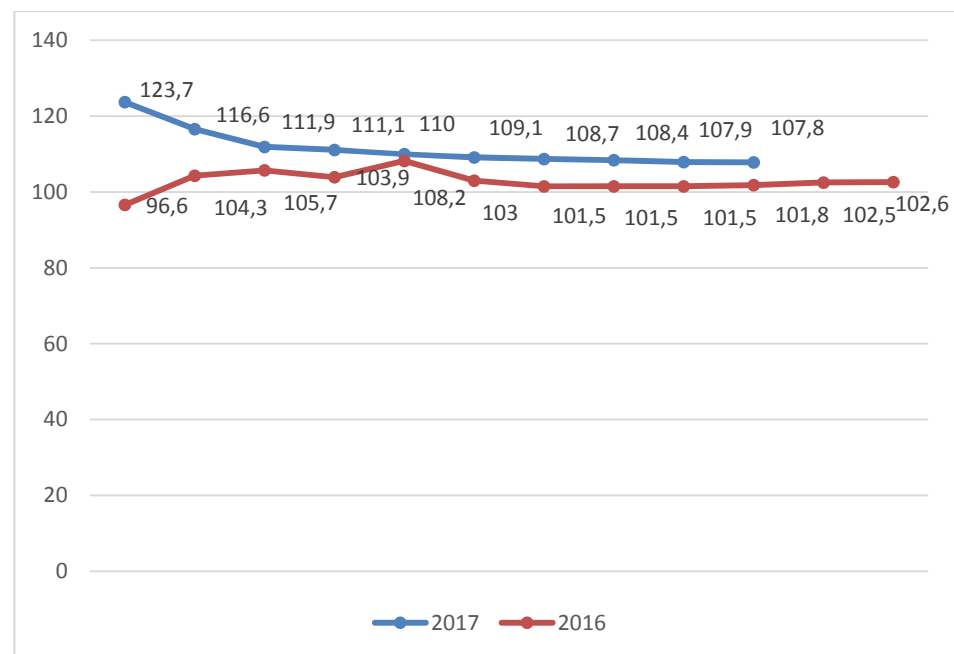

Рисунок 1 – Вантажооборот (у% відп. періоду поперед. року, наростаючим підсумком)

Таблиця 1 – Вантажні перевезення в Україні у 2017 р.

Найменування	Вантажооборот		Перевезено вантажів	
	млн.ткм	у% до січня–липня 2016	млн.т	у% до січня–липня 2016
Транспорт	194696,1	108,7	359,8	104,5
залізничний*	109923,6	104,9	194	101
автомобільний	22446,5	108,8	97	106,5
водний	2479,9	119	3	92,9
трубопровідний	59713	116	65,8	113,7
авіаційний	133,1	102,1	0,04	97,6

* За оперативними даними ПАТ "Укрзалізниця".

Розглянемо обсяги експорту-імпорту товарів, що дозволить нам зрозуміти динаміку транспортування товарів з урахуванням міжнародних перевезень (Табл. 2).

Таблиця 2 – Обсяги експорту-імпорту товарів за регіонами України за 9 місяців 2017 року

Назва	Експорт		Імпорт		Сальдо
	тис.дол. США	у% до 9 місяців 2016	тис.дол. США	у% до 9 місяців 2016	
Україна	31327221,1	121,1	35199195,7 ²	127,3	-3871974,6
Вінницька	846866,5	135,5	255754,0	120,2	591112,5
Волинська	487715,4	108,3	1017100,4	130,3	-529385,0
Дніпропетровська	5154087,9	121,7	3314476,0	134,2	1839611,9
Донецька	3146889,9	124,1	1415348,3	186,6	1731541,6
Житомирська	435321,1	124,3	333505,7	143,4	101815,4
Закарпатська	1033060,3	116,5	976317,5	117,5	56742,8
Запорізька	2122696,0	127,7	884503,5	120,6	1238192,5
Івано-Франківська	441846,1	112,3	425794,3	142,3	16051,8
Київська	1318630,6	109,7	2515337,9	117,1	-1196707,3
Кіровоградська	311574,6	105,3	177824,2	129,0	133750,4
Луганська	180541,9	52,7	191264,8	70,5	-10722,9
Львівська	1142495,3	125,5	1564010,0	129,4	-421514,7
Миколаївська	1352630,1	121,6	571516,2	113,0	781113,9
Одеська	1406185,0	134,9	1058605,0	122,1	347580,0
Полтавська	1363774,7	132,4	832900,6	137,7	530874,1
Рівненська	277454,9	120,1	235696,1	135,7	41758,8
Сумська	466056,0	115,6	393516,1	120,4	72539,9
Тернопільська	262831,7	125,3	267654,4	133,4	-4822,7
Харківська	865596,6	117,9	1156435,7	108,4	-290839,1
Херсонська	207028,7	115,8	151114,5	118,5	55914,2
Хмельницька	323241,2	156,5	306427,0	128,1	16814,2
Черкаська	439618,1	133,0	279377,2	135,5	160240,9
Чернівецька	94713,3	104,2	82095,4	125,0	12617,9
Чернігівська	414159,4	142,7	333474,0	91,4	80685,4
м.Київ	7131093,9	117,8	13841551,7	121,1	-6710457,8

Перевезення вантажів є важливою та невід'ємною частиною ефективного функціонування економіки (що логічно, адже будь-який створений, імпортований чи експортований товар має бути переміщеним за допомогою транспорту).

Прискорення темпів розвитку суспільства в цілому та удосконалення економічних відносин привело до появи послуг аутсорсингу. Одна із найбільших розвинених сфер аутсорсингу – надання транспортних послуг.

Використання таких послуг дозволить компанії сконцентруватися на основній сфері діяльності підвищуючи якість продукції, удосконалюючи виробничий процес та забезпечуючи високу ефективність господарської діяльності.

У зв'язку з цим вивчення і аналіз практичних проблем перевезення дасть можливість підвищити загальну ефективність економіки. Серед проблем, які в найбільшій мірі впливають на кінцевий результат господарської діяльності автотранспортних підприємств слід виділити наступні.

Правильне застосування методу нарахування амортизації. Відомо, що методів нарахування амортизації досить багато, при цьому на даний момент кожне підприємство саме вирішує, яким з них користуватися, принаймні, для внутрішніх потреб (наприклад, розрахунок собівартості перевезення або залишкової вартості транспорту).

Із метою визначення оптимального терміну заміни транспортного засобу доцільно використовувати логістичну методику, яка враховує зростаючі з часом експлуатаційні витрати з одного боку і поступово знижувану продуктивність, і залишкову вартість автомобіля – з іншого. Така методику дає можливість зрозуміти, на якому терміні служби автомобіль вигідніше продати за залишковою ринковою вартістю, ніж експлуатувати його з усе більш зростаючими витратами, що включають амортизацію, вартість ремонтів і т.д.

– Вибір ефективного методу контролю пересування транспорту та вантажу. Незважаючи на сучасні комп'ютерні методи контролю пересування транспорту (GPS), рекомендовано встановлення додаткового обладнання: датчиків точного положення транспортного засобу, багажу у цьому транспорті і, особливо, стану багажу (у разі транспортування крихкого, хімічного та ін. матеріалів).

– Організація ефективних логістичних потоків, та маршрутів перевезення. З переходом на ринкові відносини виникли труднощі і хаотичність у побудові логістичних шляхів, а значна кількість методів оптимізації транспортного процесу були забуті. У зв'язку з цим, доцільно рекомендувати отримання окремого навчання із вузькоспеціалізованими потребами.

– Проблема недовантаження транспортних засобів. Через незнання основ сумісності вантажів (створення так званих кластерів) працівниками підприємства, автомобіль залишається недовантаженим, а оплата здійснюється за пройдений кілометраж. Таким чином, відбувається значна переплата за використання «х + n» транспорту, де «х» – оптимально необхідна кількість транспорту, а «n» – кількість використовуваного транспорту, експлуатацію, якого можна було уникнути, при належних розрахунках.

– Оптимізація перевезень стає складною проблемою, якщо транспорт, що знаходиться в розпорядженні підприємства різного тоннажу, а покупка нового складу не розглядається. Більш того, в ряді випадків, на відстанях 700-1500 км залізничний транспорт стає набагато більш економічним, ніж автомобільний. Це питання, в першу чергу, має бути вирішеним під час планування робіт по перевезенню із вибором оптимального транспортного засобу до закупівлі, але розглядаючи випадок, коли транспорт уже в наявності і має бути введений в експлуатацію у будь-якому чині, доцільно розглянути можливість складного компонування із розрізних об'єктів, але дозволених до сумісного транспортування, або ж створити додаткові пункти маршруту – склади, для зберігання і, або довантаження транспорту перевезення.

– Проблеми ефективного страхування вантажів. Більшість вантажовідправників і вантажоодержувачів намагаються застрахувати свої перевезення, скориставшись послугами страхових компаній. На практиці переважає страхування саме вантажу, а не транспортного засобу з вантажем. В більшості випадків страхівка оформлюється як відсоток від вартості вантажу (зазвичай – 0,15-0,25%), і при настанні страхового випадку проводиться страхова виплата в тому обсязі, в якому завдано шкоди вантажу. Зазвичай вартість збитку відшкодується не в повній мірі.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Транспортній галузі взагалі і автотранспорту, зокрема, притаманні загальні проблеми, а саме – низький рівень застосовуваних технологій, застарілий транспортний парк,

відсутність достатнього обсягу фінансування та обігових коштів, неефективна організація логістичних потоків і т.д.

Транспортне забезпечення економіки України вимагає вдосконалення процесу транспортування на організаційному і експлуатаційному рівнях. Ефективна організація транспортних потоків здатна забезпечити підвищення загальної економічної ефективності транспортної галузі.

Подальші дослідження доцільно проводити в напрямку розробки організаційних і економічних механізмів, котрі спроможні забезпечити ефективне функціонування підприємств автомобільного транспорту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Богданов А. В. Що таке логістичні потоки? Їх види та класифікація <https://cargolink.ru/ls/blog/554.html>.
2. Гаджинский А.М. Логистика: навч. посіб / А.М. Гаджинський. – М. : Знание, 2015. – 316 с.
3. Єремеева Л. Е. Транспортна логістика: підручник / Л.Е. Єремеева. – Львів : Наукова книга, 2013. – 405 с.
4. Терещіна Н.П., Левицька Л.П., Шкурина Л.В. Економіка залізничного транспорту: навч. посіб / Н.П. Терещіна, Л.П. Левицька, Л.В. Шкурина. – К. : Знання, 2014. – 280 с.

УКД 658.15

АСПЕКТИ ФІНАНСОВОЇ ОЦІНКИ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

Шифрина Н.І. – к.ек.н., доцент, ХНЕУ ім. С. Кузнеця

У статті систематизовано переваги й недоліки фінансової оцінки. Проведено фінансову оцінку п'яти промислових підприємств України. Розраховано коефіцієнт варіації, визначено можливість використання середньогалузевих значень фінансових показників як інформаційної бази порівняння.

Ключові слова: фінансова оцінка, фінансові показники, промислове підприємство, база порівняння.

Шифрина Н.И. Аспекты финансовой оценки промышленных предприятий Украины

В статье систематизированы преимущества и недостатки финансовой оценки. Проведено финансовую оценку пяти промышленных предприятий Украины. Рассчитан коэффициент вариации, определена возможность использования среднеотраслевых значений финансовых показателей как информационной базы сравнения.

Ключевые слова: финансовая оценка, финансовые показатели, промышленное предприятие, база сравнения.

Shyfrina N.I. Aspects of the financial valuation of Ukrainian industrial enterprises
The article systematizes the advantages and disadvantages of financial valuation. Financial valuation of five industrial enterprises of Ukraine was conducted. The coefficient of variation is

calculated, the possibility of using the medium-scale values of financial indicators as an information base of comparison is determined.

Key words: financial valuation, financial indicators, industrial enterprise, base of comparison.

Постановка проблеми. Одним з найважливіших напрямків розвитку економіки України є нарощення промислового потенціалу, який має великий вплив на продуктивність, ефективність і прогрес у всіх сферах людської діяльності: будівництві, сільському господарстві й транспорті, побутовому обслуговуванні й медицині та інших галузях. Стабільний розвиток промислового виробництва забезпечує рентабельність і конкурентноздатність більшості товарів і послуг, зростання інтелектуального й матеріального рівня населення, соціальний захист і розвиток економіки держави в цілому.

Відмінними рисами промислового виробництва є потреба в постійному підвищенні кваліфікації кадрів, використанні наукових досягнень, підтримці технологій на передовому рівні й своєчасному відновленні та модернізації устаткування. Тому промислові підприємства особливо мають потребу в значному капіталі й вкрай відчутні до неоптимального використання фінансових ресурсів, що є однією з основних проблем розвитку промисловості України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання фінансової оцінки знаходять відображення в роботах вітчизняних і зарубіжних науковців і практиків, зокрема: О. К. Єлісеєвою та Т. В. Решетняк розглянуто різноманітні підходи застосування методів багатофакторного статистичного аналізу та нейротехнологій для оцінки фінансового стану підприємств [1]; Н. П. Шморгун й І. В. Головка зосереджуються на технічній стороні фінансових обчислень, виведенні формул і показу методики їх застосування під час визначення фінансових характеристик [2]; Мамрак О. розроблено інтегрований показник для визначення класу фінансової надійності підприємства [3]; В. Михайлович, Ю. Прилипко та В. Бірюченко проаналізовано склад фінансових показників в залежності від економічної галузі [4]; Юр'євою Г. В побудовано галузеву інтегральну дискримінантну функцію щодо визначення фінансового стану підприємств з урахуванням специфіки вітчизняної економіки та особливостей виробництва [5].

Дослідження показують, що тільки на основі своєчасної і достовірної фінансової оцінки існує можливість розробки й прийняття обґрунтованих управлінських рішень стосовно усунення недоліків діяльності підприємства, виявлення резервів підвищення фінансової стійкості та платоспроможності, доцільності залучення додаткових фінансових ресурсів для досягнення стабільного безризикового розвитку підприємства. Основою адекватної фінансової оцінки є зіставлення отриманих значень показників з базою порівняння, ретельний вибір якої, є ключовим питанням більшості промислових підприємств, що обумовлює актуальність подальших досліджень у цьому напрямку.

Постановка завдання. Метою статті є систематизація переваг та недоліків існуючих методик фінансової оцінки промислових підприємств, визначення можливості використання у якості інформаційної бази порівняння середньогалузевих значень фінансових показників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна теорія і практика пропонує багато методик фінансової оцінки підприємств, які можна представити у вигляді двох основних напрямків дослідження.

1. Коефіцієнтний фінансовий аналіз.

Фінансова оцінка являє собою розрахунок абсолютних і відносних показників, які характеризують стан і тенденції розвитку досліджуваного промислового підприємства за основними напрямками дослідження (майновий стан, ліквідність, платоспроможність, фінансова незалежність, прибутковість та рентабельність, ділова та ринкова активність й ін.), а також.

Мета даного виду аналізу – більш докладна характеристика можливостей та досягнень аналізованого підприємства в ретро- та перспективі. Деталізація аналітичних процедур може бути досягнута за рахунок залучення більш якісної інформаційної бази, складання деталізованої програми аналізу, використання складного й різноманітного аналітичного інструментарію, порівняння отриманих результатів з нормативними або базисними величинами [1, с. 37-41;].

Переваги деталізованого фінансового аналізу:

- простота розрахунків;
- елімінування інфляції при розрахунку фінансових коефіцієнтів;
- оцінка фінансового стану підприємства, як у короткостроковій, так й у довгостроковій перспективі;
- можливість всебічної оцінки досліджуваного підприємства й виявлення причин змін його фінансового стану.

Водночас із зазначеними перевагами наведеної методики, існують певні недоліки, що створюють передумови необ'єктивності аналітичних суджень, а також призводять до деяких проблем у використанні, а саме:

- не існує однозначних оцінок щодо величини й діапазону значень нормативних показників (табл. 1). Це пояснюється розходженнями облікової політики, масштабами діяльності, регіональними й галузевими особливостями та іншими причинами;

Таблиця 1 – Розбіжності в нормативних значеннях деяких показників фінансового стану підприємства [1, 2, 3, 6]

Коефіцієнти	Рекомендовані нормативні значення за різними авторами			
	Єлісеєва О. Решетняк Т.	Шморгун Н. Головка І.	Стоянова Є.	Мамрак О.
Абсолютної ліквідності	> 0,2	0,2-0,5	0,2-0,25	≥ 0,2
Автономії	≥ 0,5	> 0,5	0,6	≥ 0,2
Поточної ліквідності	< 2	1,5-2,5	1-2	≥ 2
Швидкої ліквідності	> 1	0,7-0,8	0,7-0,8	≥ 0,3

показники прибутковості, рентабельності, майнового стану, ділової і ринкової активності підприємства не мають нормативних значень. Для зіставлення такого виду показників використовують різні джерела інформації: звітність лідируючих у галузі підприємств, конкуруючих компаній, промислові довідники, які, на жаль, можуть бути не завжди оптимальними;

кожен окремий показник, що розраховується в процесі аналізу, несе певну частку суттєвої інформації, тому варто аналізувати сукупність показників, що

не завжди приводить до однозначної думки щодо фінансової оцінки промислового підприємства в цілому.

2. Комплексний фінансова оцінка.

Сутність цієї методики полягає у тому, що на основі математичного моделювання формується група показників, які у сукупності повинні відповідати вимогам комплексної характеристики поточного стану підприємства та перспективам його подальшого розвитку. Наступним кроком відібрані показники компонується в єдиний інтегральний фінансовий показник. Комплексний фінансовий аналіз в основному використовується для визначення фінансово-економічного стану, комплексної рейтингової оцінки й імовірності банкрутства досліджуваного підприємства.

З економічної літератури відомі моделі Альтмана, Бівера, Спрінгейта, Тафлета, Тішоу, Ліса, Конана, Гольдера, Терещенко, Андрущак, універсальна дискримінантна модель [1, 2, 5] та ін.

Переваги комплексної фінансової оцінки:

- оцінка фінансового підприємства в цілому;
- можливість визначення ймовірності банкрутства й порівняння фінансового стану різних підприємств.

Водночас із зазначеними перевагами, слід вказати на існуючі недоліки цієї методики, а саме:

- не враховуються регіональні, галузеві та інші особливості функціонування підприємства;
- оцінка досліджуваного підприємства та виявлення фінансового положення, що створилося, не є всебічною, тобто має місце обмеженість результатів такого аналізу;
- вплив інфляції на деякі показники;
- використання моделей з показниками ринкової активності підприємства ускладнюється внаслідок недостатньої, поки що, розвинутості фондового ринку України;
- можливі суперечності щодо результатів, отриманих за допомогою різних моделей [5].

Ключовим моментом фінансової оцінки промислових підприємств України є значення показників, що використовуються у якості бази порівняння. Більшість науковців пропонує використання як бази порівняння даних минулих періодів досліджуваного підприємства, лідируючих (або конкуруючих) компаній, нормативних величин, середньогалузевих значень фінансових показників та ін. [1; 2; 3; 5].

У таблиці 2 наведено середньогалузеві значення показників ($\bar{\delta}$) [4] і результати фінансової оцінки п'яти промислових підприємств, розрахованих за даними бухгалтерської звітності за 2016 р.: ТОВ «Костянтинівський завод металургійного обладнання»; ВКП «Форпост» в формі ТОВ; ТОВ «Спокій»; ДНВП «Об'єднання Комунар»; ВАТ «Мотор Січ».

Отримані значення фінансових показників представлені у вигляді варіаційного ряду – сукупності значень варіюючого признаку і відповідних їм чисельностей одиниць сукупності. На їх основі визначено [7, С. 9-65]:

- варіаційний розмах (R) – широту розсіювання, тобто різницю між екстремальними значеннями варіаційного ряду;
- дисперсію (σ^2) – середній квадрат відхилень варіантів (x) від середньої арифметичної ($\bar{\delta}$);
- середнє квадратичне відхилення (σ) – стандартне відхилення, що являє собою міру коливання;
- коефіцієнт варіації (V) – відносну величину, що характеризує коливання признаку по варіаційному розмаху (V_R) і по середньому квадратичному відхиленню (V_σ).

Таблиця 2 – Фінансові показники діяльності машинобудівних підприємств України

Показники	$\bar{\delta}$	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄	X ₅	R	σ^2	σ	V _R (%)	V _{σ} (%)
1. Рентабельність активів	-0,025	0,078	-0,097	-0,001	0,001	0,065	0,175	0,005029	0,070915	-700	-283,662
2. Рентабельність власного капіталу	-0,033	0,618	-0,194	-0,016	0,002	0,116	0,812	0,094687	0,307713	-2460,61	-932,464
3. Рентабельність реалізації	-0,036	0,025	-0,132	-0,126	0,001	0,253	0,385	0,021185	0,145552	-1069,44	-404,311
4. Оборотноість обігових активів	0,543	4,87	0,9	0,12	1,36	0,39	4,75	3,944041	1,985961	874,7698	365,7387
5. Оборотноість запасів	1,396	55,99	1,66	0,34	6,24	1,76	55,65	601,0573	24,51647	3986,39	1756,194
6. Оборотноість власного капіталу	0,459	24,8	1,47	0,13	1,18	0,46	24,67	118,8269	10,90078	5374,728	2374,897
7. Коефіцієнт фінансового ризику	0,309	6,16	1,25	0,53	0,41	0,65	5,75	7,059001	2,656878	1860,841	859,8311
8. Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,347	-1,24	0,6	0,64	0,48	0,45	1,88	0,539345	0,734401	541,7867	211,643
9. Коефіцієнт довгострокової заборгованості	0,07	0,78	0	0,01	0,02	0,09	0,77	0,1031	0,321092	1100	458,7027
10. Коефіцієнт короткострокової заборгованості	0,757	0,4	1	0,97	0,94	0,85	0,6	0,054801	0,234096	79,2602	30,9242
11. Коефіцієнт оборотноість кредиторської заборгованості	4,896	17,17	1,69	0,34	14,33	4,7	16,83	54,14508	7,358334	343,75	150,2928
12. Коефіцієнт поточної ліквідності	1,065	1,96	1,48	2,26	2,25	1,98	0,78	0,928545	0,96361	73,2394	90,4798
13. Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,945	1,8	0,72	1,47	1,79	1,72	1,08	0,364385	0,603643	55,527	31,0356

Висновки і пропозиції. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що практично усі варіюючі признаки (фінансові показники) мають занадто велику широту розсіювання одиниць, що увійшли до складу сукупності. Найбільші коливання спостерігаються серед групи показників, що характеризують рентабельність і оборотність (більше 1000%), найменші – ліквідність й платоспроможність (30-90%).

Це пояснюється певними особливостями та відмінностями у режимах функціонування промислових підприємств, що при фінансовій оцінці впливатиме на показники господарської діяльності, значення яких більшою мірою буде залежити від стадії розвитку та специфіки конкретного виробництва. За даних обставин використання середньогалузевих значень як інформаційної бази порівняння, як і зіставлення з показниками інших компаній вважається неефективним і недоцільним. Винятковим може бути використання даних групи однотипних підприємств, що мають схожі масштаби і технологічні особливості виробництва однорідної продукції, що, з врахуванням специфіки промислового виробництва пов'язане з певними труднощами за рахунок існування великої кількості різних за складом і функціональними особливостями підприємств.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Методи та моделі оцінки і прогнозування фінансового стану підприємств: Монографія / О. К. Єлисеєва, Т. В. Решетняк. – Краматорськ : ДДМА, 2007. – 208 с.
2. Шморгун Н. П., Головка І. В. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник / Н. П., Шморгун, І. В. Головка. – К. : ЦНЛ, 2006. – 528 с.
3. Мамрак О. Определение класса финансовой надежности предприятия на примере металлургической отрасли / О. Мамрак // Економіка, фінанси, право. – 2002. – №5. – С. 13-16.
4. Михайлов В. Фінансовий стан підприємств (Аналіз деяких методичних питань) / Володимир Михайлов, Юрій Прилипка, Вікторія Бірюченко // Ринок цінних паперів України. – 2004. – № 5-6. – С. 31-37.
5. Юр'єва Г. В. Оцінка фінансового стану промислових підприємств – багатомірний підхід: Автореф. дис. КСН : 08.04.01 / Одес. держ. екон. ун-т. – Одеса, 2006. – 19 с.
6. Финансовый менеджмент: теория и практика: Учебник / Под ред. Е. С. Стояновой. – 5-е изд., перераб. и доп. – М. : Изд-во «Перспектива», 2003. – 656 с.
7. Венецкий И. Г. Основные математико-статистические понятия и формулы в экономическом анализе: Справочник / И. Г. Венецкий, В. И. Венецкая. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Статистика, 1979. – 447 с.

Умови публікації статей у фаховому науковому виданні Херсонського державного аграрного університету «Таврійський науковий вісник»

Фахове наукове видання Херсонського державного аграрного університету «Таврійський науковий вісник» – це науково-практичний журнал, заснований у 1996 році. Видається за рішенням Науково-координаційної ради Херсонської області Південного наукового центру Національної академії аграрних наук України, вченої ради Херсонського державного аграрного університету та Президії Української академії аграрних наук з 1996 року. Зареєстрований у ВАК України в 1997 році “Сільськогосподарські науки”, перереєстрацію пройшов у червні 1999 року (Постанова президії ВАК № 1-05/7), у лютому 2000 року (№ 2-02/2) додатково “Економіка в сільському господарстві”, у червні 2007 року (№ 1-05/6) додатково “Іхтіологія” та у квітні 2010 року “Сільськогосподарські науки” (№ 1-05/3). Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 13534-2508 ПР від 10.12.2007 року.

У журналі висвітлюються актуальні питання аграрної науки за секціями:

- землеробство, рослинництво, овочівництво та баштанництво;
- тваринництво, кормовиробництво, збереження та переробка сільськогосподарської продукції;
- меліорація і родючість ґрунтів;
- екологія, іхтіологія та аквакультура;
- економічні науки.

Видання входить до «Переліку наукових фахових видань, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук». Редколегія видання здійснює зовнішнє та внутрішнє рецензування всіх статей, що надходять до неї. До складу редколегії журналу входять провідні українські та іноземні фахівці. Видання співпрацює з найбільшими ВНЗ України та зарубіжжя, органами державної влади та місцевого самоврядування. Така співпраця передбачає розміщення інформаційних матеріалів, публікування наукових статей, проведення на базі видання конференцій, обговорень та круглих столів. У виданні публікуються науково-теоретичні та практичні матеріали з актуальних загальнотеоретичних та галузевих питань, а також пропозиції до удосконалення сільськогосподарського виробництва та економіки країни.

Запрошуємо всіх бажаючих до співробітництва з нашим виданням та пропонуємо Вам опублікувати Ваші статті. Це видання розраховане не тільки для науковців, а й для практиків, які черпають із нього чимало корисного для своєї діяльності.

З повагою, Головний редактор журналу
Кирилов Юрій Євгенійович

ПОРЯДОК ПОДАННЯ МАТЕРІАЛІВ

Для опублікування статті у фаховому науковому виданні необхідно надіслати електронною поштою до редакції журналу наступні матеріали:

- заповнити довідку про автора
- оформити статтю згідно вказаних вимог

- підготувати авторський реферат статті англійською мовою для розміщення на веб-сайті видання (авторський реферат статті повинен містити: прізвище та ініціали автора, звання або посаду, місце роботи або навчання, назву статті, стислий зміст статті мінімальним обсягом 250 слів або 1000 знаків). Англійський варіант приймається лише за умови його **ФАХОВОГО ПЕРЕКЛАДУ**. У разі надсилання англійського варіанту, перекладеного через інтернет-перекладачі (напр. Google), матеріали будуть відхилені. До авторського реферату англійською мовою додається його оригінал українською мовою.

Надіслати рукопис статті в електронному виді на адресу: podakov@list.ru

- для осіб, які не мають наукового ступеню, – додатково надсилають відскановану рецензію наукового керівника чи рецензію особи, яка має науковий ступінь (підпис рецензента повинен бути завірений у відділі кадрів установи або печаткою факультету (інституту)).

Після отримання підтвердження від редколегії про прийняття статті до друку:

- надіслати відскановану копію підтвердження про сплату публікаційного внеску. Реквізити для здійснення платежу наведені нижче.

Мови публікацій: українська, російська, англійська. Матеріали надані англійською мовою за авторством докторів наук – публікуються безкоштовно.

До видання приймаються статті: докторів наук, кандидатів наук, молодих науковців (аспірантів, здобувачів, магістрантів), а також інших осіб, які мають вищу освіту та займаються науковою діяльністю.

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

Шановні науковці! Наукові статті повинні бути оформлені згідно правил оформлення рукописів для фахового наукового видання Херсонського державного аграрного університету «Таврійський науковий вісник».

Загальні вимоги:

Статті повинні відповідати вимогам постанови Президії Вищої атестаційної комісії України "Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліків ВАК України" від 15.01.2003р., та мати наступні обов'язкові елементи:

- **постановка проблеми** у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями;
- **аналіз останніх досліджень і публікацій**, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор;

- **виділення невіршених раніше частин загальної проблеми**, котрим присвячується означена стаття;
- **формулювання цілей статті** (постановка завдання);
- **виклад основного матеріалу дослідження** з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів;
- **висновки** з цього дослідження і перспективи подальших досліджень у даному напрямку.

Авторами подаються статті, що є виключно власними оригінальними дослідженнями із дотриманням правил цитування та посилань. **Подання свідомо неправдивої інформації або ж плагіату є неприйнятним та неетичним.** Окрім того, до друку приймаються лише статті, які не публікувались раніше у інших журналах.

Редакція залишає за собою право на рецензування, редагування, скорочення і відхилення статей.

За достовірність фактів, статистичних даних та іншої інформації відповідальність несе автор.

Передрук (перевидання) матеріалів видання дозволяється тільки з дозволу автора і редакції.

Технічні вимоги:

- обсяг статті – від 6 до 25 сторінок, формату А-4, набраних в редакторі Microsoft Word;
- шрифт тексту – Times New Roman, розмір 14, через інтервал 1,0;
- поля з усіх сторін – 20 мм; • якщо стаття містить таблиці і (або) рисунки, то вони повинні бути компактними, мати назву, шрифт тексту – Times New Roman, розмір 12. Математичні формули мають бути ретельно перевірені та чітко надруковані. Кількість таблиць, формул та ілюстрацій має бути мінімальною та доречною. Рисунки і таблиці на альбомних сторінках не приймаються;
- посилання на джерела необхідно робити по тексту у квадратних дужках із зазначенням номерів сторінок відповідно джерела: наприклад, [3, с. 234] або [2, с. 35; 8, с. 234];
- список використаних джерел подається наприкінці статті в порядку згадування джерел відповідно до існуючих стандартів бібліографічного опису (див.: стандарт «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис» (ДСТУ 7.1:2006 та Форма 23, затверджена наказом ВАК України від 29 травня 2007 року № 342);
- стаття повинна містити анотації та ключові слова українською, російською та англійською мовами, переклад назви статті на англійську мову; обсяг анотації – мінімум 3 речення, кількість ключових слів – мінімум 5 слів.

Авторами вноситься публікаційний внесок, який покриває витрати, пов'язані з редагуванням статей, макетуванням та друком журналу. Редакція журналу поштовою пересилкою не займається.

З повагою, відповідальний редактор «Таврійського наукового вісника»

Євгеній Сергійович Подаков

Контактна інформація редакції: 73006, Україна, м. Херсон, вул. Стрітенська, б. 23, Редакція «Таврійського наукового вісника»

Телефон: +38 (050) 518-37-18
podakov19@gmail.com

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

Боліла С.Ю.	3	Олійник Н.М.	26
Грановська Л.М.	10	Орлов О. В.	31
Грановський Д.Л.	10	Плигач К. Д.	39
Кисельова Р.А.	20	Подаков Є.С.	50
Коверга А.В.	26	Стратічук Н.В.	58
Кузнецов Д.С.	64	Тарасюк А.В.	64
Макенова С.О.	26	Шифріна Н.І.	69

ЗМІСТ

Боліла С.Ю. Маркетингові аспекти просування продукції м'ясопереробних підприємств на локальному рівні.....	3
Грановська Л.М., Олійник І.С., Грановський Д.Л. Теоретичне обґрунтування моделі інноваційно-інвестиційного розвитку регіону зрошення в Україні	10
Кисельова Р.А. Наукове обґрунтування понятійного апарату в системі екологічного страхування ризиків функціонування водогосподарсько-меліоративного комплексу	20
Олійник Н.М., Коверга А.В., Макенова С.О. Сучасний стан та тенденції розвитку роздрібної торгівлі в Україні.....	26
Орлов О. В. Прогнозування подальшого розвитку кредитних спілок в Україні	31
Плигач К. Д. Фінансовий потенціал сільськогосподарських підприємств: сутність та методи діагностики.....	39
Подаков Є.С. Сучасні проблеми та перспективи організації системи контролінгу на підприємствах України	50
Стратічук Н.В. Трансформація підходів щодо забезпечення сталого місцевого розвитку	58
Тарасюк А.В., Кузнецов Д.С. Практичні аспекти організації логістичних потоків	64
Шифріна Н.І. Аспекти фінансової оцінки промислових підприємств України.....	69

ОГЛАВЛЕНИЕ

Болелая С.Ю. Маркетинговые аспекты продвижения продукции мясоперерабатывающих предприятий на локальном уровне	3
Грановская Л.Н., Олейник И.С., Грановский Д.Л. Теоретическое обоснование модели инновационно-инвестиционного развития региона орошения Украины	10
Киселева Р.А. Научное обоснование понятийного аппарата в системе экологического страхования рисков функционирования водохозяйственно-мелиоративного комплекса	20
Олейник Н.Н., Коверга А.В., Мakenова С.А. Современное состояние и тенденции развития розничной торговли в Украине	26
Орлов О.В. Прогнозирование дальнейшего развития кредитных союзов в Украине	31
Плыгач Е. Д. Финансовый потенциал сельскохозяйственных предприятий: сущность и методы диагностики	39
Подakov Е.С. Современные проблемы и перспективы организации системы контроллинга на предприятиях Украины	50
Стратичук Н.В. Трансформация подходов по обеспечению устойчивого местного развития	58
Тарасюк А.В., Кузнецов Д.С. Практические аспекты организации логистических потоков	64
Шифрина Н.И. Аспекты финансовой оценки промьжленных предприятий Украины	69

CONTENTS

Bolila S.Yu. Marketing Aspects of Promoting the Products of Meat Processing Enterprises at the Local Level	3
Hranovska L. M., Oliinyk I. S., Granovski D.L. Theoretical reasoning of the models of innovative-investment development of irrigated region in Ukraine	10
Kyseliova R.A. Scientific substantiation of the conceptual apparatus in the system of ecological insurance of risks of the water-meliorative complex	20
Oliinyk N.M., Koverga A.V., Makenova S.A. Current state and trends in the development of retail trade in Ukraine	26
Orlov O. V. Forecasting development credit unions of Ukraine	31
Plyhach K. D. Financial potential of agricultural enterprises: the essence and methods of diagnostic	39
Podakov Ye.S. Current problems and prospects of the organization of the controlling system in enterprises of Ukraine	50
Stratichuk N.V. The transformation of approaches to sustainable local development	58
Tarasiuk A.V., Kuznetsov D.S. Practical aspects of the logistic flows organization	64
Shyfrina N.I. Aspects of the financial valuation of Ukrainian industrial enterprises	69

Таврійський науковий вісник

Випуск 99

Економічні науки

Підписано до друку 05.02.2018 р.
Формат 70x100 1/16. Папір офсетний.
Умовн. друк. арк. 8,37. Наклад 100 прим.

Видання та друк: ПП «ОЛДІ-ПЛЮС»
e-mail: office@oldiplus.com
73033 м. Херсон, а/с № 15
Свід. сер. ХС № 2 від 16.08.2000 р.